

**Riittävän perusteen periaate Leibnizilla,
Wolffilla, Baumgartenilla ja esikriittisen
kauden Kantilla olemassaoloa
selitettäessä**

Visa Helenius

Lisensiaatintutkimus

Filosofian, poliittisen historian ja valtio-opin laitos

Turun yliopisto

Maaliskuu 2019

Turun yliopiston laatujaarjestelmän mukaisesti
tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu
Turnitin OriginalityCheck-järjestelmällä.

TURUN YLIOPISTO

Filosofian, poliittisen historian ja valtio-opin laitos / Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

VISA, HELENIUS: Riittävän perusteen periaate Leibnizilla, Wolffilla, Baumgartenilla ja esikriittisen kauden Kantilla olemassaoloa selitettäessä

Lisensiaatintutkimus, 120 s.

Filosofia

Maaliskuu, 2019

Tutkimuksessa tarkastellaan Leo Tolstoin mukaan nimetyn ongelman ja neljän uuden ajan alun rationalistin jakaman erään lähtökohdan yhteyttä: Tolstoin ongelmassa kysytään ihmiselämän merkitystä, rationalistit ovat Leibniz, Wolff, Baumgarten ja esikriittisen kauden alun Kant ja yhteinen lähtökohta on riittävän tai determinoivan perusteen periaate, jonka mukaan kaikille asioille on olemassa peruste tai syy.

Kyseiset rationalistit esittävät erilaisia argumentteja periaatteesta ja käsittelevät sitä eri tavoin, jonka johdosta työssä tutkitaan periaatteen sisältöjä ja muunnoksia. Periaatteella on myös yhteys inhimilliseen eksistenssiin, jota tutkitaan niin ikään. Tolstoin ongelman kautta saadaan tutkimusnäkökulma, jossa yhdistyvät rationalistisen filosofian näkemykset ja elämänfilosofiset kysymykset.

Ensimmäisessä luvussa selvennetään Tolstoin ongelmaa, rationaalisuutta, rationalismia ja riittävän perusteen periaatetta. Seuraavissa luvuissa tarkastellaan Leibnizin, Wolffin, Baumgartenin ja Kantin näkemyksiä sekä näiden yhteyttä Tolstoin ongelmaan. Kuudennessa luvussa tutkitaan tarkemmin kyseisten näkemysten ja Tolstoin ongelman yhteyttä. Seitsemännessä luvussa käydään läpi tutkimuksen tulokset.

Tutkimuksessa selvennetään seuraavat asiat: Leibnizin, Wolffin, Baumgartenin ja esikriittisen kauden Kantin periaatteelle esittämät keskeiset argumentit; periaatteen merkitys kyseisissä näkemyksissä; periaatteen ja olemassaolon yhteys kyseisissä näkemyksissä; Tolstoin ongelman ja kyseisten näkemysten yhteys. Tutkimus selventää täten riittävän perusteen periaatteen sisältöä ja muunnoksia sekä rationalistisen filosofian ja elämänfilosofian välisiä yhteyksiä.

ASIASANAT: Alexander Baumgarten; Christian Wolff; determinoivan perusteen periaate; eksistenssi; elämänfilosofia; Gottfried Wilhelm Leibniz; Immanuel Kant; Leo Tolstoi; rationalismi; riittävän perusteen periaate

Sisällysluettelo

Päälähteiden lyhenteet.....	2
1. Johdanto	3
1.1 Tolstoin ongelma: ihmiselämä	3
1.2 Rationalismi ja riittävän perusteen periaate	8
1.2.1 Rationalismi ja rationaalisuus	8
1.2.2 Riittävän perusteen periaate	12
1.2.3 Riittävän perusteen periaatteen historiasta.....	14
1.3 Tutkimuksen tarkoitus, rajausta, menetelmät ja käänösperiaatteet	19
2. Leibniz.....	22
2.1 Leibniz ja RPP	22
2.1.1 <i>Ensisijaisten propositioiden todistus</i>	22
2.1.2 <i>Vapaudesta ja välttämättömyydestä</i>	24
2.1.3 <i>Primaaritotuudet</i>	32
2.1.4 <i>Kaikeuden perimmäisestä alkuperästä</i>	34
2.1.5 <i>Luonnon ja armon järkiperäiset periaatteet</i>	38
2.1.6 <i>Monadologia</i>	40
2.1.7 <i>Kirjeenvaihto Samuel Clarcken kanssa</i>	42
2.2 Yhteenveto ja pohdinta	44
2.3 Leibniz ja Tolstoin ongelma.....	47
3. Wolff	49
3.1 Wolff ja RPP	50
3.1.1 <i>Philosophia prima</i>	50
3.1.2 <i>Philosophia prima</i> ja RPP.....	53
3.2 Yhteenveto ja pohdinta	60
3.3 Wolff ja Tolstoin ongelma	62
4. Baumgarten	63
4.1 Baumgarten ja RPP	63
4.1.1 <i>Metaphysica</i>	63
4.1.2 <i>Metaphysica</i> ja RPP	68

4.2 Yhteenveto ja pohdinta	78
4.3 Baumgarten ja Tolstoin ongelma	81
5. Kant	82
5.1 Esikriittisen kauden Kant ja DPP	82
5.1.1 <i>Nova dilucidatio</i>	82
5.1.2 <i>Nova dilucidatio</i> ja DPP	84
5.2 Yhteenveto ja pohdinta	96
5.3 Kant ja Tolstoin ongelma	99
6. RPP ja Tolstoin ongelma	100
7. Tulokset	104
Lähteet	109

Kohtalot johdattavat meitä, ja jo syntymähetkenä on säädetty, kuinka paljon kullakin on aikaa jäljellä. Syy seuraa syytä, yksityiset ja yleiset asiat riippuvat pitkässä tapahtumain sarjassa toisistaan. Sentähden on kaikki kestettävä rohkeasti, koska mitään, kuten luulemme, ei tapahdu sattumalta, vaan johtuu välttämättä toisesta. Ammoin on määrätty, mistä iloitset ja mitä itket, ja vaikka yksityisten ihmisten elämä näyttää olevan hyvin erilaista, niin se on pääasiassa kuitenkin samaa: me olemme katoavaisia, ja katoavaisuus on osamme.¹

Lucius Annaeus Seneca nuorempi (n. 4 eaa.– 65 jaa.), *Kaitselmuksesta*.

---

¹ Lucius Annaeus Seneca 1928, 51.

Päälähteiden lyhenteet

Leibniz

AG = *Philosophical Essays*. Hackett Publishing Company, 1989.

AR = *Filosofisia tutkielmia*. Gaudeamus, 2011.

PS = *Die philosophischen Schriften*. Georg Olms, 1960 ja 1961.

Wolff

ONT = *Philosophia prima sive ontologia methodo scientifica pertractata qua omnis cognitionis humanae principia continentur*. Georg Olms, 2001.

Baumgarten

M = *Metaphysica*. Halae Magdeburgicae, Impensis Carol. Herman Hemmerde, 1750.²

MET = *Metaphysics*. Bloomsbury, 2014.³

Kant

ND = *Principiorum primorum cognitionis metaphysicae nova dilucidatio*. Teoksessa Kant, Immanuel. *von der Königlich Preussischen Akademie der Wissenschaften*, I. Abt., Bd. I., Berlin, G. Reimer, 1910.

NE = *A New Elucidation of the First Principles of Metaphysical Cognition*. Teoksessa Kant, Immanuel. *Theoretical Philosophy, 1755-1770*. Cambridge University Press, 2002.

---

² 3. editio.

³ Perustuu *Metaphysican* 4. editioon.

1. Johdanto

Tutkin tässä työssä sitä, miten rationalistiseen filosofiaan olennaisesti kuuluva riittävän perusteen periaate esiintyy eräillä uuden ajan alun rationalisteilla, sitä, miten periaate on yhteydessä olemassaoloon kyseisissä näkemyksissä, ja sitä, millaisessa yhteydessä periaate ja Tolstoin ongelmaksi kutsuttu ihmiselämän merkitykseen liittyvä ongelma ovat.

1.1 Tolstoin ongelma: ihmiselämä

Tähtitaiwaan ilmiöitä tutkailtaessa, unensaantia edeltävästi tai henkilökohtaisen kriisin puhjettua ajattelumme saattaa kohdistua syvemmille tasoille synnyttäen seuraavanlaisia kysymyksiä. Miksi olen olemassa? Miksi tietyt asiat tapahtuvat minulle? Miksi kaikkeus on olemassa? Näitä kysymyksiä ääneen kysyessä vastaus voi olla seuraavanlainen: kysymykset ovat järjettömiä, koska niihin ei voida vastata kunnolla. Kielteisestä vastauksesta huolimatta kysymykset eivät katoa. On nimittäin vaikeaa kuvitella, että ihminen lopettaisi tyystin tällaisten kysymysten esittämisen, joita voidaan kutsua nyt *perimmäisiksi kysymyksiksi*, ja siitäkin huolimatta, että niiden vastukset ovat äärimmäisen työläitä tai kenties jopa mahdottomia saavuttaa. Näin ollen perimmäisiä kysymyksiä on pohdittu, pohditaan ja tullaan pohtimaan, vaikka ne ovat monin tavoin hankalia.

Leo Tolstoi (1828–1910) on eräs niistä, jotka ovat pohtineet perimmäisiä kysymyksiä poikkeuksellisen puhuttelevasti. Tolstoin totuudenhalun voi sanoa ajautuneen äärimmäiselle asteelle: ihmiselämän merkitystä koskeva kysymys ajoi hänet itsemurhan partaalle.⁴ *Tunnustuksia*-teos (1882) on Tolstoin henkilökohtainen selonteko tästä elämän merkitykseen liittyvästä henkisestä kriisistä. Huolimatta saavuttamastaan kirjallisesta menestyksestä Tolstoi koki elämänsä merkityksettömäksi. Muun muassa *Sodan ja rauhan* ja *Anna Kareninan* kirjoittaminen, maine ja kunnia, taloudellisten huolten häviäminen sekä seesteinen perhe-elämä eivät tuoneet hänelle mielenrauhaa. Tolstoille

---

⁴ Tolstoi 2012, 50; Lehtinen 2012, 5–7.

onnen esteeksi muodostui erityisesti ihmiselämän merkityksen pohdinnasta seurannut epätoivo.⁵ Kutsun Tolstoin kokemusta *Tolstoin ongelmaksi*:

Onko ihmiselämällä jokin tarkoitus tai merkitys, joka ei tuhoudu kuolemassa?⁶

Teoksessaan Tolstoi pohtii muun muassa sitä, miten tätä kysymystä tulisi lähestyä, voiko siihen saada tyydyttävää vastausta ja minkälaisiin asioihin vastus tällöin liittyisi.

Tolstoi aloitti elämän merkityksen pohdinnan abstraktien tieteiden ja luonnontieteiden kautta.⁷ Hän esittää käsityksensä luonnontieteiden ja abstraktien tieteiden suhteesta seuraavasti:

Kokemusperäisen tieteen tehtävä on materiaalistien ilmiöiden syysuhde. Jos kokemusperäinen tiede ottaa käsiteltäväksi lopullisen syyn ongelman, tuloksena on hölynpölyä. Abstraktin tieteen tehtävä on elämän syystä irrallisen olemuksen tiedostaminen. Jos se alkaa tutkia kausaalisia, kuten sosiaalisia tai historiallisia ilmiöitä, tuloksena on hölynpölyä.⁸

Tolstoin mukaan olemassaolon merkitystä ei täten voida selittää tyydyttävästi läsnä olevien materiaalistien ja kokemusperäisten ilmiöiden kautta. Voidaan ajatella esimerkiksi niin, että mikään äärellinen olio ei voi tietää koko perusteluketjua eli kaikkia mahdollisia seikkoja maailmasta.⁹ Näin materiaalistien ilmiöiden tai olioiden loputtoman joukon olettaminen ei ole Tolstoille tyydyttävä selitys. Tästä seuraa se, että ”lopullisen syyn” pohtiminen lankeaa abstraktien tieteiden alaan.

---

⁵ Tolstoin kohtaama kriisi on psykologisesti ja psykiatrisesti mielenkiintoinen. Frankl esittää eksistentiaalisen frustraation ongelmasta seuraavaa, joka soveltuu uskoakseni myös Tolstoin tapaukseen: ”Nykypäivän psykiatrian haasteena on ilmiö, jota olen kutsunut eksistentiaalisesti tyhjiöksi. Yhä useimmin potilaat valittavat tyhjyyden ja tarkoituksettomuuden tunnetta, joka johtuu minun nähdäkseni kahdesta seikasta: Toisin kuin eläimelle, vaistot eivät kerro ihmiselle mitä hänen *täytyy* tehdä. Ja toisin kuin entisaikojen ihmiselle, perinteet eivät enää kerro hänelle, mitä hänen pitäisi tehdä. Usein hän ei edes tiedä mitä itse haluaisi tehdä. Sen sijaan hän joko haluaa tehdä niin kuin muutkin (konformismi) tai tekee niin kuin muut haluavat hänen tekevän (totalitarismi).” (Frankl 2008, 18 ja 19.)

⁶ Tämä muoto on mukaelma Tolstoin esittämästä kysymyksestä, vrt. Tolstoi 2012, 50 ja 51.

⁷ Tolstoi 2012, 51 ja 52.

⁸ Tolstoi 2012, 55 ja 56.

⁹ Esim. Russell hyväksyy loputtomaan perusteluketjuun vetoamisen. Hänen mukaansa ensimmäisen syyn argumentti on virheellinen, koska Jumalan olemassaololle voidaan ajatella olevan jokin syy ja tällä syyllä voidaan ajatella olevan taas jokin sitä edeltänyt syy jne. Russell toteaa, että ei ole mitään syytä sille, miksi maailman ei voitaisi ajatella syntyneen ilman syytä tai olevan ikuinen. Nimittäin ajatus siitä, että kaikella on oltava alkunsa, johtuu hänen mukaansa mielikuvituksen puutteesta. (Russell, 1927, *The First Cause Argument* -kappale.) Jaspers esittää samankaltaisen ajatuskulun: ”[L]apsi kuulee luomiskertomuksen: Alussa Jumala loi taivaan ja maan..., ja kysyy heti: »Mutta mitä sitten oli ennen kuin oli alku?» Tämä poika koki kyselyn loppumattomuuden: ymmärrystä ei voi pysäyttää eikä järjelle voi antaa lopullista vastausta.” (Jaspers 2005, 17.)

Löysikö Tolstoi abstraktien tieteiden kautta vastauksen? Vastaus on kaksijakoinen. Hän esittää:

Siellä taas, missä abstrakti tiede on täsmällinen eli aidossa filosofiassa¹⁰, ei siinä Schopenhauerin professorifilosofiaksi¹¹ sanomassa, joka palvelee kaikkien olemassa olevien ilmiöiden jakamista uusiin filosofian lokeroihin ja niiden varustamista uusilla nimillä – siellä, missä filosofi ei päästä näkyvistä olennaista kysymystä, vastaus on aina sama – Sokrateen, Schopenhauerin, Salomonin ja Buddhan vastaus.¹²

Kyseinen kohta sisältää tärkeitä huomioita ”professorifilosofiasta” ja ”aidosta filosofiasta”. *Professorifilosofiana* Tolstoi näyttää pitävän sellaista filosofiaa, jossa koetuista ilmiöistä johdetaan hedelmättömiä ja abstrakteja jaotteluita.

Tolstoin kantaa voidaan selventää kahden näkemyksen kautta. Heikki Kovalainen luonnehtii elämänfilosofisen perspektiivin hämärtymistä suomalaisessa nykyfilosofiassa seuraavasti:

Samalla kun akateemisen filosofian anti ihmisten yksilöllisen elämän ymmärtämiselle on usein rajallinen, arkisemman hahmotuksen mukaan jokapäiväistä elämäämme läpäisee vahva filosofinen juonne, vaikkemme aina nimittäisikään pohdintojamme filosofiaksi. [– –]

Analyttis-tekninen logiikan tutkimus ja elämän kysymyksiä koskettava eksistentiaalinen problematiikka näyttäytyvät viimekätisesti toisilleen vieraina, eivätkä tärkeitä olemiskysymykset nouse intellektuaaliselta painoarvoltaan teknisten tutkimusten rinnalle.¹³

Kovalaisen näkemykseen perustuen voidaan ajatella laajemmaksi mahdollisuudeksi se, että tärkeitä olemiskysymykset eivät nouse riittävästi tutkimuksen kohteeksi nykyaikaisessa akateemisessa filosofiassa. Thomas Nagel puolestaan esittää *Mortal Questions* -teoksessaan seuraavan selvennyksen analyttisen filosofian¹⁴ ja elämänfilosofian suhteesta, joka tukee Kovalaisen näkemystä:

Filosofia kattaa valtavan joukon erilaisia aiheita, mutta osa sen kiinnostuksesta on aina ollut kohti kuolevaista elämää: miten ymmärtää sitä ja miten elää sitä. [– –] [Tämän teoksen] kirjoitukset koskevat elämää, sen loppua, sen merkitystä, sen arvoa ja tietoisuuden metafysiikkaa. Jotkut aiheista eivät ole saaneet juurikaan huomiota analyttisiltä filosofeilta, koska on hankalaa olla selvä ja tarkka niihin liittyen, ja on

---

¹⁰ Ven. ”истинной философии” (istinnon filosofi). (Tolstoi 1957, 6. luku, 10. kappale.)

¹¹ Ven. ”профессорской философией” (professorskoj filosofiej). (Tolstoi 1957, 6. luku, 10. kappale.)

¹² Tolstoi 2012, 61.

¹³ Kovalainen 2010, 189–191.

¹⁴ Niiniluoto ja Saarinen esittävät seuraavan selvennyksen: ”Analyttinen filosofia ei ole yhtenäinen koulukunta. Se on pikemminkin suuntaus, jota on yhdistänyt tietty näkemys siitä, miten filosofiaa tulee tehdä. Tiedyt metodologiset periaatteet ja niihin liittyvät selkeys- ja tarkkuusvaatimukset sekä tietyt argumentaatiokriteerit ovat analyttiselle filosofialle luonteenomaisempia kuin mitkään sisällölliset teesit.” (Niiniluoto & Saarinen 2002, 24.)

vaikkea erottaa faktojen ja tunteiden sekoituksesta nuo kysymykset, jotka ovat riittävän teoreettisia filosofiselle käsittelylle.¹⁵

Kovalaisen ja Nagelin ajatuksiin perustuen voidaan esittää seuraavaa: elämänfilosofiset kysymykset näyttävät olevan enemmän tai vähemmän nykyaikaisen akateemisen tutkimuksen ulkopuolella, koska kysymykset ovat muun muassa hankalasti muotoiltavissa, laaja-alaisia, perusluonteeltaan usein subjektiivisia ja intellektuaaliselta painoarvoltaan liian kevyinä pidettyjä. Jos tämä voidaan hyväksyä, niin tällöin akateeminen nykyfilosofia ja elämänfilosofiset kysymykset eivät kohtaa riittävästi.¹⁶

Tolstoin näkemyksen jälkimmäinen tärkeä huomio koskee *aitoa filosofiaa*. Mitä tämä ”aito filosofia” on? Tolstoin mainitsemia ajattelijointa – Sokrates, Schopenhauer, Salomon ja Buddha – voidaan kutsua esimerkiksi nimityksellä ajattelun suunnantajat¹⁷, koska jokainen heistä on pohtinut poikkeuksellisen omintakeisesti ja puhuttelevasti sitä, mitä ihmiselämä on ja miten siihen tulisi suhtautua.¹⁸ Tolstoi tuntuu pitävän täten aitoa filosofiaa erityisesti sellaisena filosofiana, joka pyrkii selventämään ihmiselämän merkitystä tuoden samalla ihmiselämään kuuluvaan epävarmuuteen helpotusta.

Tolstoin halveksimalla professorifilosofiassa on kuitenkin olennainen rooli filosofiassa. Professorifilosofian edustajiksi, mikäli kriteereinä pidetään olemassa olevien ilmiöiden jakamista uusiin ”filosofian lokeroihin” ja näiden nimeämistä, voidaan ajatella

---

¹⁵ Nagel 1979, ix. Käännös V. H.

¹⁶ Nykyaikaista akateemista filosofiaa on kritisoitu muun muassa yksipuolisesta pyrkimyksestä henkilökohtaisen nokkeluuden osoittamiseen, hedelmättömyydestä ja elämästä vieraantuneesta institutionalisoitumisesta. Ks. esim. Frodeman, & Briggles 2016; Kovalainen 2010.

¹⁷ Lainaan tämän nimityksen Jaspersin samannimisestä kirjasta.

¹⁸ Tolstoi viittaa kyseisten ajattelijoiden elämänfilosofisiin käsityksiin. (i) Sokrates muutti filosofian painopistettä tuoden filosofian keskiöön etiikkaa ja hyvää elämää koskevat kysymykset aiempien luonnonfilosofisten kysymysten sijaan. (ii) Schopenhauer piti ihmistä voittopuolisesti irrationaalisen olentona; hänen filosofiassaan henki tai järki on alisteinen tahtovalle sielunosalle. Schopenhauer esittää tästä mm. seuraavaa: ”[O]n kuolema se suuri tilaisuus, jolloin minuuks saattaa lakata olemasta[.] [– –] Elämänaikana on ihmisen tahto vapautta vaille; hänen muuttumattoman luonteensa pohjalla tapahtuu hänen toimintansa, vaikuttimien ketjua seuraten, niin kuin sen täytyy tapahtua. Jokaisella on nyt muistissaan paljon tekoja, joihin hän ei itse ole tyytyväinen. Jos hän nyt jatkuvasti eläisi, toimisi hän muuttumattoman luonteensa mukaisesti yhä edelleen samalla tavoin.” (Schopenhauer 1991, 90.) (iii) Israelin kuningas Salomonin elämästä kertovat Vanhan testamentin kirjat Laulujen laulu, Sananlaskujen kirja ja Saarnaajan kirja käsittelevät olemassaoloon, elämään ja viisautteen liittyviä kysymyksiä. Kirjoista viimeksi mainittua on pidetty yhtenä Raamatun elämänfilosofisimmista, skeptisimmistä ja kriittisimmistä osista. Saarnaajan kirjan lähtökohtana on Hämeen-Anttilan mukaan ”yksilön kokemus ja ajatukset, joista tehdään filosofisia ja eettisiä päätelmiä.” (Hämeen-Anttila 2007, 6.) (iv) Buddhalaisuuden perustaja Siddhartha Gautama syntyi Sakyan soturikansan ylimystöön. Hän sai lapsuudessaan eristetyn kasvatuksen, joka johti Siddharthan vieraantumiseen todellisesta elämästä. Kohdattuaan myöhemmin kärsivän vanhuksen, sairaan, hautajaissaattueen ja maailmasta luopuneen askeetin, hän oivalsi, että elämä on perusluonteeltaan kärsimystä, johon täytyy löytää ratkaisu. Tämän seurauksena Siddhartha loi buddhalaisuuden. (Saddhatissa 1979, 5–28.)

esimerkiksi monia antiikin filosofejia, monia keskiajan teologeja ja filosofejia, monia uuden ajan alun filosofejia ja monia nykyajan filosofejia. Professorifilosofian eräänä merkittävänä jaksena voidaan pitää *1600- ja 1700-lukujen saksalais-preussilaista rationalismia*, jonka tunnetuimpia edustajia ovat Gottfried Wilhelm Leibniz (1646–1716), Christian Wolff (1679–1754), Alexander Gottlieb Baumgarten (1714–1762) ja Immanuel Kant (1724–1804).

Miten Tolstoin näkemys suhtautuu lähtökohtaisesti rationalismiin, jossa järkeä pidetään keskeisenä metodina? Tätä voidaan selventää kahden näkemyksen kautta. Kovalainen määrittelee *vakavan elämänfilosofian*¹⁹ seuraavasti:

Elämän ja filosofian yhteyttä puolustaessamme meidän ei silti täydy hyväksyä ajatusta akateemisen filosofian ja elämänfilosofian täydellisestä yhteensulautumisesta. *Aina on olemassa välimuotoja*[.] [– –] On olemassa *vakavaa elämänfilosofiaa*: inhimilliselle olemiselle tärkeisiin kysymyksiin pureutumista ja niiden valaisemista pitäen kiinni silti filosofiaan olennaisesti kuuluvasta kriittisyydestä. [– –] Filosofien tutkimus ja elämä voivat lähentyä nimenomaan elävän filosofian perinteen kriittisessä hengessä, jolloin kysymme ja kaivamme syvemmälle sekä filosofian että elämän ilmiöihin. Emme hyväksy näiden yhteyttä sokeasti dogmina vaan tutkimme filosofisin keinoin sitä, kuinka elämämme kysymykset peilautuvat akateemisen filosofian ajatuskulkuihin ja ne puolestaan takaisin arkielämän tilanteisiin. Filosofista tällaisessa aiheeseen pureutumisessa on sen ilmentämä valmius murtaa raja-aitoja ja koetella kahden toisilleen vieraan yhteyden rajoja.²⁰

Nagel puolestaan esittää elämänfilosofian päämääristä ja ongelmista seuraavaa:

[Elämään liittyviin] ongelmiin täytyy käydä käsiksi filosofisella metodilla, joka tähtää henkilökohtaiseen ja myös teoreettiseen ymmärrykseen, ja joka pyrkii yhdistämään nämä kaksi sisällyttämään teoreettiset tulokset itsetietoisuuden viitekehykseen. Tämä sisältää riskin. Laajat, olennaiset kysymykset synnyttävät helposti laajat, hyödyttömät vastaukset.²¹

Kovalaisen ja Nagelin vaatimuksiin voidaan yhdistää mainittujen rationalistien käyttämä rationalistinen metodiikka, jolloin Tolstoin ongelmaa lähestytään rationalistisen filosofian metodeilla ja filosofian historian kautta.

Tutkin tässä työssä sitä, millaisia yhteyksiä on Leibnizin, Wolffin, Baumgartenin ja esikriittisen kauden Kantin riittävän perusteen periaatetta koskevien seikkojen ja Tolstoin ongelman välillä. Toisin sanoen lähestyn Tolstoin ongelmaa filosofian historiaan liittyvän

---

¹⁹ Elämänfilosofian yleisenä luonnehdintana voidaan pitää seuraavaa: elämänfilosofia käsittelee (i) elämän ja kuoleman kysymyksiä, kuten miten ymmärtää ja elää elämää, ja (ii) ihmisen asemaa maailmassa.

²⁰ Kovalainen 2010, 192 ja 193.

²¹ Nagel 1979, ix. Käännös V. H.

rationalistisen metodiikan kautta ja Kovalaisen sekä Nagelin näkemysten mukaisesti eli akateemis-kriittiset ja elämänfilosofiset aspektit huomioiden.

1.2 Rationalismi ja riittävän perusteen periaate

1.2.1 Rationalismi ja rationaalisuus

Filosofialle on annettu monenlaisia määritelmiä ja tehtäviä, jonka seurauksena kysymykseen siitä, mitä filosofia on, voidaan vastata useammalla tavalla.²² *Rationalismin* mukaan järjen kautta saadaan paras kuva maailmasta ja sen toiminnasta, olettaen, että järkeä on käytetty asianmukaisesti.²³ Rationalismissa mielen ja mielen ulkoisen todellisuuden välille oletetaan tietynlainen *isomorfia*: maailmasta saadaan järjen kautta todenmukainen kuva, jos ja vain jos mielen ulkoiset kohteet ovat *intelligiibelejä*²⁴ eli järjen ymmärrettävissä eli järjellisiä. Toisin sanoen järki ei voi ymmärtää todellisuutta ilman, että todellisuus itsessään on järjellinen.²⁵ Toisaalta mikäli esiintyy jotain, joka on aidosti *epäintelligiibeliä* eli kokonaan järjen tavoittamattomissa, niin tällöin rationalistinen metodiikka ei toimi joko osittain tai kokonaan.²⁶

---

²² Filosofian erilaisista käsityksistä ja tehtävistä ks. esim. Deleuze & Guattari 1993; Jaspers 2005; Rydenfelt & Kovalainen 2010. Elämänfilosofian keskeisistä kysymyksistä ks. Nagel 1979.

²³ Rationalistit eivät kuitenkaan ole aina yksimielisiä siitä, mitä on järjen asianmukainen käyttö.

²⁴ Intelligiibeliyyteen liittyvistä seikoista ks. esim. Gurr 1959, 16–21; Della Rocca 2003.

²⁵ Ymmärryksen kriteerien muodostaminen voi olla ongelmallista. Esimerkiksi Hawking ja Mlodinow esittävät varhaista maailmankaikkeutta koskevan seuraavan huomion, joka liittyy ymmärrettävyyden käsitteen ongelmaan: ”Varhaisessa maailmankaikkeudessa – kun maailmankaikkeus oli niin pieni, että sitä hallitsivat sekä yleinen suhteellisuusteoria että kvanttiteoria – oli käytännössä neljä avaruusolottuvuutta eikä lainkaan aikaa. [–] Meidän on hyväksyttävä se, että tavanomaiset ajatuksemme ajasta ja avaruudesta eivät päde hyvin varhaisessa maailmankaikkeudessa. Se on meidän kokemuspöörimme, mutta ei kuitenkaan mielikuvituksemme tai matematiikkamme ulottumattomissa.” (Hawking ja Mlodinow 2011, 159.) Edellisen perusteella voidaan pohtia, onko ongelmatonta se, että varhaista maailmankaikkeutta koskeva ymmärrys pohjautuu osin mielikuvitukseen ja matemaattiseen mallinnukseen eikä arkisiin käsityksiimme.

²⁶ Irrationalismia on puolustanut mm. Nietzsche. Hän on esittänyt näkemyksen ihmisluonnon dikotomisesta luonteesta, joka jakautuu apolloniseen eli hengellisyyttä ja kulttuuria korostavaan puoliskoon ja dionyysiseen eli irrationaalista ekstaasia korostavaan puoliskoon. Nietzsche esittää jaosta mm. seuraavaa: ”Olemme voittaneet viljalti estetiikan tieteelle silloin, kun olemme päässeet pelkän loogisen näkemyksen lisäksi havainnon välittömään varmuuteen siitä, että taiteen jatkuva kehittyminen kiinnittyy *apollonisen* ja *dionyysisen* kaksitaitteisuuteen: samaan tapaan kuin suvunjakaminen riippuu jatkuvasti kamppailevien ja vain ajoittain keskenään sopivien sukupuolten kakseudesta.” (Nietzsche 2008, 30.) Collin Nietzsche-tulkinnan päätelmä on seuraava: ”Yhteen vetäen, jos tutkimus viisauden alkuperistä arkaaisessa Kreikassa vie meitä Delfoin oraakkelin suuntaan, Apollo-jumalan monimutkaiseen merkitykseen, *mania* esittäytyy meille vieläkin alkuperäisempänä ennustustaidon ilmiön taustana. Hulluus on viisauden kohtu.” (Colli 1997, 22.) Nietzschen ja Collin näkemyksiin perustuen voidaan nyt kysyä, onko rationaalisena pidetty järki ongelmatonta rationaalista ja onko varhaisemman ihmisen ajattelu ollut rationaalista.

Epäintelligiibeliä asiaa voidaan kutsua *raakafaktaksi*²⁷ ja se on jokin täysin ymmärryksen tavoittamattomissa oleva tosiasia²⁸. Esimerkiksi maailmankaikkeus saattaa olla tällainen.²⁹ Fiktiivinen esimerkki raakafaktasta on seuraava: oletkaamme, että näköpiiriimme ilmestyy yhtäkkiesti kilometrien läpimittainen timanttikuutio, joka erittää päättymättömästi kultaharkkoja. Tällainen olio olisi ainakin luonnontieteellisessä mielessä raakafakta, koska sen olemassaolo ei ole nykyisen tiedon perusteella selitettävissä.

Rationalismista puhuttaessa on syytä selvittää *rationaalisuuden* käsitettä, jolle on olemassa erilaisia merkityssisältöjä. Keith Lehrer tekee mielestäni erityisen selkeän erottelun rationaalisuuden eri muotoja koskien. Hänen erottelussaan ”rationaalisuus” jaetaan ensin kolmeksi vastapariksi seuraavasti: (i) käytännöllinen ja teoreettinen, (ii) synkroninen ja staattinen, (iii) henkilökohtainen ja henkilöidenvälinen. Näiden perusteella saadaan seuraavat rationaalisuuden muodot:

- Käytännöllinen, henkilökohtainen, staattinen;
- Käytännöllinen, henkilökohtainen, dynaaminen;
- Käytännöllinen, henkilöidenvälinen, staattinen;
- Käytännöllinen, henkilöidenvälinen, dynaaminen;
- Teoreettinen, henkilökohtainen, staattinen;
- Teoreettinen, henkilökohtainen, dynaaminen;
- Teoreettinen, henkilöidenvälinen, staattinen;
- Teoreettinen, henkilöidenvälinen, dynaaminen.³⁰

Näistä vain toiseksi viimeinen, ”teoreettinen, henkilöidenvälinen, staattinen” on mielestäni yhteensopiva rationalismin kanssa seuraavista syistä: (i) ”teoreettinen rationaalisuus” viittaa järjen yleiseen toimintaan, joka eroaa esimerkiksi tapauskohtaisista päämääristä; (ii) ”henkilöidenvälinen rationaalisuus” viittaa rationaalisuuden yliyksilöllisyyteen ja yleistettävyyteen; (iii) ”staattinen rationaalisuus” viittaa järjen

---

²⁷ Engl. *brute fact*. (Melamed & Lin 2016, 1. luku, 1. kappale.) Huom. käsite fakta on monimerkityksinen. Esim. Mulligan ja Correia esittävät, että sitä käytetään ainakin kahdella tapaa, nimittäin humalaisessa merkityksessä, jolloin viitataan kontingentteihin asioihin tai kokemukseen ja *a posteriori* -tietoon, ja funktorisessa (engl. *functorial*) merkityksessä, jolloin viitataan kielellisten ilmausten loogisiin tekijöihin, kuten esim. totuusarvoihin, kuten: ”On fakta, että Sam on surullinen”. (Mulligan & Correia 2013, 1.1. luku.)

²⁸ Tarkoitin ”tosiasialla” seuraavaa: havainnon kautta saatu objektiivinen kohde.

²⁹ Universumin tyhjästä syntymisen mahdollisuudesta on kirjoitettu viime vuosikymmeninä, ks. esim. Enqvist ja Maalampi 1994; Hawking ja Mlodinow 2011; Krauss 2012.

³⁰ Lehrer 1999, 206. Käännös V. H.

kohteiden ajalliseen muuttumattomuuteen, joka liittyy niin sanottuihin välttämättömiin tai ikuisiin totuuksiin. Näin rationalismin rationaalisuudessa ei ole kyse henkilökohtaisista arvostuksista tai valinnoista eli käytännöllisestä rationaalisuudesta tai subjektiivisesta ajattelusta eli henkilökohtaisesta rationaalisuudesta tai ajasta ja paikasta riippuvasta eli dynaamisesta rationaalisuudesta.

Rationalistinen metodiikka ei ole ongelmaton. Ensimmäiseksi on kyseenalaista se, vallitseeko mielen ja maailman välillä isomorfia. Nimittäin ilmenevän maailman ja todellisuuden poikkeavuus ei ole ristiriitaista, kuten aivot astiassa -argumentti esittää. Toiseksi rationalismille olennaisen *a priori* -tiedon³¹ on ajateltu perustuvan viime kädessä järjen intuitioon, jota voidaan pitää välittömänä intellektuaalisena oivaltamisena;³² järjen intuitio on siis sellaista, jota ei voida perustella millään muulla asialla, kuten kokemuksella tai päättelyllä. Järjen intuitio on kuitenkin ongelmallinen, koska esiintyy erilaisia tai ristiriitaisia intuitioita, jonka seurauksena on muun muassa pohdittava sitä, milloin intuitio on tai huono. Rationalismin kolmantena ongelmana voidaan pitää kokemustiedon olemassaoloa. Vaikuttaa nimittäin siltä, että moni totuus voidaan saavuttaa vain kokemuksen kautta. Tämän ongelman myötä on tehty jako *epistemologisen vahvan ja epistemologisen maltillisen rationalismin*³³ välille. Ensimmäisen mukaan kaikki tieto on järjen ja vain järjen kautta saatua, jolloin kokemustiedon olemassaolo kielletään täysin. Jälkimmäinen heikentää edellisen jyrkkyyttä, koska se sallii tiedon perustaksi myös kokemuksen.

Vahvaa rationalismia ovat kannattaneet filosofian historiassa esimerkiksi Parmenides ja Zenon Elealainen. Ensimmäisen mukaan todellisuus on muuttumaton ja jakamaton ykseys, jota voidaan kutsua staattiseksi monismiksi; esimerkiksi liike on illuusiota, jonka valheellisuuden järki paljastaa. Parmenideen oppilas Zenon Elealainen kehitti opettajansa oppeja ja esitti muun muassa liikettä koskevat paradoksinsa.³⁴ Vahvan rationalismin

---

³¹ Huenemann 2008, 3 ja 4.

³² Bealer 1999, 247. Bealer määrittelee rationaalisen intuition seuraavasti: (i) rationaalinen intuitio on välitöntä oivaltamista tai näkemistä (engl. *seeming*), joka ei ole aistiperäistä, introspektion kautta saatua tai mielikuvitukseen liittyvää; (ii) rationaalinen intuitio ei ole fysikaalista intuitiota; (iii) rationaalinen intuitio ei ole uskomus. (Bealer 1999, 247.)

³³ Esim. *Filosofian sanakirja* (WSOY, 1999, 170) sisältää seuraavanlaisen jaottelun: (i) epistemologinen maltillinen rationalismi; (ii) epistemologinen vahva rationalismi; (iii) metafyyminen rationalismi.

³⁴ Thesleff & Sihvola 1994, 51–55.

puolustaminen on kuitenkin osoittautunut erittäin haastavaksi sen vastustaessa monia arkisia ja intuitiivisia pidettyjä kokemuksiamme.

Vahvan ja heikon rationalismin lisäksi voidaan puhua *metafyysisestä rationalismista*, jolloin mielen ulkoinen maailma oletetaan järjelliseksi. Esimerkiksi Hegel näyttää kannattaneen metafyysistä rationalismia: ”Mikä on järjellistä, on todellista; ja mikä on todellista, on järjellistä.”³⁵ Mikäli tämä väite voidaan hyväksyä,³⁶ niin tällöin mielen ulkoinen maailma on järjen mukainen ja järjen sekä maailman kesken vallitsee isomorfia.

Ovatko Leibnizin, Wolffin, Baumgartenin ja esikriittisen vaiheen Kantin filosofiat vahvaa vai heikkoa rationalismia? Aloittakaamme Leibnizista, joka esittää aistitiedosta seuraavaa:

Vaikka aistit ovat välttämättömiä kaikelle tämänhetkisellet tiedollemme, ne eivät riitä antamaan meille sitä kaikkea, sillä aistit voivat antaa vain esimerkkejä eli partikulaarisia tai yksittäisiä totuuksia.³⁷

Leibniz hyväksyy nyt aistitiedon, jonka järki kuitenkin organisoi ymmärrettäväksi kokonaisuudeksi. Wolff esittää seuraavaa:

Aistien avulla tiedämme asiat, jotka ovat ja esiintyvät materiaalisessa maailmassa. Järki on tietoinen muutoksista, jotka esiintyvät siinä itsessään. Kukaan ei ole tietämätön tästä. Antakaa jonkun vain ohjata huomio itseensä, jonka myötä tietoa, joka on saatu aisteilla ja itsemme tarkkailulla, ei voida kutsua epäiltäväksi.³⁸

Wolffin mukaan aistit tuovat täten tietoa materiaalisesta maailmasta, jota ei ole syytä epäillä. Baumgarten tekee aistitiedon lajeja koskevan seuraavan luokittelun:

Ruumiinosat, joiden täsmällinen liike esiintyy yhdessä ulkoisen aistimuksen kanssa, ovat aisti-instrumentteja (aistien elimet). Näiden kautta minulla on kyky aistia (1) mikä tahansa kappale, joka koskettaa minua eli kosketus, (2) valo eli näköaisti, (3) ääni eli kuuloaisti, (4) kappaleiden virtaus nenässäni eli hajuaisti, (5) suolat, jotka ovat sulatettuun sisäisten osien kautta eli makuaisti.³⁹

Baumgarten tarkentaa edellisessä aistielinten, ulkoisten kappaleiden ja tiedon välistä suhdetta seuraavasti: eri aistielimet välittävät erityyppistä tietoa mielen ulkoisesta maailmasta. Esikriittisen kauden Kant esittää seuraavaa:

---

³⁵ Hegel 1994, 62.

³⁶ Spriggen mukaan Hegelin filosofiassa ihminen on vieraantunut Absoluuttisesta Ideasta eli Jumalasta, johon ihminen – hieman paradoksaalisesti – kuitenkin kuuluu. (Sprigge 2002, 226.)

³⁷ AR 289.

³⁸ Hetteche 2014, 4. luku, 3. kappale. Käännös V. H.

³⁹ MET 205 ja 206. Käännös V. H.

Jotta ei unohtuisi se, että kaikella tiedolla on kaksi haaraa: *a priori* -haara ja toinen, joka on *a posteriori* -haara.⁴⁰

Näin Kant hyväksyy sekä *a priori* - että *a posteriori* -tiedon.

Leibnizilla, Wolffilla, Baumgartenilla ja esikriittisen kauden Kantilla kokemuspäisellä tiedolla on täten olennainen merkitys ja heidän kohdallaan ei ole syytä puhua vahvasta rationalismista. Heidän näkemyksensä ovat myös metafyyisistä rationalismia, koska he pitivät maailmaa Jumalan luomana järjellisenä kokonaisuutena.⁴¹

1.2.2 Riittävän perusteen periaate

Mitä riittävän perusteen periaate tarkoittaa? Ensimmäiseksi käsite *riittävä peruste* voidaan ymmärtää sellaisena oletuksena tai edellytyksenä, jonka johdosta jokin on olemassa. Toisin sanoen asia ei ole olemassa ilman riittävää perustetta. Esimerkiksi jokaisen ihmisen biologis-materiaalinen riittävä peruste on hänen vanhempansa. Käsitteet *riittämätön peruste* tai *olemattomuuden riittävä peruste* voidaan ajatella riittävän perusteen vastakohtiksi, jolloin jonkin olemassaolon estää jokin asia tai puute. Esimerkiksi ei-aktualisoituvan mutta mahdollisen ihmisyyksilön biologis-materiaalinen riittämätön peruste voi olla hedelmöityksen epäonnistuminen tai sukupuoliaktin puuttuminen. ”Periaate” puolestaan tarkoittaa yleisesti ajattelun tai teorian lähtökohtaa ja täten yleistettävyyttä. Näin *riittävän perusteen periaate* tarkoittaa lähtökohtaisesti seuraavaa: olion olemassaolon aikaansaava riittävä peruste on yleistetty periaatteeksi. Lisäksi periaatteen voidaan ajatella koskevan joko vain eksistovia tai kaikkia mahdollisia olioita, jolloin joko eksistovilla tai kaikilla mahdollisilla oliolla on riittävä peruste. On myös huomattava, että jo yhden raakafaktan olemassaolo tuntuu kumoavan periaatteen, koska periaatetta on helppo pitää täysin universaalisenä.

Mikä on riittävän perusteen periaatteen tarkoitus?⁴² Periaate voidaan ymmärtää useammalla eri tavalla ja siihen on liitetty erilaisia ominaisuuksia. (i) Periaatetta voidaan

---

⁴⁰ Kant 2002, 344. Käännös V. H. (Saks.: ”Denn man muß wissen, daß alle Erkenntnis zwei Enden habe, bei denen man sie fassen kann, das eine *a priori*, das andere *a posteriori*.” Kant 1766, 2. osa, 2. luku, 1. kappale.) Vrt.: ”The unity of the manifold of the essences of things is demonstrated by appeal to the properties of space[.]” (Kant 2002, 137.)

⁴¹ Oletus todellisuuden järjellisyydestä voidaan ymmärtää monella tavalla.

⁴² Periaatteen tehtävästä ks. esim. Della Rocca 2010; Heidegger 2018; Melamed & Lin 2016; Pruss 2006.

pitää *ontologisena periaatteena*, jolloin jokaiselle oliolle oletetaan jokin olio perusteeksi tai syyksi. Tällöin sitä on pidetty *kausaliiteetin periaatteena*⁴³ ja ajoittain *teleologisena periaatteena*⁴⁴. (ii) Periaatetta voidaan pitää *epistemologisena periaatteena*, jolloin havainnolle vaaditaan perusteet, jotka selittävät havaintoaktin. (iii) Periaate voidaan ymmärtää *totuuden periaatteena*: jokainen totuus vaatii jonkin perusteen tai syyn. (iv) Periaate voidaan ymmärtää *metafyysisenä merkitysteorian* seuraavasti: koska jokaiselle oliolle on jokin peruste tai syy, niin jokainen olio on jonkun toisen olion kannalta merkityksellinen. (v) Periaatteeseen voidaan liittää *metafilosofinen merkitys*: koska ihminen pyrkii ymmärtämään ja selittämään kohtaamiaan asioita, niin perusteiden ja syiden tutkiminen tuntuu mielekkäältä; sitä voi pitää tällöin heuristisena periaatteena, joka auttaa asioiden selventämisessä ja ymmärtämisessä. (vi) Periaatteeseen voidaan liittää *terapeuttinen funktio*: periaatteen olettaminen voi tuoda helpotusta esimerkiksi eksistentiaaliseen frustraatioon.⁴⁵ (vii) Periaate voidaan liittää *systemiteoreettiseen ajatteluun*: riittävät perusteet omaavat oliot voidaan olettaa kokonaissysteemiksi, joka ei sisällä anomaliaita ja jossa oliot ovat toisistaan riippuvaisia. (viii) Periaatteeseen voidaan liittää *holistisen funktio*: kokonaisuuden osat ovat kokonaisuuden riittävä peruste. (ix) Periaate voidaan liittää sellaiseen *relaationaalisuutta* painottavaan ajatteluun, jossa riittäviin perusteisiin perustuvien olioiden suhteet tai yhteensopivuus⁴⁶ nähdään olennaisena. (x) Periaatetta on käytetty *Jumalan eksistenssin puolustamisessa*⁴⁷ mutta (xi) sitä on käsitelty myös *ilman teologista yhteyttä*.⁴⁸

Miksi riittävän perusteen periaate pitäisi hyväksyä? Tämä kysymys on eräs keskeinen filosofiassa. Riittävän perusteen periaatteelle on esitetty erilaisia perusteita. On ajateltu muun muassa siten, että periaate on itsestään selvä ja intuitiivinen tai että se tarvitsee joko *a priori* tai *a posteriori* -todistuksen tai molemmat. Lisäksi periaatteen on ajateltu koskevan joko kaikkia mahdollisia olioita⁴⁹ tai vain aktuaalisen maailman olioita.

---

⁴³ Esim. jokaisella oliolla on syy.

⁴⁴ Esim. jokaisella oliolla on päämäärä, jonka johdosta se on olemassa.

⁴⁵ Franklin logoterapeuttisessa menetelmässä eksistentiaalisesta frustraatiosta kärsivä potilas pyrkii löytämään merkityksen elämälleen pohdinnan ja itsereflektion kautta. Ks. alaviite 5.

⁴⁶ Olioiden yhteensopivuudesta Leibnizilla ks. esim. Koistinen & Repo 1999.

⁴⁷ Gurr 1959, 14–16.

⁴⁸ Ks. esim. Della Rocca 2010.

⁴⁹ Voidaan ajatella siten, että jokaisella kuviteltavissa olevalla oliolla on jokin peruste tai syy.

Periaatteen hyväksyminen on osoittautunut monin tavoin ongelmalliseksi ja sille esitettyjä todistuksia on pidetty yleisesti heikkoina ja hyväksymättöminä.⁵⁰

Riittävän perusteen periaatteen yhteyteen voidaan liittää *selitettävyyden*⁵¹ vaatimus: ”selitettävyyden” on ehto, jonka mukaan rationalismi pätee, jos ja vain jos kaikki olemassa olevat asiat ovat ainakin periaatteellisesti selitettävissä. Tämä oletamus tuntuu luonteelta, sillä mikäli todellisuus on rationaalinen ja järjellinen, niin tällöin sen on oltava ainakin periaatteellisesti selitettävissä. Selitettävyyden vaatimus synnyttää kuitenkin seuraavia kysymyksiä: Minkälaiset kriteerit liittyvät selitettävyyteen? Miten hyvä selitys eroaa huonosta? Kykeneekö inhimillinen kieli kuvaamaan kohteita oikein? Vaaditaanko täydellisessä selittämisessä kaikkien siihen liittyvien kausaalisten seikkojen tietämistä?⁵² On myös huomattava, että kokemuksen kohteet voivat olla reaalisesti selittämättömiä mutta periaatteellisesti selitettävissä: Olettakaamme, että näemme puun A ja että nykyaikainen luonnontieteellinen tieto on myös filosofisesti tyydyttävä teoria. Tällöin tiedämme A:n perustuvan muun muassa ympäristötekijöiden vaikutuksiin, tiettyyn geneettiseen perimään ja tiettyyn atomikoostumukseen. Voimme selittää A:n olemassaolon kuitenkin vain erittäin karkealla tasolla, koska emme voi tietää kaikkia sen syntymiseen ja kehitykseen vaikuttaneita tekijöitä ja vaiheita. Täten puu A on (i) karkeasti selitettävissä, (ii) reaalisesti selittämätön ja (iii) periaatteellisesti järjellinen.

1.2.3 Riittävän perusteen periaatteen historiasta

Eräs tapa hahmottaa riittävän perusteen periaatetta on tarkastella sen historiaa⁵³, joka alkaa länsimaisessa filosofiassa antiikin ajalta. Esittelen ja tarkastelen lyhyesti seuraavaksi eräitä keskeisiä kohtia.⁵⁴

Aristoteles esittää Anaksimandroksen ajatelleen seuraavasti:

---

⁵⁰ Melamed & Lin 2016, 1. luku, 8. kappale.

⁵¹ Engl. *explicability*. (Della Rocca 2010, 1.) Käännös V. H.

⁵² Pruss käsittelee teoksessaan (Pruss 2006) muun muassa seuraavia selityksen muotoja: aksiologinen, kehämäinen, täydellinen, vertaileva, evolutiivinen, epätäydellinen, henkilökohtainen, reduktiivinen, tieteellinen ja systemaattinen selitys.

⁵³ Periaatteen historiasta ks. esim. Gurr 1959; Melamed & Lin 2016; Pruss 2006, 20–40; Schopenhauer 1903, 1–27.

⁵⁴ On huomattava, että periaate esiintyy Leibnizia edeltävästi suhteellisen selkeyttämättömänä.

On kuitenkin joitakin, jotka väittävät maan pysyvän paikallaan ”tasapainon” vuoksi, esimerkiksi Anaksimandros varhaisten filosofien joukossa. He ajattelivat, että se, mikä sijaitsee keskuksessa ja on sama suhteessa ääripäihin, ei ole taipuvainen liikkumaan yhteen suuntaan pikemmin kuin toiseen, ei ylös, alas eikä sivullekaan. Sen on mahdotonta liikkua samanaikaisesti vastakkaisiin suuntiin, joten se jää välttämättä paikalleen.⁵⁵

Koska ”tasapaino” toimii perusteena maan sijainnille avaruudessa, niin maan sijainnin muutokselle ei ole riittävää perustetta. Anaksimandroksen oletus ei kuitenkaan implikoi oletusta varsinaisesta periaatteesta.

Platon esittää *Timaios*-dialogissa seuraavaa liittyen maailman syntymisen kysymykseen:

Käsitykseni mukaan on ensiksikin tehtävä seuraava ero: mikä on se, joka on aina ollut olemassa, mutta jolla ei ole syntyä, ja mikä on se, joka on aina syntymässä mutta jolla ei ole olemassaoloa? Edellisen voi käsittää järjellä ja ajattelemalla, koska se pysyy aina samana, jälkimmäinen perustuu järjettömään luuloon ja aistihavaintoihin, se syntyy ja häviää, joten sitä ei ole todellisena olemassa. Mutta kaikki syntyminen tapahtuu välttämättä jonkin syyn vuoksi, sillä on mahdotonta syntyä ilman mitään syytä.⁵⁶

Vaikka siis muutoksen alaiset asiat eivät ole Platonin mukaan todellisia olevia, niin myös näillä on oltava jotkin ne aikaansaaneet syynsä, koska yhdenkään asian on mahdotonta syntyä ilman syytä. Eräs ongelma *Timaios*-dialogin näkemyksessä on se, että Platon esittää toisaalla demiurgin eli luojajumalan luoneen maailman alkukaaoksesta⁵⁷, joka ei näytä olevan riittävän perusteen periaatteen alainen, jolloin periaate ei päde.

Aristoteleen mukaan kaikki eksistoiivat asiat selittyvät neljän syyn – muodollinen, materiaallinen, vaikuttava, finaalinen – kautta.⁵⁸ Näistä erityisesti vaikuttavan ja finaalin syyn voi nähdä olevan olennaisia riittävän perusteen periaatteen yhteydessä, koska vaikuttava syy näyttää johtavan kausaliteetin olettamiseen ja finaalin syy selittää olioiden toimintaa, jolloin päämäärähakuisella toiminnalla on aina peruste tai syy.

---

⁵⁵ Aristoteles 2003, 55.

⁵⁶ Platon 1982, 171.

⁵⁷ Vrt. ”Jumala siis tahtoi, että kaikki olisi hyvää, eikä mitään huonoa ja pahaa, sikäli kuin se olisi mahdollista. Nähdessään, että mikään näkyväinen ei pysynyt levossa vaan oli epäsoinnuissa ja epäsäännöllisessä liikkeessä, hän saattoi sen epäjärjestyksestä järjestykseen pitäen viimeksi mainittua tilaa kaikin tavoin parempana.” (Platon 1982, 173.)

⁵⁸ Aristoteles 1990, 12; Aristoteles 1992, 30 ja 31. Aristoteleen mukaan sattuma on todellinen asia, jonka seurauksena determinismi ei päde. Hän esittää seuraavaa: ”Mutta se, kuoleeko tämä sairauteen vai väkivaltaisesti, ei ole vielä määräytynyt, vaan riippuu siitä, tapahtuuko jotakin muuta.” (Aristoteles 1990, 109.) Toisaalta Aristoteles ajattelee, että asiat eivät tapahdu täysin ilman syytä: ”Mutta on erityisesti tutkittava, millaiseen alkuun ja syyhyn liitämme sattuman; onko se aine, päämääräisyys vai liikuttava syy?” (Aristoteles 1990, 109.)

Lucretiuksen atomismin lähtökohtana on *ex nihilo nihil fit*⁵⁹ -periaate, jonka mukaan tyhjästä voi syntyä vain tyhjää. *De rerum naturan* metafysiikkaa koskeva osuus alkaa periaatteen myötä seuraavasti:

[Luonnon tuntemisen] perustana on, esitykseni lähtevi tästä:

Tyhjiys tyhjää on, jumalvoimin ei alkua tee. [– –]

Sillä jos tyhjiys alkuna ois, niin vois lajit kaikki

synnyttää mikä vain, joten siemenet ei olis tarpeen.⁶⁰

Lucretiuksen mukaan tyhjiys tai jumalat eivät täten ole asioiden syynä, ja erityisesti, mikäli tyhjiys olisi asioiden syynä, niin havaitsisimme huomattavasti enemmän epäjärjestystä ympärillämme, koska maailmaan syntyisi yhtäkkisesti mitä tahansa. Kaikilla olioilla on nimittäin aina aineellinen perusta silmälle näkymättömissä ikuisissa atomeissa. Toisaalta on epäselvää, onko atomien olemassaololle esitettävissä mitään muuta perustetta kuin välttämättömyys tai *causa sui* -selitys.

Keskiajalla näkemys Jumalan luomasta järjellisestä todellisuudesta yleistyi. Boëthius esittää sattumasta seuraavaa:

Aina kun jotakin tehdään jossakin tarkoituksessa ja sattuu syystä tai toisesta jotakin odotusten vastaista, sitä kutsutaan sattumaksi. Jos esim. kaivetaan maata tarkoituksena viljellä sitä, mutta löydetäänkin piilotettu kulta-aarre, sen uskotaan tapahtuvan sattumalta. Löytö ei kuitenkaan ilmaannu tyhjästä. Sillä on nimittäin omat syynsä. [– –] Mutta syyt saa kohtaamaan toisensa ja virtaamaan samaan uomaan järjestys. Se juontuu väistämättömästä yhteydestä, virtaa esiin Sallimuksen lähteestä ja säätää kaikelle olevalle paikan ja ajan.⁶¹

Näin Boëthiuksen mukaan sattumana pidetyt asiat perustuvat piileviin syihin ja syiden ketjuun, joka perustuu Jumalan tahtoon; kaikella on täten selittävät syynsä, jotka ovat kuitenkin liian monimutkaisia ihmisen ymmärrykselle.

Anselm Canterburlainen esittää seuraavaa puhuessaan synnistä ja tahdonvapaudesta:

Kun kerran Jumala voi luoda tuollaisen ihmisen⁶², miksi hän ei tehnyt enkeleistä ja kahdesta ensimmäisestä ihmisestä sellaisia, etteivät hekään vastaavasti olisi voineet tehdä syntiä ja olisivat samalla olleet vanhurskauden ylistäviä? [– –] Sen tähden, ettei saanut eikä voinut niin olla, että jokainen noista olisi ollut Jumalan kaltainen niin kuin me

---

⁵⁹ Kirjaimellisesti: ei mistään tulee ei mikään.

⁶⁰ Titus Lucretius Carus 1965, 60. (Lat.: ”[p]rincipium cuius hinc nobis exordia sumet, nullam rem e nilo gigni divinitus umquam. [– –] Nam si de nilo fierent, ex omnibu’ rebus omne genus nasci posset, nil semine egeret.” (Titus Lucretius Carus 1947, 182 ja 184.)

⁶¹ Anicius Manlius Severinus Boëthius 2001, 126 ja 127.

⁶² Tämä viittaa Jeesukseen.

sanomme tästä ihmisestä. Ja jos kysyt, miksi hän ei tehnyt tätä vaikkapa yhtä monelle kuin Jumalassa on persoonia tai vaikkapa vain yhdelle, vastaukseni kuuluu, ettei silloin ollut mitään syytä, joka olisi vaatinut näin tekemään, päinvastoin esteenä oli se, ettei Jumala tee mitään ilman järjellistä syytä.⁶³

Edellisen mukaan Jumala ei ole luonut useampia Jeesuksen kaltaisia synnittömiä olentoja, koska tällainen ei ole ollut Jumalalle mahdollista. Erityisesti kohdan viimeinen lause – ”ettei Jumala tee mitään ilman järjellistä syytä”⁶⁴ – on tärkeä, koska sen mukaan Jumala ei tee mitään ilman riittävää perustetta, jolloin kaikki Jumalan luoma on järjellistä. Tähän liittyy kuitenkin seuraava kysymys: onko ihmisen tahtomuksilla oltava syy tai peruste? Jos on, niin riittävän perusteen periaate pätee, mutta tahdonvapaus ajautuu ongelmalliseksi, ja jos ei ole, niin periaate kumoutuu, koska tahtomus on raakafakta.

Uuden ajan alussa Descartes esittää muutoksesta ja sen taustatekijöistä seuraavaa:

Nyt on luonnollisen valon nojalla ilmiselvää, että vaikuttavassa ja totaalisisessä syyssä täytyy olla vähintään yhtä paljon reaalisuutta kuin tuon syyn vaikutuksessa. Sillä mistä vaikutus voisi saada reaalisuutensa, ellei syystä? Ja kuinka syy voisi sen vaikutukselle antaa, ellei sillä olisikaan sitä? Tästä seuraa, että mikään ei voi syntyä olemattomasta ja myöskin että täydellisempi, siis enemmän reaalisuutta sisältävä, ei voi syntyä vähemmän täydellisestä. [– –] Esimerkiksi kivi, jota ei ennen ollut, ei voi nyt alkaa olla, ellei sitä tuota jokin, jossa on formaalisesti tai eminentisti kaikki se mikä kivessä tulee olemaan, lämpöä ei voi syntyä oliossa, joka ei aikaisemmin ollut lämmin, muuten kuin oliosta, jolla on vähintään vastaava perfektio kuin lämpö, ja niin edelleen[.] [– –] Mutta sisältääkseen juuri jonkin tietyn objektiivisen reaalisuuden, tämän idean täytyy varmasti saada se joltakin syyltä, jossa on ainakin saman verran formaalista reaalisuutta kuin ideassa on objektiivista. Jos nimittäin oletamme, että ideassa esiintyy jotain, mitä ei ole ollut sen syyssä, niin se on silloin saatu tyhjästä.⁶⁵

Koska siis mikään ei voi syntyä tyhjästä, niin Descartesin formaalinen–objektiivinen-erottelun⁶⁶ mukaisesti sekä mielen ulkoisten olioiden ominaisuudet että näitä koskevat mielen ideat syntyvät ja välittyvät kausaliteetin mukaisesti. Kohdan sisällön voi nähdä täten *ex nihilo nihil fit* -periaatteen ja kausaliteetin periaatteen esiintymiksi: mikään ei

---

⁶³ Anselm Canterburylainen 1991, 117 ja 118.

⁶⁴ Lat. ”*quia Deus nihil sine ratione facit*”. Anselm Canterburylainen 1857, 64.

⁶⁵ Descartes 2002a, 49 ja 50.

⁶⁶ Aho ja Yrjönsuuri valaisevat erottelua seuraavasti: ”Objektiivinen reaalisuus” liittyy myöhäisskolastiikan keskeisiin kysymyksiin. Aristoteleen *De animan* [– –] lyhyiden huomautusten perusteella Tuomas ja muut loivat ajattelutavan, jonka mukaan olio X tai ominaisuus F voi olla kahdella tavalla reaalin. Jos maailmassa todella on X tai F, kyseessä on niiden formaalinen reaalisuus (forman esiintyminen niiden materiassa). Jos taas joku ajattelee X:ää tai F:ää, nämä ovat olemassa objektiivisesti, eli ajattelun kohteina. (Sanan ”objektiivinen” merkitys on siis melkein vastakohta nykyiselle.) 1300-luvulla eräät, kuten Durandus, alkoivat esittää, että ideat ovat objektiivisia olioita mielessä. Sitten Suárez kehitti näitä aiheita perusteellisesti; hänen työnsä on ilmeisesti vaikuttanut Descartesiin.” (Aho & Yrjönsuuri 2002, 366.)

synny tyhjästä ja mielen ulkoiset formaaliset oliot saavat formaalisen reaalisuutensa kausaalisesti mielen tuottaessa näitä olioita koskevan objektiivisen reaalisuuden.⁶⁷

Spinozan varhainen ajattelu, joka perustuu Descartesin filosofiaan, sisältää seuraavan riittävän perusteen periaatteeseen liittyvän aksiooman:

11. Mikään ei ole olemassa, josta ei voida kysyä, mikä on sen olemassaolon kausaalinen (tai järjellinen)⁶⁸ syy. [– –]

Koska *olla olemassa* on jokin todellinen⁶⁹ olio, niin emme voi sanoa, että olemassaololla on syynä *ei mikään* (aksiooman 7. perusteella⁷⁰); täten meidän on myönnettävä jokin todellinen kausaalinen tai järjellinen syy olion olemassaololle – joko ulkoinen syy eli jokin, joka on olemassa ulkoisesti oloon itseensä nähden, tai sisäinen syy eli jokin, joka käsitetään olemassa olevan olion luontoon ja määritelmään kuuluvaksi.⁷¹

Täten kaikella olemassa olevalle on oltava jokin kausaalinen tai järjellinen peruste, joka joko tulee olion ulkopuolelta tai sisältyy oloon itseensä; ensimmäinen on ulkoinen syy, kuten vanhemmat lapsensa olemassaololle, ja jälkimmäinen *causa sui* -olio, kuten Jumala. Myöhemmin *Etiikassaan* Spinoza esittää edellisestä poikkeavan näkemyksen, joka laajentaa periaatteen alaa:

Jokaisesta oliosta pitää voida mainita syy eli peruste joko sen olemassaololle tai sen ei-olemassaololle. Esimerkiksi jos kolmio on olemassa, täytyy olla syy eli peruste, miksi se on olemassa; jos se taas ei ole olemassa, täytyy samoin olla syy eli peruste siihen, mikä estää sen olemassaolon tai kumoaa sen olemassaolon.⁷²

Jokaiselle olemassa olevalle ja olemattomalle oliolle on Spinozan mukaan täten esitettävä syy tai peruste; esimerkiksi Spinozan *Etiikka*-teoksen olemassaololle ja Spinozan *Tuntematon sotilas* -teoksen olemattomuudelle on perusteet. Spinoza laajentaa näin ollen periaatteen alaa sen koskiessa nyt kaikkia ei-eksistioivia olioita.

---

⁶⁷ Descartesin filosofiassa näyttää olevan RPP:ta koskeva seuraava ongelma: Jumalan tahto saattaa kumota RPP:n. Ks. alaviite 103.

⁶⁸ Engl. ”*cause (or reason)*”; lat.: ”*causa (sive ratio)*” (Spinoza 1925, 102.). Näihin liittyen voitaneen tehdä seuraava yleisluontoinen selvennys: ensimmäisellä tarkoitetaan olion aikaansaanutta syytä ja jälkimmäisellä olion olemassaolon järjellistä selitystä.

⁶⁹ Lat. ”*positivum*” (Spinoza 1925, 102): aktuaalinen, todellinen.

⁷⁰ ”Ei ole olemassa tosiasiallisesti eksistioivaa oliota eikä oloon kuuluvaa perfektioita, joka voi saada olemassaoloonsa syyn ei miltään tai olemattomalta oliolta”. (Spinoza 1963, 28.) Käännös V. H. (Lat.: ”*Nulla res, neque ulla rei perfectio actu existens potest habere nihil, sive rem non existentem pro causâ suae existentiae.*” Spinoza 1925, 100.)

⁷¹ Spinoza 1963, 31. Käännös ja kursivointi V. H.

⁷² Spinoza 1998, 51.

1.3 Tutkimuksen tarkoitus, rajaus, menetelmät ja käänösperiaatteet

Työn⁷³ tutkimuskysymykset ovat seuraavat: (1) Miten riittävän perusteen periaate esiintyy Leibnizilla, Wolffilla, Baumgartenilla ja esikriittisen kauden Kantilla, (2) mitä se merkitsee heillä ja (3) miten periaate ja olemassaolo ovat tällöin yhteydessä? (4) Millaisessa yhteydessä edellisten näkemykset ja Tolstoin ongelma ovat?

Tutkimuksen sisältöä voidaan havainnollistaa seuraavan keskustelun kautta:

Kirjailija-filosofi *T*: ”Miksi olen olemassa ja miksi olemassaoloa on ylipäänsä?”

Rationalistit *L*, *W*, *B* ja *K* (yhteen ääneen): ”Osittain siksi, että todellisuutta määrittää riittävän perusteen periaate!”

Muut (yhteen ääneen): ”*L*, *W*, *B* ja *K*, mikä ihmeen riittävän perusteen periaate? Kykeneekö se vastaamaan *T*:n kysymykseen?”

Tutkimuksen päämääränä on (i) selventää riittävän perusteen periaatteen merkitystä, muuttumista ja suhdetta olemassaoloon, (ii) tarkastella sitä, miten käsitellyt näkemykset ja Tolstoin ongelma ovat yhteydessä, ja (iii) pyrkiä löytämään elämänfilosofian ja rationalismin välisiä yhteyksiä.

---

⁷³ (i) Kiitän kaikkia Turun yliopiston filosofian oppiaineen henkilöitä, jotka liittyvät tutkimukseeni. Kiitän erityisesti työn pääohjaajaa Olli Koistista ohjauksesta, ideoista, keskusteluista ja palautteesta sekä työn apuohjaajaa Arto Repoa ohjauksesta ja Leibnizin metafysiikkaa koskevista selvennyksistä. Kiitän myös Hanna-Mari Salosta, Jeffrey McDonoughia, Joseph Almogia ja Juha Räikkää erinäisistä hyödyllisistä asioista. (ii) Kiitän Turun yliopiston klassilliset kielet ja antiikin kulttuuri -oppiaineen henkilökuntaa klassillisten kielten opetuksesta. (iii) Olen käsitellyt tutkimukseen liittyviä asioita seuraavissa tapahtumissa: Rationalistipiirin esitelmä (2015); TUCEMEMS-kuukausiesitelmä (2015); Judaism and Christianity in Rome in the first millennium -seminaari (2015); Crossing borders. The transmission of religious texts and the migration of scholars in late medieval and early modern Europe -seminaari (2015); Faith and Power -konferenssi (2016); Moniaistinen 1700-luku -seminaari (2016); The 2016 Congress for Doctoral Students in Philosophy; Paideia, Turun klassillinen yhdistys r.y.:n esitelmä (2016); Havainto-kollokvio (2017); Digin-verkoston Connect-seminaari (2017); Eläintutkimuspäivät 2017; Re-imagining the Christian Body -konferenssi (2017); Sensory Perceptions in Roman Polytheism -konferenssi (2017). Palautteeseen tai järjestelyihin liittyen kiitän erityisesti seuraavia: Greg Woolf; Hemmo Laiho; Jani Hakkarainen; Jyri Vaahtera; Kalle Knaapi; Martin Devecka; Miika Norro; Miira Tuominen; Rodrigo Laham Cohen; Suvu Kivimaa; Tua Korhonen; Tommi Vehkavaara. (iv) Olen saanut Turun yliopiston yhdistetyltä tutkimusapurahastolta tutkimusapurahan (2015) ja seuraavilta tahoilta matka-apurahan: Suomen Ateenan-instituutti (2013); 3rd Training School COST Action (2016); Turun yliopisto (TUCEMEMS-keskus) (2016); Turun Yliopistosäätiö (2016); Turun yliopiston yhteiskunta- ja käyttäytymistieteiden tohtoriohjelman matka-apuraha (2017); Turun yliopisto (TUCEMEMS-keskus) (2017). Lisäksi Turun Yliopistosäätiö myönsi tutkijahuonestipendin Granö-keskukseen (2017) ja TUCEMEMS-keskus työtietokoneen (2015). Kiitän kaikesta avustuksesta. (v) Opiskelijatoverit ovat mahdollistaneet inspiroivat keskustelut. Kiitän erityisesti seuraavia: Heidi Haanila, Jarkko Korpela, Matti Virtanen ja Nils Sandman. Lisäksi kiitän Superopet-ryhmää opettavaisesta lukukaudesta 2015/2016.

Tutkimuksen rajaukseen liittyy seuraavia seikkoja. (i) Olen valinnut Leibnizin tuotannosta tutkimukseen seitsemän kirjoitusta, jotka koskevat periaatetta.⁷⁴ Wolffin tuotannosta olen valinnut *Philosophia prima sive ontologia methodo scientifica pertractata qua omnis cognitionis humanae principia continentur* -teoksen (1730). Baumgartenin tuotannosta olen valinnut *Metaphysica*-teoksen kolmannen edition (1739) ja tämän englanninnoksen *Metaphysics*. Kantin tuotannosta olen valinnut esikriittisen kauden alun *Principiorum primorum cognitionis metaphysicae nova dilucidatio* -kirjoituksen (1755) ja tämän englanninnoksen *A new elucidation of the first principles of metaphysical cognition*.⁷⁵ (ii) Käsittelen Leibnizin ja Kantin näkemyksiä laajemmin sekä Wolffin ja Baumgartenin näkemyksiä suppeammin, koska Leibniz luo periaatteelle viitekehyksen, jota muut mainitut seuraavat, ja koska Kantin lyhyehkö kirjoitus on sisällöllisesti periaatetta lähes yksinomaan ja monipuolisesti käsittelevä. (iii) Keskityn lähteiden sisältöjen analyysiin ja vertailuun, jonka seurauksena tutkimuskirjallisuuden käsittely jää osittain vähäisemmäksi. Pyrin kuitenkin tuomaan keskeisiä huomioita esiin sekä leipätekstissä että erityisesti alaviitteissä. (iv) Osa tutkimuksen sisällöstä⁷⁶ pohjautuu *pro gradu* -työhöni⁷⁷; kyseinen sisältö on kuitenkin poikkeuksetta tarkistettu sekä monin paikoin muokattu ja korjattu.

Tutkimukseni metodeina ovat käsiteanalyysi, argumentaatioanalyysi ja vertailu.

Työn käännoiksi liittyy seuraavia seikkoja. (i) Mikäli kääntäjää ei mainita alaviitteessä, niin kääntäjä tai kääntäjät löytyvät lähdeluettelosta. (ii) Olen pyrkinyt seuraamaan käännoissani lähteen alkuperäistä muotoa ja sisältöä mahdollisimman pitkälle. Olen kuitenkin joutunut muokkaamaan toisinaan lähteen muotoa tai sisältöä selkeyden johdosta. (iii) Käännokseni perustuvat monin paikoin alkukieliseen lähteeseen, mutta olen käyttänyt ajoittain muita käännoiksi tukena.⁷⁸ (iv) Käännoksen lähteen kieli on mainittu, mikäli lähteenä on ollut samanaikaisesti kaksi erikielistä lähdetä. (v) Olen jättänyt alkuperäisen kursivoinnin käännoiksi. (vi) Olen muuttanut kaikissa tapauksissa

---

⁷⁴ En käsittele tutkimuksessa Leibnizin periaatteen kaikkia esiintymiä.

⁷⁵ En käsittele lainkaan Kantin kriittisen filosofian näkemystä periaatteesta, joka on erilainen. (Ks. esim. *Puhtaan järjen kritiikki*, A 200 ja 201; B 245 ja 246.)

⁷⁶ 1. ja 2. lukuun liittyen.

⁷⁷ Helenius 2013.

⁷⁸ Leibnizin kahdesta kirjoituksesta, *Ensisijaisten propositioiden todistus* ja *Primaaritotuudet*, minulla on ollut käytössä vain englanninnokset ja yhdestä, *Vapaudesta ja välttämättömyydestä*, vain sekä englanninnos että suomennos.

majuskeli-ilmaukset minuskeli-ilmauksissa. (vii) Kahden keskeisen käsitteen, ”ei mikään” ja ”jokin”, kohdalla käytän pääasiallisesti lainausmerkkejä, jotta ne erottuvat. Sitaateissa en kuitenkaan noudata tätä käytäntöä. (viii) Tekemäni lisäyksen, poistot tai muut sellaiset on rajattu tavanomaiseen tapaan hakasulkein. (ix) Sana *ratio* on monimerkityksinen⁷⁹, josta käytän poikkeuksetta ilmausta *peruste*⁸⁰, sikäli kun se viittaa perusteeseen tai syyhyn; sana *pono* on ajoittain hankalasti käännettävissä suomeksi⁸¹ ja käytän siitä ilmauksia asettaa ja olettaa riippuen sopivuudesta; sanan *ens* olen kääntänyt pääasiassa olevaksi; sanan *determinatio* olen kääntänyt determinaatioksi, joka viittaa joko determinoituun asiaan tai ominaisuuteen tai determinaatioon sinänsä. (x) Käännöksiä koskevissa alaviitteissä esitän pääasiallisesti keskeisten käsitteiden alkukielisen ilmauksen sen perusmuodossa tai hankalasti käännettävän sanan tai ilmauksen suoraa lainattuna tai alkukielisen pidemmän kokonaisuuden, mikäli olen pitänyt tätä hyödyllisenä.

---

⁷⁹ Esimerkiksi *The Dictionary of Medieval Latin from British Sources* -tietokannan mukaan sanan merkityksiä, jotka sopivat filosofiseen kontekstiin, ovat muun muassa seuraavat: (a) *'explanation'*, *'reason'*, *'ground'*, *'cause'*, *'by reason of'*, *'because of'*; (b) *'essence'*, *'nature'*, *'rationale'* (vrt. kr. λογία (logia)); (c) *'intellectual power'*, *'intellectual faculty'*, *'reason'*; (d) (järkeen perustuen) *'argument'*, *'proof'*, *'evidence'*, *'knowledge'*; (e) *'reasoned point of view'*, *'rational point of view'*, *'reasoned action'*, *'rational action'*, *'reasoned condition'*, *'rational condition'*; (f) *'manner'*, *'method'*, *'means'*.

⁸⁰ Esimerkiksi eräissä kohdin *ration* kääntäminen perustaksi olisi perusteltua.

⁸¹ Sanan merkityksiä: *'asettaa'*; *'perustaa'*; *'määrätä'*; *'olettaa'*; *'saattaa'* (jhk tilaan).

2. Leibniz

Leibnizin filosofian eräänä ongelma on se, että hän ei laatinut filosofiastaan systemaattista ja riittävän laajaa kokonaisuutista; hänen työnsä ovat lähes poikkeuksetta⁸² lyhyitä tutkielmia. Filosofiansa epäselväksi jäävää sanomaa Leibniz selventää muun muassa laajassa kirjeenvaihdossaan.

Leibniz ehdotti ensimmäisenä, että riittävän perusteen yleistyksessä käytetään nimitystä riittävän perusteen periaate,⁸³ joka on nykyään vakiintunut ilmaus. Käytän periaatteesta tästä eteenpäin lyhennettä *RPP*. Leibniz esittää *RPP*:sta kirjoituksissaan useita muotoiluja, mutta ongelmana on, että nämä eivät ole sisällöllisesti kovin yhtenäisiä. Tämän seurauksena periaatteen merkitys ja sen yhteydet Leibnizin filosofian muihin osa-alueisiin jäävät osittain epäselviksi, mistä on seurannut erilaisia näkemyksiä ja tulkintoja.⁸⁴ Olen valinnut Leibnizin tuotannosta tutkimukseen seitsemän *RPP*:seen liittyvää kirjoitusta. Näiden käsittelyn jälkeen esitän yhteenvedon ja pohdin, miten Leibnizin filosofia ja siihen kuuluva *RPP* ovat yhteydessä Tolstoin ongelmaan.

2.1 Leibniz ja RPP

2.1.1 *Ensisijaisten propositioiden todistus*

Leibnizin ensimmäinen tunnettu *RPP*:ta koskeva ajatus esiintyy 1670-luvun alkupuolella syntyneessä *Ensisijaisten propositioiden todistus* -kirjoituksessa⁸⁵, joka on lyhyt argumentti ja jossa Leibniz pyrkii johtamaan *RPP*:n riittävän perusteen ja edellytyksen käsitteistä seuraavasti:

[*RPP*^{L1}] *Propositio: Mikään ei eksistoi ilman perustetta*⁸⁶ tai millä tahansa eksistovalla on riittävä peruste.

[1] Määritelmä 1. *Riittävä peruste* on jotakin, jonka ollessa asetettuna⁸⁷ olio eksistoi.

---

⁸² Laajuutensa puolesta poikkeuksina voidaan pitää *Teodikea*- (1710) ja *Uusia tutkielmia inhimillisestä ymmärryksestä* (1704) -teoksia.

⁸³ Melamed & Lin 2016, 3. luku, 1. kappale.

⁸⁴ Ks. esim. Frankel 1994b; Della Rocca 2012; Mates 1986; McDonough 2015; Mercer & Sleight 1995; Russell 2008; Sleight 1994.

⁸⁵ Lat. ”*Demonstratio Propositionum Primarum*”. (Sleight 1994, 43.) Käännös latinasta V. H.

⁸⁶ Engl. *reason*.

⁸⁷ Engl. *posited*.

[2] Määritelmä 2. *Edellytys*⁸⁸ on jotakin, jonka puuttuessa olio ei eksistoi.

Todistus:

[3] Millä tahansa eksistoivalla on kaikki edellytykset.

[4] Sillä jos jotakin [edellytystä] ei ole asetettu, niin olio ei eksistoi – 2. määritelmästä.

[5] Kaikkien edellytysten ollessa asetetut olio eksistoi.

[6] Sillä jos olio ei eksistoi, niin jotakin puuttuu, nimittäin jokin edellytys.

[7] Näin ollen kaikki edellytykset muodostavat riittävän perusteen – 1. määritelmästä.

[8] Näin ollen millä tahansa eksistoivalla on riittävä peruste.

M.O.T.⁸⁹

Onko RPP^{L1} loogisesti validi ja uskottava? Vastaus on ensimmäiseen ja luultavasti myös toiseen kielteinen. Ensimmäiseksi Robert Sleighin mukaan Leibniz pyrkii redusoimaan argumentissa RPP:n identiteetiksi.⁹⁰ Hänen mukaansa 5. kohta on kuitenkin ongelmallinen, koska se ei ole looginen seuraus aiemmasta eikä perustu määritelmiin. Tämän seurauksena argumentti vaikuttaa kehämäiseltä.⁹¹ Toiseksi sekä Robert Adamsin että David Blumenfeldin mukaan edellytyksen käsite on ongelmallinen ja merkitykseltään hämärä. Tästä seuraa heidän mukaansa se, että ”edellytyksistä”, jolla Leibniz tarkoittaa Adamsin mukaan olion välttämättömiä ehtoja, ei seuraa välttämättä olion olemassaolo.⁹² Mielestäni edelliset huomiot ovat perusteltuja, jonka seurauksena RPP^{L1} ei kykene todistamaan RPP:ta ongelmattomasti. Lisäksi jälkimmäiseen huomioon liittyen Leibniz on saattanut ajatella mielestäni siten, että samalla tavalla kuin Jumalan ontologisessa todistuksessa Jumalan käsitteestä seuraa Jumalan olemassaolo, niin myös äärellisen olion ehdoista seuraa ehtojen täytyessä olion olemassaolo.⁹³ Tämä ei ole kuitenkaan ongelmaton, koska olemassaolon ei täydy seurata olemuksesta. Lisäksi

---

⁸⁸ Engl. *requirement*. (i) Tämä käsite tarkoittaa Adamsin mukaan olion välttämättömiä ehtoja. (Adams 1994, 68.) (ii) Clarken kanssa käydyssä kirjeenvaihdossa ja hieman ennen kuolemaansa Leibniz esittää: ”Nämä päätelmät ovat päivänselviä. On hyvin outoa syyttää minua siitä, että tarjoan periaatettani tarpeesta riittävän perusteeseen ilman mitään todistetta, joka on johdettu asioiden luonnosta tai jumalallisista täydellisyyksistä. Sillä asioiden luonto johtaa siihen, että jokaisella tapahtumalla on etukäteen olosuhteensa, edellytyksensä [ransk. *réquisit*] ja sopivat taipumukset, joiden olemassaolo riittää perusteeksi.” (AR 379; PS VII 393.) RPP^{L1}:n ja edellisen nojalla Leibnizillä näyttää olleen melko samanlainen käsitys RPP:sta ja ”edellytyksistä” aivan filosofiansa alusta aivan sen loppuun asti.

⁸⁹ Sleigh 1994, 43. Käännös ja argumentin muoto V. H. Vrt. Adams 1994, 68 ja Blumenfeld 1995, 374, joissa sama argumentti hieman erilaisina käännöksinä.

⁹⁰ Identiteetin käsitettä ja identiteetin periaatetta käsitellään tarkemmin alaluvussa 2.1.3.

⁹¹ Sleigh 1994, 43.

⁹² Adams 1994, 68; Blumenfeld 1995, 374.

⁹³ Vrt. Adams 1994, 135–156; Blumenfeld 1995, 372–376.

Leibniz kieltää itse tämän mahdollisuuden eksplisiittisesti myöhemmin: ”Oliot ovat kontingenteja eli toisin sanoen niiden olemassaolo ei seuraa niiden essentiasta”.⁹⁴

RPP^{L1}:n ongelmallisuudesta huolimatta se on tärkeä. Väite ”millä tahansa eksistovalla on kaikki edellytykset” on loogisesti ja käsitteellisesti mahdollinen, koska voidaan ajatella siten, että tyhjästä ei voi syntyä mitään, kuten *ex nihilo nihil fit* -periaate⁹⁵ esittää. Lisäksi kokemuksen kautta ei saada juurikaan tukea asioiden tyhjästä syntymiselle.⁹⁶ RPP^{L1}:tä koskien voidaan todeta lopuksi seuraavaa: argumentti ei ole validi eikä uskottava, mutta sen kautta voidaan huomata, kuinka Leibnizilla on ollut jo ajattelunsa varhaisessa vaiheessa käsitys jokaisen eksistovien olion taustalla olevasta riittävän perusteen periaatteesta.

2.1.2 Vapaudesta ja välttämättömyydestä

*Vapaudesta ja välttämättömyydestä*⁹⁷ nimellä tunnettu kirjoitus, jonka on arveltu syntyneen vuosien 1680–1682 välisenä aikana, sisältää erään RPP:n varhaisen version. Leibniz tarkastelee kirjoituksessa erityisesti absoluuttista ja ehdollista välttämättömyyttä.⁹⁸ Absoluuttisesti välttämättömiä asioita ovat muun muassa Jumala ja logiikan sekä matematiikan totuudet, ja näille ei ole olemassa ristiriidatonta vaihtoehtoa. Näin absoluuttisesti välttämättömät totuudet ovat tosia kaikissa mahdollisissa

---

⁹⁴ AG 28. Käännös V. H.

⁹⁵ Tämän periaatteen suhteesta RPP:seen ja kausaliteetin periaatteeseen ks. Pruss 2006, 58–62.

⁹⁶ (i) Eräänä osittain empiirisenä vastaesimerkinä RPP:lle voidaan esittää kvanttifysiikan sellaista indeterminististä tulkintaa, jonka mukaan kvanttiprosessit ovat aidosti determinoimattomia. Esimerkiksi Enqvist ja Maalampi esittävät: ”Jo Aristoteles jyrisi aikoinaan: ”Ex nihilo nihil fit!”, tyhjästä on paha nyhjäistä. Kvanttimekaniikassa tämä ei pidä paikkaansa. Olemmehan nähneet, kuinka epätarkkuusperiaate sallii tyhjiöön ilmestyä virtuaalisia hiukkaspareja; energian määrä voi heilahdella.” (Enqvist & Maalampi 1994, 229.) Toisaalta kvanttiprosesseille on myös mahdollista olettaa deterministiset mutta piilevät taustatekijänsä. (ii) Toinen RPP:n vastaesimerkki on filosofisempi. Humeen kausaalikäsitystä koskevan kritiikin (ks. esim. Hume 1975, 76–91) mukaan voidaan ajatella siten, että kahteen toisiinsa läheisesti liittyvään asiaan, kuten biljardipallo *A*:n törmäyksessä palloon *B*, ei sisälly muuta kuin ajallinen peräkkäisyys, spatiaalinen läheisyys ja toistuva yhteys. Tällöin on todettava, että *A* ei saa kausaalisesti *B*:n liikettä varmasti aikaan. Näin maailmamme voi olla ja kokemuksestamme huolimatta toisistaan erillisten olioiden totaliteetti ilman kausaliteettia. (iii) Russell arvioi Humeen näkemystä seuraavasti ja viitaten ilmeisesti Kantin kriittisen filosofiaan: ”Ennen Humea ainakin rationalistit olivat omaksuneet, että vaikutus voitaisiin loogisesti johtaa syystä, jos meillä vain olisi riittävästi tietoa. Hume päätteli oikein – kuten nyt yleisesti myönnettäneen – että näin ei voi tehdä. Tästä hän johti sen jo paljon epäilyttävämmän lauseen, että mitään ei voida tietää *a priori* syyn ja vaikutuksen yhteydestä.” (Russell 2005, 98.)

⁹⁷ Lat. ”*De libertate et necessitate*”. (AR 431.)

⁹⁸ Russell huomauttaa, että Leibniz ei selitä lainkaan välttämättömyyden käsitettä ja puhuu ainoastaan välttämättömyyden lajeista. (Russell 2008, 23.)

maailmoissa. Ehdollisesti välttämättömiä asioita ovat puolestaan asiat, jotka ovat hypoteettisesti mutta eivät absoluuttisesti välttämättömiä. Esimerkiksi ihmisen tahdonvapaus on hypoteettisesti välttämätöntä, koska Leibnizin filosofiassa Jumala on tiennyt jo maailmanluontia edeltävästi jokaisen mahdollisen ihmisen halut ja päämäärät, mutta niin, että ihminen toimii ilman ennalta määrättyä pakkoa.⁹⁹ Edelliset huomiot herättävät erityisesti kaksi seuraavaa kysymystä. Ovatko Jumala teot täysin vapaita? Ovatko Jumalan ennalta tietäminen ja vapaa inhimillinen teko yhteensopivat?¹⁰⁰ Nämä kysymykset ovat Leibnizin filosofian kannalta olennaisia.

Vapaudesta ja välttämättömyydestä alkaa voluntarismin käsittelyllä seuraavasti:

Kaikki Jumalassa on spontaania.

Jokaisella ihmisellä on vapaus toimia kuten tahtoo.

Tahtomus on toimintapyrkimys, josta olemme tietoisia.

Tahtomuksesta ja kyvystä seuraa välttämättä teko.¹⁰¹

Lisäksi Leibniz esittää, että tahtomuksen toteutumiseen vaikuttavat tahtomisen ja tahtomatta jättämisen voimakkuudet sekä mielen aktiivisuus ja vastakkaisten voimien tasapainosta seuraa indifferenssi, joka johtaa valintaa koskevaan päättämättömyyteen.¹⁰²

Leibnizin käsitys voluntarismita voidaan tiivistää seuraavasti: (i) Jumala on absoluuttisen omaehtoinen olento¹⁰³; (ii) tietoisuuden vaativa inhimillinen tahtomus toteutuu, mikäli tahtojalla on kyky, tahto ja mielen hyväksyntä ja tälle vastakkaisia asioita ei esiinny; (iii) ekvivalenttiset vastakohdat voivat johtaa valintaa koskevaan indifferenssiin. Leibniz ei kuitenkaan itse kannata voluntarismia, koska hänen mukaansa

---

⁹⁹ Leibniz esittää mm. seuraavaa: ”Jo alusta asti Jumala on tiennyt ennalta ja määrännyt, ei vain asioiden äärettömät ketjut, vaan myös äärettömän lukumäärän näiden asioiden vaikutusten, passioiden ja muutosten mahdolliset yhdistelmät. Ja samalla tapaa hän myös tiennyt ennalta ja predeterminoinut yksittäisten luotujen mielen vapaat vaikutukset.” (AG 102.) Käännös V. H.

¹⁰⁰ Kysymyksistä laajemmin ks. esim. Adams 1994, 1. ja 2. luku; Frankel 1994a; Russell 2008, 188–196.

¹⁰¹ AR 64.

¹⁰² AR 64. Leibniz ajattelee siten, että voluntaristinen teoria sisältää indifferentin tilanteen mahdollisuuden, jollainen on esimerkiksi Buridanin aasin tapaus: aasi kuolee nälkään kahden viljapaalun välissä kykenemättömyydessään tekemään valintaa.

¹⁰³ (i) Esimerkiksi Descartes ajattelee näin. Hän esittää: ”Yleisesti ottaen voimme olla varmoja siitä, että Jumala voi tehdä kaiken, minkä me voimme käsittää. Kuitenkaan ei ole niin, ettei hän voisi tehdä sellaista, mitä me emme voi käsittää. Olisi nimittäin varomatonta ajatella, että kuvittelukyvyllämme on yhtä laaja ulottuvuus kuin hänen voimallaan.” (Descartes 2002a, 269.) ”[M]inä en usko, että olioiden olemukset ja niistä tiedettävät matemaattiset totuudet ovat Jumalasta riippumattomia, mutta kuitenkin uskon, että ne ovat muuttumattomia ja ikuisia, koska Jumala niin tahtoi ja sääti.” (Descartes 2002b, 286.) (ii) Melamedin ja Linin mukaan Descartes ei noudata RPP:ta (Melamed & Lin 2016, 3. luku), joista edelliset kohdat ovat osoitus. (iii) Leibniz viittaa Descartesin voluntarismiin mm. *Monadologiassa* (AR 339).

RPP kumoo sen: kaikilla tahtomuksilla, jumalallinen mukaan lukien, on oltava riittävä peruste.

Leibniz esittää kirjoituksessa seuraavaksi RPP:n, jonka on tarkoitus kumota voluntarismi:

[RPP^{L2}] *[M]itään ei ole ilman perustetta, eli ei ole mitään propositiota, jossa predikaatilla ei olisi jotain yhteyttä subjektiin eli jota ei voitaisi todistaa a priori.*¹⁰⁴

RPP^{L2}, joka perustuu kolmeen väitteeseen, on sisällöltään raskas ja hankalaselkoinen. Ensimmäisen mukaan kaikilla asioilla on jokin peruste, mutta väite ei ole kovin informatiivinen. Keskimäinen on edellistä informatiivisempi ja se liittyy Leibnizin käsityksiin totuudesta ja logiikasta. Väite implikoi seuraavan ehdon: propositio on tosi, jos ja vain jos lauseen ilmaisema predikaatti liittyy lauseen subjektiin. Näin kaikki todet propositiot ovat sellaisia, joissa predikaatin käsite sisältyy joko eksplisiittisesti, kuten identtisissä propositioissa, tai implisiittisesti subjektin käsitteeseen.¹⁰⁵ Ajatus kehittyy Leibnizilla myöhemmin erilliseksi predikaatit-käsitteessä-periaatteeksi. Kolmas väite liittyy Leibnizin totuusteoriaan, jonka mukaan kaikille tosille propositioille on *a priori* -todistus. Tämä johtaa kuitenkin kontingenttien olioiden tapauksissa äärettömään analyysiin.¹⁰⁶

RPP^{L2} ei vaikuta ongelmattomalta vastaukselta voluntarisimille, koska predikaatin ja subjektin kiinteän yhteyden sekä *a priori* -todistamisen olettamisista ei tunnu seuraavan voluntarismin kumoutumista. Esimerkiksi Buridanin aasille, joka ajautuu nälkäkuolemaan kahden heinäpaalun välissä, voidaan olettaa predikaatti-subjektirakenne ja *a priori* -todistus. Kirjoituksessa käy ilmi vasta myöhemmin se, että itse asiassa Jumala ei salli indifferenttiä tilannetta.

Osittain epäselväksi jäävän RPP^{L2}:n jälkeen kirjoitus esittää kaksi periaatetta, jotka liittyvät olennaisesti RPP:seen:

On kaksi primaarista propositiota: ensiksikin *se, joka sisältää ristiriidan, on epätosi; toiseksi se, joka on täydellisempi eli jolla on suurempi peruste, on tosi*. Ensin mainittuun nojaavat kaikki metafysisesti tai absoluuttisesti välttämättömät totuudet, kuten logiikan, aritmetiikan ja geometrian totuudet ja muut vastaavat. [– –] Jälkimmäiseen taas nojaavat

---

¹⁰⁴ AR 64.

¹⁰⁵ Ks. AR 89 ja 90.

¹⁰⁶ Käsittelen Leibnizin totuusteoriaa tarkemmin seuraavassa alaluvussa.

kaikki luonnostaan kontingentit totuudet, jotka ovat välttämättömiä vain jumalallista tai jonkun toisen tahtoa koskevan olettamuksen pohjalta.¹⁰⁷

Ensin mainitulla propositiolla, jota Leibniz alkaa kutsua myöhemmin *ristiriidan periaatteeksi*, on suuri merkitys. Tämä periaate on ajattelun¹⁰⁸ lähtökohta, koska mikään asia ei voi olla ristiriitainen eli sellainen, josta sekä hyväksyntä että kieltö ovat tosia. Näin esimerkiksi väitteet ”A on A ja A on ei-A” ja ”jokainen itsensä kanssa oleva identtinen olio ei ole itsensä kanssa identtinen” ovat ristiriitaisia ja täten epätosia. Ristiriidan periaate ei kuitenkaan selitä olemassaoloa, koska Leibnizin filosofiassa kaikki sisäisesti ristiriidattomat oliot eivät aktualisoidu. Näin ollen tarvitaan jokin toinen periaate.

Jälkimmäiseksi mainittu propositio, jota voidaan kutsua *optimaalisuuden*¹⁰⁹ tai *sopivuuden*¹¹⁰ periaatteeksi, liittyy olennaisesti kontingentisti eksistovien olemassaoloon. *Kontingentti*, joka on eräs Leibnizin filosofian ydinkäsitteistä, on jokin ei-välttämätön mutta aktualisoitunut tai aktualisoituva olio. Toisin sanoen kontingentti olio ei ole välttämätön eikä aktualisoitumaton. Optimaalisuuden periaatteen mukaan parhaimmat perusteet omaavat eli kaikkein täydellisimmät asiat ovat olemassa, jolloin epätäydellisemmät eli heikommat perusteet omaavat asiat eivät ole olemassa.¹¹¹

Mikä on optimaalisuuden periaatteen yhteys olemassaoloon? Entä mikä on sen ja RPP:n suhde? Tarkastelen ensimmäiseksi Bertrand Russellin kritiikkiä. Hänen mukaansa Leibnizin RPP hajooa kahdeksi alaperiaatteeksi. Ensimmäinen on *yleisen kausaliteetin lain* muoto, joka pätee kaikissa mahdollisissa maailmoissa ja jolloin kaikki mahdolliset perusteet koskevat haluamista. Jälkimmäinen liittyy aktuaalisen maailman kausaliteettiin, joka on hyvyyteen eli optimaalisuuteen pyrkimisen determinoima. Russellin mukaan Leibnizin näkemys ajautuu edellisen myötä seuraavaan ongelmaan: Leibniz ei kykene vastaamaan siihen, miksi aktuaalinen maailma ei olisi Jumalan välttämättömänä ominaisuutena pidetyn hyvyyden determinoima.¹¹² Tämän seurauksena vapaat teot ja

---

¹⁰⁷ AR 64.

¹⁰⁸ Russell esittää, että perinteisesti ajattelun laeiksi on esitetty seuraavat periaatteet: (i) identiteetin laki: ”A on A”, (ii) ristiriidan laki: ”mikään ei voi olla sekä A että ei-A” ja (iii) poissuljetun kolmannen laki: ”Jokaisen on oltava A tai ei-A”. (Russell 2005, 87.)

¹⁰⁹ Vrt. esim. Look 2013, luku 3.1; Mates 1986, 166 ja 167; Russell 2008, 30.

¹¹⁰ AR 329.

¹¹¹ Leibniz esittää edempänä: ”Sen sijaan kaikki kontingentteja eli olioiden olemassaoloa koskevat totuudet nojaavat täydellisyden periaatteeseen.” (AR 64.)

¹¹² Russell 2008, 30, 31, 38 ja 39.

kontingentit oliot ovat mahdottomia, jolloin voi olla vain ja ainoastaan yksi maailma. Tällöin Leibnizin vastustama¹¹³ spinozalainen nesessitarianismi¹¹⁴ olisi lopputulos¹¹⁵, jota ei ole kuitenkaan hyväksytty Leibniz-tutkimuksessa laajalti.¹¹⁶

Russellin näkemyksen vaihtoehdoksi otan Lois Frankelin tulkinnan. Hänen mukaansa Leibnizin RPP muodostuu kolmesta alaperiaatteesta, jotka ovat perusteiden, syiden ja kausaliteetin alaperiaatteet. Näistä ensimmäinen liittyy Leibnizin totuusteoriaan ja predikaatit-käsitteessä-periaatteeseen sekä täydellisen yksilökäsitteen oletukseen, joiden seurauksena jokaiselle todelle propositiolle on olemassa *a priori* -todistus. Äärellinen ymmärrys ei kuitenkaan voi esittää kontingenteja olioita koskevissa totuuksissa todistusta, koska se perustuu äärettömälle analyysille.¹¹⁷ Toiseksi mainittu koskee Jumalan ja luotujen olioiden suhdetta: koska Jumalan eräitä keskeisiä ominaisuuksia ovat kaikkivoipuus, rationaalisuus, hyvyys ja viisaus, niin Jumala ei tee mitään ilman riittävää syytä, jonka seurauksena kaikki luodut oliot omaavat perusteet ja jotka ovat seuraus Jumalan ominaisuuksista. Kolmanneksi mainittu liittyy maailman lainalaisuuteen: jokaisella olemassa olevalla asialla on jokin kausaliteetin alainen syy, joka saa sen aikaan.¹¹⁸ Frankelin tulkinnassa optimaalisuuden periaate liittyy mielestäni vain syiden

---

¹¹³ Leibniz vastusti Spinozan näkemystä absoluuttisen välttämättömyyden alaisesta maailmasta: (i) ”Minä en tunnusta, mitä Spinoza sanoo *Etiikan* 1. osan 34. propositiossa, että Jumala, samalla välttämättömyydellä, ”on itsensä syy, ja kaikkien olioiden syy” ja [– –] että olioiden voima on Jumalan voima. Jumala eksistoi välttämättä, mutta hän tuottaa asiat vapaasti.” (ii) ”Spinoza esittää *Etiikan* 1. osan 16. propositiossa seuraavaa: ”*Jumalallisen luonnon välttämättömyydestä täytyy seurata äärettömän paljon äärettömän tavoin (toisin sanoen kaikki, mitä ääretön ymmärrys pystyy tavoittamaan).*” Tämä näkemys on sangen väärä, ja hän tekee saman virheen kuin Descartes antoi ymmärtää, että materia ottaa peräkkäin kaikki muodot. Spinoza alkaa missä Descartes jää pois: *naturalismissa*. Hän myös ajattelee virheellisesti, että maailma on jumalallisen luonnon vaikutus [– –], vaikka hän lähestulkoon lisää, että sitä ei tehty sattumalta. On olemassa puoliväli sille, mikä on välttämätöntä ja mikä on sattumalta, nimittäin se mikä on vapaata. Maailma on vapaan Jumalan seuraus, mutta vapaa seuraus johtuu kalistavista tai taivuttavista syistä. Ja vaikka jos kuvittelemme maailman olevan ikuinen, se ei silti olisi välttämätön. Sillä Jumala olisi joko voinut olla luomatta maailmaa tai luoda sen toisin, mutta tämä oli jotakin, jota hän ei tehnyt.” (AG 275 ja 277.) Käännös V. H.; Spinoza-sitaatit: Spinoza 1998.

¹¹⁴ (i) Spinozan *Etiikka* sisältää muun muassa seuraavat väitteet: ”*Maailmankaikkeudessa ei ole mitään satunnaista vaan kaikki on jumalallisen luonnon välttämättömyydestä määrätynyt olemaan olemassa ja toimimaan tietyllä tavalla*” (Spinoza 1998, 69) ja ”*Jumala ei ole voinut tuottaa olioita millään muulla tavalla eikä missään muussa järjestyksessä kuin miten ne on tuotettu.*” (Spinoza 1998, 72.) (ii) Koistisen mukaan Spinozan filosofia on *nesessitarianismia* (Koistinen 2003, 283), joka kieltää mahdolliset asiantilat. Spinozan nesessitarianismi muodostuu hänen mukaansa seuraavien periaatteiden kautta: superessentialismi (kaikki ominaisuudet ovat välttämättömiä); substanssin välttämätön olemassaolo; substanssi-ominaisuus-ontologia; jakamattomien attribuuttien teesi. (Koistinen 2003, 308 ja 309.)

¹¹⁵ Russell 2008, 39.

¹¹⁶ Maunu esittää, että Leibniz itse (ks. alaviite 113) ja useimmat Leibniz-tutkijat kiistävät Leibnizin edustaneen spinozalaista välttämättömyysoppia. (Maunu 2006, 76.)

¹¹⁷ Äärettömän analyysin mekanismista ja merkityksestä ks. Sleigh 1982.

¹¹⁸ Frankel 1994b, 61 ja 70. (Engl. *principle of grounds; principle of reasons; principle of causation.*)

alaperiaatteeseen, koska Jumalan toiminnan eräänä taivuttavana perusteena on Jumalan hyvyys. Näin optimaalisuuden periaatetta ei voi identifioida RPP:n kanssa ja se selittää vain osittain eksistioivia olioita.

Onko ajatus parhaasta mahdollisesta maailmasta optimaalisuuden periaatteen seurauksena uskottava? Otan kritiikeiksi Voltairen ja Schopenhauerin ajatukset. Voltairen *Candide*-teos kritisoi Leibnizin filosofiaa.¹¹⁹ Tarinan päähenkilö, Candide, ja filosofi Pangloss, joka on Leibnizin oppien kannattaja, kokevat maailman pahuuden, jonka jälkeen Candide kysyy: ”Jos tämä on paras mahdollinen maailma, millaisia sitten ovatkaan muut?”¹²⁰ Candiden kysymys voidaan muotoilla seuraavasti: miksi olisi hyväksyttävä, että maailmamme on paras mahdollinen, joka kuitenkin sisältää pahuutta ja perustelemattomalta tuntuvaan kärsimystä? Schopenhauer puolestaan esittää kritiikkiään teoreettisemmasta näkökulmasta:

Vieläpä voidaan *Leibnizin* kouraantuntuvan sofistisia todisteluita vastaan, että tämä maailma on paras mahdollinen, esittää vakavasti ja rehellisesti todistus, että se on huonoin mahdollinen. Sillä mahdollinen ei merkitse sitä, minkä joku ehkä voi ennakoita kuvitella, vaan mikä todella voi olla olemassa ja kestää. Tämä maailma on kerta kaikkiaan rakennettu sellaiseksi, mikä sen tulisi olla voidakseen pysyä pystyssä hädin tuskin; mutta jos se olisi vähänkin huonompi, se ei enää kestäisi. Koska huonompi ei siis kestäisi, se ei olisi lainkaan mahdollinen, joten tämä maailma on niin ollen huonoin mahdollinen.¹²¹

Schopenhauerin mukaan maailmamme on täten huonoin mahdollinen maailma; se on kurjin ja virheellisin kokonaisuus, jonka on loogisesti mahdollista olla olemassa. Tästä voidaan johtaa se, että maailmaa ei ole voinut luoda absoluuttisen hyvän Jumala, vaan se on olemassa jostain muusta syystä, kuten sattumasta tai puutteellisesta jumalasta.

Miten Leibnizin filosofiaa voi puolustaa Voltairen ja Schopenhauerin kritiikeiltä? Ensimmäiseksi Leibnizin näkemys perustuu käsitykseni mukaan osittain kristinuskon etiikkaan. Esimerkiksi Vanhassa testamentissa Jobin kirjassa on seuraava kohta, joka ei vaikuta olevan ristiriidassa Leibnizin filosofian kanssa:

Silloin Herra vastasi Jobille. Myrskyn keskellä hän puhui:

– Kuka on tämä, joka peittää minun tarkoitukseni mielettömillä puheillaan? [– –]

---

¹¹⁹ Voltairen kritiikki ei kuitenkaan ole mahdollisesti uhka Leibnizin optimismille, ks. Wilson 1994.

¹²⁰ Voltaire 1953, 24.

¹²¹ Schopenhauer 1944, 127 ja 128.

Missä sinä olit silloin kun minä laskin maan perustukset? Kerro miten se tapahtui, jos osaat.

Kuka määräsi maan mitat? Tiedätkö sen? Kuka veti mittanuoran sen yli?

Mihin laskettiin sen peruspylväät? Kuka pani paikoilleen sen kulmakiven[?] [– –]

Osaatko sinä solmia yhteen Seulasten tähdet tai avata Orionin siteet? [– –]

– Voiko tämä, joka näin arvostelee kaikkivaltiasta, käydä oikeutta häntä vastaan?

Sen, joka tahtoo ojentaa Jumalaa, on oltava valmis vastaamaan sanoistaan.¹²²

Jumalallinen ja inhimillinen ymmärrys voidaan erottaa nyt toisistaan: ensimmäinen tietää kaiken jälkimmäisen kyetessä tietämään vain osan kaikkeudesta. Toisin sanoen ihminen on tietämätön Jumalan tahtoa ja ääretöntä ymmärrystä koskien. Kristinuskon tausta selittää kuitenkin Leibnizin ajattelua vain osittain, sillä hän ajatteli myös itsenäisemmin.

Leibniz esittää muualla, että Jumala on luonut mahdollisimman monimuotoisen ja oliorikkaan maailman mahdollisimman yksinkertaisin luonnonlaein.¹²³ Tätä oletusta on kutsuttu *runsauden periaatteeksi*¹²⁴ ja siihen liittyen on ajateltu, että paras mahdollinen maailma, aktuaalinen maailma, seuraa RPP:sta ja runsauden periaatteesta ensimmäisen ollessa *a priori* -vaatimus maailman olemassaolon kriteeristä ja jälkimmäisen ollessa *a priori* -kriteeri maailman olemassaololle.¹²⁵ Tällöin myös pahuus¹²⁶ olisi välttämätöntä parhaalle mahdolliselle maailmalle, koska pahuutta vailla oleva maailma olisi olioita koskevan runsauden kannalta jollain lailla yksinkertaisempi tai puutteellisempi. Ongelmana on, että oletus pahuuden välttämättömyydestä ei ole ehkä uskottava.

Edellinen mahdollisuus ei ole ainoa selitysvaihtoehto. Catherine Wilson esittää, että Leibnizin käsitys perustuu kartesiolaisen Malebranchen ajatteluun,¹²⁷ joka tekee erottelun piilevän ja näkyvän järjestyksen välille ja jonka kautta pahan olemassaolo voidaan

---

¹²² Job 38: 1, 2, 4–6 ja 31; Job 40: 2. Luku- ja jaemerkintöjen poisto V. H.

¹²³ Ks. esim. AR 243.

¹²⁴ (i) Vrt.: ”Päinvastoin, luonnon täydellisyyteen kuuluu monien sielujen olemassaolo[.] [– –] Kokemuskin puoltaa tätä elävien olentojen moneutta. Pisarasta vettä [– –] löytyy runsain määrin eläimiä[.]” (AR 148.) ”Luonto on kauttaaltaan täynnä. Kaikkialla on yksinkertaisia substansseja[.]” (AR 325.) (ii) Runsauden periaatteesta ks. esim. Arthur Lovejoy: *The Great Chain of Being* (Harvard University Press, 1936); Jaakko Hintikka: ”Leibniz on Plenitude, Relations, and 'Reign of Law'” (mm. teoksessa *Leibniz: A Collection of Critical Essays*, Anchor Books, 1972).

¹²⁵ Wilsonin mukaan tämä tulkinta on standarditulkinta. (Wilson 1994, 434.)

¹²⁶ Leibniz ajattelee pahan olevan epätäydellisyyttä eli täydellisyyden puutetta. Vrt. esim.: ”Ja kuten *oikeus* yleisesti käsitettynä on vain viisauden mukaista hyvyyttä, täytyy Jumalassa olla myös korkein oikeus. Syy, joka on tehnyt asiat oleviksi hänen kauttaan, tekee myös niiden olemassaolon ja toiminnan edelleen hänestä riippuvaiseksi, ja ne saavat jatkuvasti häneltä sen, mikä tekee niistä jotenkin täydellisiä. Sen sijaan niissä oleva epätäydellisyys johtuu luotujen olennaisesta ja alkuperäisestä rajallisuudesta.” (AR 329.)

¹²⁷ Huom. Leibniz vastusti yleisesti Malebranchen filosofiaa. Ks. esim. AG 27 ja 160.

selittää: pahuus ilmenee vain näkyvässä järjestyksessä eli ihmisen kokemusmaailmassa, mutta ei piilevässä, jonka voi ajatella olevan metafyyssinen harmonia, joka seuraa fysiikan laeista. Toisin sanoen maailma, jossa koetaan pahuutta, on piilevän järjestyksen johdosta kaikkein täydellisin.¹²⁸ Tällöin Jumala on suunnitellut maailman enemmän fysiikan lakien kuin runsauden periaatteen sekä RPP:n kautta ja jolloin paha on maailmassa ikään kuin vahingossa eli sekundaarisesti. Toisin sanoen Jumalalle on tärkeämpää aprioriset luonnonlait sekä maailman fysikaalinen eleganssi ja harmonia kuin ihmisen ja muiden olioiden kokemusmaailma. Näkemys ei ole kuitenkaan ongelmaton: miksei täydellisen hyvä, kaikkivoipa ja kaikkietävä Jumala ottaisi huomioon esimerkiksi synnittömien olioiden, kuten lasten tai eläinten, perusteettomalta tuntuja kärsimyksiä?

Edellisten selitysten kautta voidaan esittää vastaus Voltairen ja Schopenhauerin kritiikkeihin: äärellinen ihminen ei voi saavuttaa täyttä käsitystä Jumalan tahdosta ja Jumalan luomasta maailmasta, jolloin ihminen ei kykene esimerkiksi ymmärtämään täysin pahan olemassaoloa; paha voidaan pitää tällöin metafyyssisesti välttämättömänä tai vain ihmisen kokemusmaailmaan kuuluvana ilmiönä.

RPP^{L2}:ta koskien esitän seuraavan yhteenvedon. *Vapaudesta ja välttämättömyydestä* -kirjoitus osoittaa, kuinka RPP liittyy Leibnizin laajaan systeemiin. Toisaalta RPP^{L2} ja tähän liittyvä muu läpikäyty sisältö ei ole kovin selkeä. Ongelmia aiheuttavat periaatteen kuvailun niukkuus ja sen epäselvät yhteydet kolmeen muuhun periaatteeseen, jotka ovat ristiriidan, optimaalisuuden ja runsauden periaatteet ja jotka ovat itsessään laajoja. RPP^{L2} jää lopulta vaikeasti käsitettäväksi. Lisäksi läpikäydyt seikat eivät selitä tyydyttävästi sitä, miten periaate ja olemassaolo ovat yhteydessä. Myös RPP:n yhteys optimaalisuuden periaatteen kanssa osoittautuu ongelmalliseksi, koska periaatteen vastaisesti maailmamme ei vaikuta parhaalta mahdolliselta. Tälle ongelmalle voidaan esittää ratkaisuksi pahan välttämättömyyttä tai toissijaisuutta, jotka ovat kuitenkin ongelmallisia ratkaisuja.

---

¹²⁸ Wilson 1994, 437 ja 438.

2.1.3 Primaaritotuudet

Primaaritotuudet-kirjoituksen¹²⁹ (1686 tai 1689¹³⁰) alussa Leibniz käsittelee perimmäisiä totuuksia, *a priori* -todistamista, predikaatit-käsitteessä-periaatetta ja RPP:ta. Kirjoitus alkaa *primaaritotuuksien* käsittelyllä seuraavasti:

Primaaritotuudet ovat sellaisia totuuksia, jotka myöntävät saman asian itsestään tai kieltävät vastakohtan sen vastakohtasta. Esimerkiksi ”A on A”, ”A ei ole ei-A” tai ”jos on totta, että A on B, silloin on epätotta, että A ei ole B tai että A on ei-B”. Myös ”jokainen olio on niin kuin se on”, ”jokainen olio on yhtäläinen tai yhtä suuri itsensä kanssa”, ”mikään ei ole suurempi tai pienempi kuin itse” ja muut samanlaiset. Vaikka ne itsessään voivat saada eri asteita tärkeysjärjestyksessä, kuitenkin ne kaikki voidaan sisällyttää nimen identiteetit alle.¹³¹

Primaaritotuudet ovat täten totuuksia, jotka perustuvat identiteetin käsitteeseen: *identiteetti* tarkoittaa sitä, että olio on yhtäläinen itsensä kanssa eli että olioon kuuluvat ne ja vain ne ominaisuudet, jotka siihen kuuluvat. Näin identiteettejä koskevat totuudet muodostuvat ristiriidan ja poissuljetun kolmannen periaatteiden implisiittisestä ja identiteettiperiaatteen eksplisiittisestä olettamisesta.

Leibniz esittää seuraavaksi kirjoituksessa, että jokainen totuus on tiedettävissä siihen liittyvien käsitteiden ja määritelmien avulla, koska jokainen totuus palautuu identiteetteihin. Näin kaikille totuuksille on olemassa *a priori* -todistus.¹³² Esimerkiksi väite ”osa on pienempi kuin kokonaisuus” todistetaan Leibnizin mukaan seuraavasti:

Todistettava väite: ”pienempi kuin” = ”jos x on pienempi kuin y , niin tällöin x on vastaava y :n osan kanssa”.

1 Jokainen on yhtäläinen itsensä kanssa (identiteettiaksioman mukaan).

2 Osa on yhtäläinen itsensä kanssa (edellisen nojalla).

3 Osa on yhtäläinen kokonaisuuden osan kanssa (edellisen nojalla).

JP Siis: osa on pienempi kuin kokonaisuus (edellisen nojalla).¹³³

Näin ollen jokainen tosi väite on tiedettävissä – ainakin periaatteellisesti – *a priori*.¹³⁴ Tämä johtaa puolestaan seuraavaan kysymykseen: onko Leibnizin filosofia jyrkkää

---

¹²⁹ Engl. ”Primary Truths”. (AG 30.) Käännös V. H.

¹³⁰ AG 30.

¹³¹ AG 30 ja 31. Käännös V. H.

¹³² AG 31.

¹³³ AG 31. Käännös ja argumentin muotoilu V. H.

¹³⁴ Muun muassa Couturat on esittänyt, että Leibnizilla jokaisessa todessa propositioissa predikaatti sisältyy subjektiin, jonka johdosta jokainen tosi propositio on todistettavissa *a priori* sen termien analyysin kautta. Näin ollen jokainen totuus on analyyttinen. (Couturat 1994, 1 ja 2.)

rationalismia, jonka mukaan kaikki tieto saadaan kokemuksesta täysin riippumattomasti?¹³⁵ Vastaus on kieltävä, koska ihminen on havainto- ja ymmärryskyvyltään rajallinen olento.¹³⁶ Tarkemmin sanottuna kontingenteja olioita koskevat totuudet ovat loputtomasti analysoitavissa, jolloin Jumala yksin voi tietää ne.

Seuraavaksi Leibniz siirtyy käsittelemään *predikaatit-käsitteessä-periaatetta*:

Näin ollen predikaatti eli seuraus on aina subjektissa eli edeltäjässä, ja totuuden luonto yleisesti eli väitteen termien välinen yhteys muodostuu vain tästä asiasta [...] [– –] Predikaatin yhteys ja sisällyttäminen subjektiin on eksplisiittinen identiteeteissä, mutta kaikissa muissa propositioissa se on epäsuora ja implisiittinen ja täytyy osoittaa todeksi käsitteen analyysin kautta; *a priori* -todistaminen perustuu tähän.

Lisäksi tämä on totta jokaiselle myöntävälle totuudelle, universaalille tai partikulaarille, välttämättömälle tai kontingentille, ja sekä sisäisille että ulkoisille nimeämisisille. Ja tässä on piilossa hämmästyttävä salaisuus, salaisuus, joka sisältää kontingenttisuuden olemuksen eli olennaisen eron välttämättömien ja kontingenttien totuuksien kesken, salaisuus, joka poistaa ne ongelmat, jotka liittyvät jopa noiden asioiden tuhoisaan välttämättömyyteen, jotka ovat vapaita.¹³⁷

Kohdan alun mukaan muiden kuin identiteettiväitteiden, joissa predikaatin yhteys subjektiin on ilmeinen, totuus käy ilmi läsnä olevan subjektin käsitteen analyysin kautta, koska predikaatin yhteys subjektiin on epäsuora; esimerkiksi väitteen ”Aadam on ensimmäinen ihminen” totuus käy ilmi Aadamin käsitteestä, joka sisältää ominaisuuden ”olla ensimmäinen ihminen”. Leibniz pitää jokaisen yksilöolion käsitettä niin sanottuna *täydellisenä yksilökäsitteenä*¹³⁸, joka on yksilön predikaattien täydellinen kokonaisuus. Kohdan lopussa Leibniz viittaa RPP:seen, jota hän käsittelee seuraavaksi.

Primaaritotuudet -kirjoitus sisältää RPP:n seuraavan muotoilun:

[RPP^{L3}] [a] Sillä saatu aksiooma, että *mikään ei ole ilman perustetta*¹³⁹ tai *ei ole vaikutusta ilman syytä*¹⁴⁰, seuraa suoraan näistä pohdintoista; muutoin olisi totuus, jota ei voisi todistaa *a priori* eli totuus, jota ei voitaisi palauttaa identiteetteihin, mikä olisi totuuden luonnon vastaista, joka on aina eksplisiittinen tai implisiittinen identtisyys. [b] Seuraa myös, että kun kaikissa annetuissa toinen puoli on sama kuin toisessa puolessa, niin kaikki tulee olemaan samaa tuntemattomissa eli seurauksissa, koska yhdellekään erolle ei voida esittää syytä, joka täytyisi johtaa annetuista. Tämän seuraus, tai paremminkin esimerkki, on Arkhimedeeseen postulaatti statiikkaa koskevan kirjan alussa:

¹³⁵ Esim. Pierre-Simon Laplacen mukaan nimetty Laplacen demoni on sellainen korkeampi äly, joka – determinismin vallitessa – kykenee tietämään tulevaisuuden, mikäli sillä on riittävästi tietoa lähtötilanteesta. (Laplace 1902, 4.)

¹³⁶ Ks. esim. AR 115, 116 ja 341.

¹³⁷ AG 31. Käännös V. H.

¹³⁸ Ks. esim. AR 93–95.

¹³⁹ Engl. *reason*.

¹⁴⁰ Engl. *cause*.

jos annettuna on yhtäläiset painot vaa'an molemmilla puolilla, niin kaikki on tasapainossa. [c] Ja siksi *jopa ikuisille asioille on peruste*. Jos kuvittelemme, että maailma on ikuinen, ja me kuvittelemme, että se koostuu pienistä kuulista, niin meidän tulisi selittää, miksi on kuulia eikä kuutioita.¹⁴¹

Kohdan voi jakaa kolmeen osaan. Ensimmäiseksi esitetystä totuuskäsityksestä, joka koostuu identiteettiperiaatteesta, ristiriidan periaatteesta, poissuljetun kolmannen periaatteesta ja predikaatit-käsitteessä-periaatteesta, seuraa RPP.¹⁴² Nimittäin ilman tätä olisi totuus, jolle ei olisi perustetta eli joka ei perustuisi subjektin ja predikaatin yhteydelle. Toiseksi jos kahden asian välillä on havaittu tasapaino, niin tällöin ei ole perustetta tasapainon olemattomuudelle, kuten Arkhimedeen postulaatti esittää. Kolmanneksi ikuisilla eli välttämättömillä asioilla on aina jokin selittävä peruste.

RPP^{L3}:n voi tiivistää seuraavasti. (i) RPP seuraa esitetystä totuuskäsityksestä, jolloin todessa väitteessä subjektin ja predikaatin yhteyden puuttumiselle ei ole perustetta, koska jokainen predikaatti liittyy jonkin yksilöolion käsitteeseen. (ii) Kokemus on yhdenmukainen RPP:n kanssa, kuten Arkhimedeen postulaatti esittää. (iii) Sekä kontingenteilla että välttämättömillä olioilla on peruste. Viimeiseksi voidaan todeta, että *Primaaritotuudet* -kirjoituksen näkemys kehittyi aiemmasta, koska se selventää RPP:n yhteyksiä Leibnizin filosofian muihin tekijöihin ja erityisesti sen totuuskäsitykseen. Toisaalta RPP:n yhteys olemassaoloon jää osittain epäselväksi.

2.1.4 *Kaikkeuden perimmäisestä alkuperästä*

Kaikkeuden perimmäisestä alkuperästä -kirjoituksessa¹⁴³ (1697) Leibniz tarkastelee erityisesti olemassaoloa ja sen syytä. Ensimmäisenä hän selventää Jumalan ja maailman yhteyttä seuraavasti:

[RPP^{L4a}] Kaikkeuden hallitseva Yksi ei näet vain hallitse Maailmaa vaan myös rakentaa tai tekee sen ja on korkeampi kuin maailma ja – jos niin voi sanoa – maailman ulkopuolinen; se on siten kaiken perimmäinen peruste¹⁴⁴. Mistään yhdestä oliosta tai edes olioiden koko kokoelmasta ja sarjasta ei näet voida löytää olemassaolon riittävää perustetta.¹⁴⁵

---

¹⁴¹ AG 31. Käännös V. H.

¹⁴² Ks. Mates 1986, 157, 158 ja 162.

¹⁴³ Lat. ”*De rerum originatione radicali*”. (AR 470.)

¹⁴⁴ Lat. *ultima ratio*.

¹⁴⁵ AR 241; PS VII 302.

Jumala on täten kaiken *perimmäinen peruste*, koska Leibnizin mukaan kontingentti sarja tai jokin sen osa ei voi olla olemassaolonsa syy.

Edempänä Leibniz tarkastelee kausaalisen syyn ja perusteen välistä eroa seuraavasti:

[RPP^{L4b}] Vaikka ikuisissa asioissa ei tarvitse olla kausaalista syytä¹⁴⁶, täytyy silti erottaa peruste;¹⁴⁷ se peruste on pysyvissä olioissa itse välttämättömyys tai olettaus mutta muuttuvien olioiden sarjassa [– –] se on [– –] taipumusten¹⁴⁸ pääsy voitolle alueella, jolla syyt eivät tee välttämättömäksi [– –] vaan taivuttavat^{149, 150}.

Tulkitsen *kausaalisen syyn* ja *perusteen* eron seuraavasti. (i) Kausaalinen syy on kahden toisistaan erillisen olion välinen riippuvuussuhde; A:n aikaansaanut B on A:n syy, jolloin A on B:n seuraus. Esimerkiksi lapsen kausaalinen syy on hänen biologiset vanhempansa. Leibnizin käsitys kausaliteetista perustuu kuitenkin hänen ennalta säädetyn harmonian ajatukseensa,¹⁵¹ jonka mukaan Jumala on tiennyt ennalta kaikki mahdolliset oliot kaikkine mahdollisine relaatioineen, joista parhaimmat Jumala on asettanut olemassa oloon.¹⁵² (ii) Peruste on jonkin järjellinen selitys. Esimerkiksi väite ”neliö koostuu neljästä kulmasta” sisältää seuraavan perusteen: neliö koostuu välttämättä neljästä kulmasta, koska muu ei ole mahdollista. Väite ”Platon kirjoitti *Valtion*” sisältää taas seuraavan perusteen: Jumala on sisällyttänyt aktuaaliseen maailmaan Platonin käsitteen, johon kuuluu predikaatti ”*Valtion* kirjoittaja”.¹⁵³ Näin ikuisten olioiden, kuten Jumalan, peruste on välttämättömyys ja kontingenttien olioiden peruste on Jumalan toiminnan taivuttavat syyt, jotka liittyvät Jumalan ominaisuuksiin; taivuttavat syyt ovat peruste Jumalan toiminnalle, mutta eivät tee sitä välttämättömäksi. Lisäksi välttämättömät oliot eivät tarvitse kausaalista syytä.

Seuraavaksi Leibniz esittää kirjoituksessa, että maailma ei ole absoluuttisesti eli metafysisesti välttämätön, koska vain Jumala on metafysisesti välttämätön. Luotu

---

¹⁴⁶ Lat. *causa*.

¹⁴⁷ Lat. ”In aeternis enim, etsi nulla causa esset, tamen ratio intellegi debet[.]” (PS VII 302.)

¹⁴⁸ Lat. *ratio*.

¹⁴⁹ Lat. *inclino*.

¹⁵⁰ AR 241 ja 242; PS VII 302.

¹⁵¹ Ks. esim. AR 344–346.

¹⁵² Ihmisen tahdonvapaus ei ole Leibnizilla ristiriitaista, vaikka Jumala on tiennyt maailman luontia edeltävästi jokaisen mahdollisen ihmisten halut: ihminen toimii vapaasti mutta Jumalan kaikkietävyyyden alaisena.

¹⁵³ Tätä erottelua voidaan selventää tekemällä jako sisäisen ja ulkoisen perusteen välille: sisäinen peruste selittää olion sen itsensä kautta ja ulkoinen peruste olion jonkin toisen olion kautta.

maailma on *fyysisesti* eli *hypoteettisesti*¹⁵⁴ *välttämätön*.¹⁵⁵ Tämä tarkoittaa, että Jumalan eksistenssille ei ole ristiriidatonta vaihtoehtoa, mutta aktuaalisen maailman sijaan jokin toinen maailma olisi voinut toteutua, mikäli toisenlaiset taivuttavat perusteet olisivat olemassa.

Miksi on mitään, jos aktuaalinen maailma ei ole välttämätön? Leibniz vastaa:

[RPP^{L4c}] Jotta selitettäisiin hiukan tarkemmin, kuinka ikuisista tai olennaisista tai metafyyysisistä totuuksista syntyy ajallisia, satunnaisia tai fyysisiä totuuksia, täytyy ensiksi huomata, että koska jotain on olemassa pikemminkin kuin ei mitään, mahdollisilla olioilla – tai itsessään mahdollisuudessa tai olemuksessa – on tietty tarve olla olemassa tai niin sanoakseni tietty vaatimus olla olemassa ja – lyhyesti sanoen – olemus itse pyrkii kohti olemassaoloa¹⁵⁶. Tästä seuraa lisäksi, että kaikki, mikä on mahdollista eli ilmentää olemusta eli mahdollista todellisuutta, pyrkii yhtäläisellä oikeudella kohti olemassaoloa sen mukaan, millainen on sen sisältämä olemuksen tai todellisuuden määrä tai täydellisyyden aste, sillä täydellisyys ei ole mitään muuta kuin olemuksen määrä.¹⁵⁷

Tämä kohta sisältää seuraavan merkittävän ajatuksen: kaikki olemukset pyrkivät kohti olemassaoloa eli ne sisältävät olemassaoloon pyrkimisen funktion.

Mitä olemassaoloon pyrkimisen funktio tarkoittaa? Ensimmäiseksi voidaan kysyä, onko ajatus uskottava kokemuksen nojalla. Vastaus on mielestäni myöntävä, koska eläviä olentoja koskevat havainnot osoittavat, että ne pyrkivät säilyttämään olemassaolonsa.¹⁵⁸ Leibniz näyttää ajattelevan myös tämän mukaisesti: olemuksen pyrkimys olemassaoloon muuttuu eksistenssin toteutuessa pyrkimykseksi eksistenssin säilyttämiseen.¹⁵⁹ Toiseksi Jumalan ymmärryksessä olevien olemusten olemassaoloon pyrkimisen toteutumisen määrää olion täydellisyyden aste ja paras sopivuus muiden olioiden kanssa. Näin kaikki olemukset ikään kuin pyrkivät kohti olemassaoloa ja niiden keskeisenä ominaisuutena on olemassaolon tavoittelu, koska eksistenssin toteutuminen on *summum bonum*, korkein hyvä.

---

¹⁵⁴ Lat. *physicus; hypotheticus*.

¹⁵⁵ AR 242; PS VII 303.

¹⁵⁶ Lat. ”essentiam per se tendere ad existentiam.” (PS VII 303.)

¹⁵⁷ AR 242; PS VII 303.

¹⁵⁸ (i) Luonnossa on nähtävissä pyrkimys olemassaolon säilyttämiseen. Tähän liittyen mm. Spinoza esittää *conatus*-periaatteellaan seuraavaa: ”Jokainen olio pyrkii säilymään olemisessaan, sikäli kuin siitä riippuu.” (Spinoza 1998, 145.) Camus puolestaan esittää näkemyksensä samasta periaatteesta antiikin Sisyfosmyytin kautta: ”Sisyfos on absurdi sankari. Hän on absurdi niin tunteittensa kuin kärsimyksiensä puolesta. Hänen halveksiva suhtautumisensa jumaliin, hänen vihansa kuolemaa kohtaa ja hänen elämänrakkautensa johtivat hänet tähän sanomattomaan kidutukseen, jossa koko hänen olemisensa kuuluu päättymättömän tyhjän tekemisessä. Tämä hinta pitää maksaa, jos rakastaa tätä maailmaa.” (Camus 1963, 103.) (ii) *Conatus*-periaate ei päde kuitenkaan aina: esim. ihminen voi päätyä itsemurhaan.

¹⁵⁹ *Conatus*-periaatteesta Leibnizilla ks. esim. AG 118–121.

Eräs ongelma on nyt seuraava. Olli Koistinen ja Arto Repo esittävät, että vaikka Leibnizin mukaan Jumala ei voi luoda kaikkia mahdollisia olioita yhteen maailmaan, koska osa olioista on keskenään yhteensopimattomia, niin Leibniz ei esitä missään kunnollista ratkaisua sille, miksi Jumala ei voisi luoda aktuaalisen maailman rinnalle myös muita maailmoja.¹⁶⁰ Monien ei-identtisten aktuaalisten maailmojen vaihtoehto olisi myös siinä mielessä johdonmukaisempi, että tällöin eksistovien olemusten määrä olisi suurempi ja todellisuus monimuotoisempi. Leibniz luultavasti pitäisi edellisestä huolimatta aktuaalista maailmaa edelleen ainoana mahdollisena.

Leibniz selventää olemassaoloon pyrkimisen ajatusta RPP:n ja runsauden periaatteen kautta seuraavasti:

[RPP^{L4d}] Näin ollen jos myönnetään, että oleminen voittaa ei-olemisen eli että on peruste, jonka takia jotakin on olemassa pikemminkin kuin ei mitään eli jonka takia mahdollisuudesta on siirryttävä aktuaalisuuteen, silloin – vaikei mitään muuta määrättäisikään – seuraus on, että on olemassa niin paljon kuin on mahdollista ajan ja paikan (eli olemassaolon mahdollisen järjestyksen) sisältämiskyvyn kannalta – pitkälti samoin kuin tiiliä sijoitetaan yhteen niin, että annettuun alueeseen tulisi mahdollisimman monta.¹⁶¹

RPP liittyy olemassaolon selittämiseen nyt seuraavasti: olemassaololle on peruste, runsauden periaate, jonka mukaan kaikki mahdollisuudet toteutuvat. Näin ollen Jumala luo RPP:n ja runsauden periaatteen kautta niin monimuotoisen maailman kuin loogisesti on mahdollista.

Edellisten seikkojen perusteella voidaan muodostaa seuraava päättely:

1. Mikään ristiriitainen ei voi olla olemassa. (P)
2. Havaitsemme olemassaoloa. (P)
3. RPP on totta. (P)
4. Olemukset pyrkivät olemassaoloon. (P)
5. Olemassaoloon on peruste. (2 & 3)
6. Olemassaoloon on peruste, koska olemukset pyrkivät olemassaoloon. (4 & 5)
7. Siis: Olemassaoloa muodostuu niin paljon kuin on loogisesti mahdollista. (1 & 6)

---

¹⁶⁰ Koistinen & Repo 1999, 213 ja 214. Esim. esikriittisen kauden Kant hyväksyy, että Jumala olisi halutessaan voinut luoda useita maailmoja. (Ks. s. 95.)

¹⁶¹ AR 243.

Onko päättely vakuuttava? Premissi 1 on tosi, koska on mahdotonta kuvitella ristiriitaisten asioiden, kuten pyöreän neliön, olevan olemassa. Premissi 2 on myös tosi kokemuksen perusteella. Premissi 3 on kuitenkin ongelmallinen kahdesta syystä. Ensinnäkin RPP ei ole välttämätön totuus, koska tuntuu mahdolliselta kuvitella ristiriidaton maailma, jossa olisi yksi tai useampi raakafakta. Toiseksi RPP ei vaikuta itsestään selvältä, koska periaatteen perusteleminen näyttää edellyttävän muun muassa maailman ominaisuuksien tutkimista.¹⁶² Näin premissi 3 saattaa olla epätosi. Premissi 4 on niin ikään ongelmallinen, koska ajatus olemusten olemassaoloon pyrkimisestä ei vaikuta välttämättömältä totuudelta; olioiden synä voisi olla myös esimerkiksi välttämättömyys, jolloin olemuksiin ei voida yhdistää olemassaoloon pyrkimisen funktiota. Toisaalta premissi saa vahvistusta kokemuksesta: elävät oliot pyrkivät usein säilyttämään olemassaolonsa. Näin ollen päättely vaikuttaa ongelmalliselta ja vakuuttamattomalta paljastaen samalla Leibnizin näkemykseen liittyviä ongelmia.

Tämän alaluvun sisällön perusteella voidaan tehdä seuraava yhteenveto. (i) RPP^{L4a}: Jumala on kaiken perimmäinen peruste. (ii) RPP^{L4b}: ikuisten totuuksien ja olioiden peruste on välttämättömyys ja ne ovat tosia kaikissa mahdollisissa maailmoissa sekä kontingenttien totuuksien ja olioiden peruste on Jumalan taivuttavat syyt ja ne ovat tosia aktuaalisessa maailmassa. (iii) RPP^{L4c}: olemusten funktiona on olemassaoloon pyrkiminen, mutta olemuksen täydellisyyden aste ja yhteensopivuus muiden olemusten kanssa määrää sen eksistenssin, jonka seurauksena kaikki olemukset eivät eksistoi. (iv) RPP^{L4d}: aktuaalinen maailma on niin monimuotoinen kuin on loogisesti mahdollista.

2.1.5 Luonnon ja armon järkipäiset periaatteet

Luonnon ja armon järkipäiset periaatteet -kirjoituksessa¹⁶³ (1714) Leibniz selventää RPP:ta koskevia näkemyksiään. Kirjoituksen alussa Leibniz esittää substanssikäsityksensä, johon liittyy seuraavia asioita. (i) Maailma koostuu tilan

---

¹⁶² RPP:n itsestään selvänä pitäminen on esim. Blumenfeldin mukaan erittäin ongelmallista, koska sille ei ole esitetty edes uskottavaa todistusta. (Blumenfeld 1995, 375 ja 376.)

¹⁶³ Ransk. ”*Principes de la Nature et de la Grace, fondés en raison.*” (AR 486.)

täyttävistä¹⁶⁴ substansseista eli *monadeista*¹⁶⁵. Sen ominaisuuksia ovat muun muassa aineettomuus, jakamattomuus, halu eli pyrkimys havainnosta toiseen ja havaintokyky eli maailmankaikkeuden representoiminen yksilöllisestä näkökulmasta.¹⁶⁶ Lisäksi monadit ovat harmoniassa keskenään, joka ”on alusta pitäen ennalta säädetty vaikuttavien syiden ja päämääräsyiden järjestelmien välille[.]”¹⁶⁷ Tämä mahdollistaa sielujen ja ruumiiden yhteistoiminnan. (ii) Monadeilla ja näiden muodostamilla kokonaisuuksilla on erilaisia havaitsemiseen ja ajatteluun liittyviä kykyjä, kuten aisti-, muisti-, ymmärrys- ja päättelykyky. Näihin liittyen Leibniz tekee seuraavan jaottelun: *havainto* on monadin sisäinen tila, jossa se representoi maailmaa, ja *apperseptio* on tietoisuutta tai reflektiivistä tietoa havainnosta, joka on vain joillain monadeilla, kuten osalla eläin- ja ihmissieluista.¹⁶⁸ (iii) Kaikessa havaitussa syntymisessä ja häviämisessä on kyse monadiyhdistelmien muutoksesta, sillä monadit voivat syntyä tai tuhoutua vain Jumalan tahdosta.¹⁶⁹

Metafysiikan periaatteita koskien Leibniz esittää seuraavan RPP:n version:

[RPP^{L5a}] Tähän asti olen puhunut kuin tavalliset *fyysikot*, nyt on edettävä *metafysiikkaan* ja hyödynnettävä yleensä vähän käytettyä *suurta periaatetta*, jonka mukaan *mitään ei tapahdu ilman riittävää syytä*¹⁷⁰. Toisin sanoen ei tapahdu mitään, mille joku asioita kylliksi tunteva ei voisi antaa syytä, joka riittäisi määrittelemään, miksi asia on kuten se on eikä toisin.¹⁷¹

RPP on täten metafysiinen periaate, jonka mukaan maailmassa ei tapahdu mitään ilman riittävää syytä. Lisäksi koska kaikille asioille on olemassa syy, niin kaikki asiat ovat selitettävissä, mutta selityksen tarkkuus riippuu havaitsijan ominaisuuksista.

RPP:n seurauksista Leibniz esittää seuraavaa:

[RPP^{L5b}] Tämän periaatteen¹⁷² todettuamme ensimmäinen kysymys, jonka saamme esittää, kuuluu: *Miksi on olemassa jotakin sen sijaan että ei olisi mitään?* Sillä ei-mitään on yksinkertaisempaa ja vaivattomampaa kuin jokin. [– –] Edelleen, olettaen että asioita

---

¹⁶⁴ Leibnizin mukaan ”[k]aikkeus on täysi, mikä tarkoittaa, että kaikki materia on yhteydessä keskenään.” (AR 341.)

¹⁶⁵ Ransk. *la Monade*. (PS VI 607.) Vrt. kr. *μόνας* (*monas*): ’yksinäinen’; ’yksin’; ’ainoa’; ’ykyseys’.

¹⁶⁶ AR 325 ja 326.

¹⁶⁷ AR 326.

¹⁶⁸ AR 326 ja 327.

¹⁶⁹ AR 328 ja 329.

¹⁷⁰ Ransk.: ”rien ne se fait sans raison suffisante[.]” (PS VI 602.)

¹⁷¹ AR 328; PS VI 602.

¹⁷² Ransk. *principe*.

täytyy olla olemassa, tulee voida antaa syy sille, *miksi niiden täytyy olla kuten ne ovat* eikä toisin.¹⁷³

RPP:sta seuraa täten Leibnizin mukaan seuraavat kysymykset: Miksi olemassaoloa on ylipäänsä? Miksi asiat ovat niin kuin ne ovat eivätkä toisin? Olemassaolon vastaus ei löydy kontingenttien olioiden liikkeestä eikä kontingentista oliosarjasta vaan välttämättömästä oliosta eli Jumalasta, kuten on jo huomattu. Tarkemmin sanottuna aktuaalinen maailma on olemassa, koska Jumala on käyttänyt alueen, paikan ja ajan kaikkein taloudellisimmin sekä valinnut sellaiset liikkeen lait, jotka sopivat mahdollisimman hyvin yhteen metafysisien syiden kanssa. Tämä voidaan ymmärtää sopivuuden periaatteen¹⁷⁴ kautta: kaikki liike on mahdollisimman optimaalista, jolloin aktuaalinen maailma on suuriman mahdollisen järjestyksen mukainen.¹⁷⁵

Tässä kohtaa voidaan esittää seuraava yhteenveto. (i) Leibnizin myöhäiskauden filosofian substanssi on monadi, jolla on tietyt ominaisuudet, kuten aineettomuus, jakamattomuus, havaintokyky ja halu. (ii) RPP^{L5a}: RPP on metafysiikan periaate, jonka mukaan mitään ei tapahdu ilman riittävää syytä. (iii) RPP^{L5b}: periaatteen hyväksymisestä seuraa kaksi perustavaa kysymystä: Miksi on ylipäänsä mitään? Miksi asiat ovat niin kuin ne ovat? (iv) Kysymysten vastaus on Jumala, jonka harkinnan ja toiminnan seurauksena aktuaalinen maailma on suuriman mahdollisen järjestyksen mukainen.

2.1.6 *Monadologia*

*Monadologian*¹⁷⁶ (1714) ensimmäinen kolmannes käsittelee monadien ja niiden muodostamien aggregaattien ominaisuuksia, havainnon ja tietoisuuden luonnetta sekä ihmisen ja eläinten eroavuuksia. Seuraavaksi Leibniz siirtyy tarkastelemaan ajattelun kahta pääperiaatetta, jotka ovat ristiriidan periaate¹⁷⁷ ja RPP.

Monadologia sisältää seuraavan RPP:ta koskevan kokonaisuuden:

---

¹⁷³ AR 328; PS VI 602.

¹⁷⁴ Ransk. *principe la convenance*. (PS VI 603.) Leibniz esittää mm., että ”luonnonlakien perimmäisin analyysi johtaa [– –] järjestyksen ja täydellisyyden ylevimpiin periaatteisiin, jotka osoittavat, että maailmankaikkeus on universaalinen järkevän mahdin seuraus.” (AR 232.)

¹⁷⁵ AR 328–330.

¹⁷⁶ Saks. ”*Monadologie*”. (AR 488.)

¹⁷⁷ ”[Ristiriidan periaatteen] perusteella pidämme epätotena sitä, mikä sisältää ristiriidan, ja totena sitä, mikä on epätoden vastakohta tai on ristiriidassa sen kanssa.” (AR 337.)

[RPP^{L6}] 31. Järjen toiminta perustuu kahdelle suurelle *periaatteelle*. [– –]

32. Toinen on *riittävän perusteen periaate*, jonka nojalla me katsomme, että mikään asia ei voi olla todellinen tai olemassa ja mikään väite ei voi olla todenperäinen, ellei ole olemassa riittävää perustetta sille, miksi pitäisi olla näin eikä toisin, vaikkakin useimmissa tapauksissa perusteet eivät ole meidän tiedettävissämme. [– –]

36. *Riittävän perusteen* täytyy kuitenkin löytyä myös *kontingenteista tai tosiasiatotuuksista*, toisin sanoen luotujen olioiden maailmankaikkeuden kattavasta asioiden ketjusta.

37. [– –] Riittävän tai lopullisen¹⁷⁸ perusteen täytyy olla erilaisten kontingenttien asioiden ketjun tai *sarjan* ulkopuolella, oli sarja sitten kuinka ääretön tahansa.¹⁷⁹

Kohdan 31. mukaan järjen toiminta perustuu kahdelle periaatteelle. Leibnizin rationalismissa nimittäin järki on tiedon ensisijaisena lähteenä, mutta olettaen, että sitä käytetään asianmukaisesti: järjen avulla ymmärretään ikuiset totuudet ja saadaan oikeanlainen käsitys maailmasta, jota kokemus yksin ei pysty antamaan.¹⁸⁰

Kohta 32. koostuu kahdesta huomiosta. Ensimmäisen mukaan RPP määrittää kaikkia olioita ja totuuksia¹⁸¹. Näin RPP on sekä metafyyinen periaate että Leibnizin totuusteorian osa.¹⁸² Periaatetta voidaan myös pitää *heuristisena periaatteena*, koska oletus kaiken järjellisydestä ja selitettävyydestä motivoi maailman tutkimista. Leibnizin RPP:ta ei kuitenkaan tule pitää logiikan periaatteena, koska se ei liity päättelyyn,¹⁸³ eikä psykologisena periaatteena, koska se koskee myös mielen ulkoisia olioita. Toisen mukaan inhimillinen järki ei voi ymmärtää todellisuutta kattavasti, koska ihmisen ajattelu- ja havaintokyvyt ovat rajalliset. Eksistoivat oliot ovat nimittäin ennalta säädetyn harmonian mukainen monadien yhteenliittymä, jonka yksittäisiä perusteita äärellinen järki ei voi saavuttaa. Näin RPP:n heuristinen funktio on selvä: vaikka inhimillinen ajattelu on rajallista, niin maailman ymmärtämistä ja tutkimista motivoi RPP:n hyväksyminen, koska tällöin kaikki asiat ovat ainakin periaatteellisesti tiedettävissä ja selitettävissä.

---

¹⁷⁸ Ransk. *dernier*.

¹⁷⁹ AR 337 ja 338; PS VI 612 ja 613.

¹⁸⁰ Leibniz filosofiassa Jumala takaa havaintojemme varmuuden siihen liittyvästä virhealttiudesta huolimatta.

¹⁸¹ Leibniz tekee seuraavan jaottelun: ”On myös olemassa kahdenlaisia totuuksia: järjen totuuksia ja tosiasiatotuuksia. Järjen totuudet ovat välttämättömiä ja niiden vastakohta on mahdoton, tosiasioita koskevat ovat kontingenteja ja niiden vastakohta on mahdollinen.” (AR 337.)

¹⁸² Ks. alaluku 2.1.3.

¹⁸³ Baruch Brody on tutkinut predikaatit-käsitteessä-periaatteen ja RPP:n suhdetta. Ensimmäinen on hänen mukaansa looginen periaate ja jälkimmäisen metafyyinen periaate. Brodyn johtopäätöksen mukaan Leibnizin metafysiikka ei perustu logiikkaan, kuten Russell ja Couturat ovat esittäneet. (Brody 1994, 94 ja 95.)

Kohdista 36. ja 37. käy ilmi RPP:n ensisijainen ala: periaate liittyy kontingenttien olioiden selittämiseen ja Jumalan olemassaolon olettamiseen, koska kontingentisti eksistoin olion riittävä peruste ei voi koskaan löytyä siitä itsestään tai toisesta kontingentisti eksistoin olion, vaan Jumalasta. Lisäksi kontingenttien totuuksien analyysi on ääretön, koska jokaisen olion eksistenssi määräytyy kaikkien muiden eksistoin olioiden kautta ja ”kappaleiden äärettömän jakautumisen vuoksi[.]”¹⁸⁴

Monadologian RPP:n perusteella voidaan esittää seuraava yhteenveto. (i) RPP on järjen periaate, jonka avulla voidaan ymmärtää ja selittää maailman toiminta ja oliot. (ii) RPP selittää erityisesti kontingenttien olioiden ja näitä koskevien totuuksien olemassaolon. (iii) Eksistoin kontingenttien olioiden analyysi johtaa äärettömään todistusketjuun, jonka seurauksena kontingenttien olioiden riittävät perusteet eivät ole kokonaisuudessaan inhimillisen järjen saavutettavissa, jolloin RPP on myös heuristiikan periaate.

2.1.7 Kirjeenvaihto Samuel Clarken kanssa

Leibniz kävi kirjeenvaihtoa Samuel Clarken (1675–1729) kanssa, joka oli Isaac Newtonin luonnonfilosofian kannattaja. Kirjeenvaihto päättyy vuonna 1716 Leibnizin kuolemaan. Kirjeenvaihtoon sisältyvä seuraava kohta tiivistää Leibnizin käsitystä RPP:sta:

[RPP^{L7a}] Mutta siirryttäessä matematiikasta fysiikkaan tarvitaan toinen periaate[.] [– –] [J]a se on [RPP]. Sen mukaan mitään ei tapahdu ilman perustetta sille, miksi pitää olla pikemminkin niin eikä toisin. [– –] Käyttäen ainoastaan tätä yhtä periaatetta – että on oltava riittävä syy sille, miksi olioiden pitää olla niin kuin ne ovat eikä toisin – voidaan todistaa¹⁸⁵ Jumalan olemassaolo ja muut luonnollisen teologian osat ja jopa joiltain osin ne fysiikan periaatit, jotka ovat riippumattomia matematiikasta, nimittäin dynamiikan ja voiman periaatit.¹⁸⁶

Edellisen perusteella RPP:n kautta voidaan todistaa Jumalan olemassaolo ja muut luonnollisen teologian – tämä perustuu luonnon havainnointiin ja järjen käyttöön – osat sekä eksistoin olioiden voimiin ja liikkeisiin liittyviä asioita, kuten niitä kineettisiä ominaisuuksia, jotka ovat riippumattomia matematiikasta.¹⁸⁷ RPP:lla on täten suuri

¹⁸⁴ AR 337. Leibniz viitanee tässä infinitesimaalin ajatukseen, joka tarkoittaa sellaista suuretta, joka on niin pieni, että sitä ei voi mitata.

¹⁸⁵ Ransk. ”demonstre”. (PS VII 356.)

¹⁸⁶ AR 350.

¹⁸⁷ Leibniz tekee seuraavan jaottelun *Tutkimus dynamiikasta* -kirjoituksessa (1695): voima jakaantuu primitiiviseen aktiiviseen ja passiiviseen voimaan sekä johdannaiseen aktiiviseen ja passiiviseen voimaan.

merkitys Leibnizille, koska se liittyy Jumalan ja aktuaalisen maailman ominaisuuksien todistamiseen.

Leibnizin ja Clarken kirjeenvaihto sisältää myös RPP:n soveltamista koskevia olennaisia huomioita, jotka liittyvät avaruuden ja ajan olemusta koskevaan kysymykseen. Newtonin ja Clarken mukaan avaruus ja aika ovat *absoluuttisia* eli sellaisia, jotka eksistivät mistään muusta riippumatta. Leibniz kieltää tämän vedoten RPP:seen.¹⁸⁸ Ensimmäiseksi mikäli avaruus olisi absoluuttinen olio, niin tällöin ei voitaisi esittää perustetta sille, miksi Jumala on sijoittanut oliot avaruuteen aktuaalisessa muodossa jonkin muun muodon sijaan. Nimittäin absoluuttisessa avaruudessa aktuaalinen oliokompositio olisi voinut olla esimerkiksi ylösalaisin nykyisen sijaan ja ilman olioiden välisten spatiaalisten suhteiden muuttumista, jolloin Jumalalla ei voisi olla perustetta nykyisen komposition sijoittamiselle. Leibnizin mukaan periaatteen rikkomista ei tapahdu, mikäli avaruutta pidetään *relaationaalisena* eli sellaisena, jonka olemassaolo on täysin riippuvainen eksistovista olioista ja näiden keskinäisistä spatiaalisista suhteista: RPP ei rikkoonnu, koska avaruutta ei ole ollut ennen olioiden luomista.¹⁸⁹ Toiseksi mikäli aika olisi absoluuttinen olio, niin Leibnizin mukaan tällöin ei olisi riittävää perustetta maailman luonnin hetkelle, koska Jumala olisi voinut luoda maailman yhtä hyvin minä tahansa muuna ajanhetkenä; myös ajan on oltava täten relaationaalista, sillä periaatetta ei rikota, mikäli aika ilmenee eksistovien olioiden myötä.¹⁹⁰

Viimeisessä kirjeessään Clarkelle Leibniz esittää, että RPP on itsestään selvä periaate:

[RPP^{L7b}] Tämä periaate on se, jonka mukaan kaikkeen, mikä on olemassa – mihin tahansa tapahtumaan, mihin tahansa totuuteen – tarvitaan riittävä syy. Tarvitseeko tätä todistaa?¹⁹¹

Ensimmäiseksi mainitut koskevat substanssin toimintaa ja täten metafysiikkaa ja jälkimmäiseksi mainitut ilmiömaailmaa.

¹⁸⁸ (i) Leibniz käsittelee RPP:n lisäksi kohdassa myös *erottamattomien identiteettien periaatetta*, jonka mukaan vain yhdellä oliolla voi olla tiettyjen ominaisuuksien uniikki kokoelma. Toisin sanoen kahdella erillisellä oliolla ei voi olla täysin samat ominaisuudet. (ii) Leibniz pitää erottamattomien identiteettien periaatetta RPP:n seurauksena, ks. esim. AG 32.

¹⁸⁹ AR 356 ja 357.

¹⁹⁰ AR 357.

¹⁹¹ AR 405. (Viimeinen lause ransk.: ”Est ce un principe qui a besoin de preuve?” PS VII 419.)

Tässä ajatuksessa on kuitenkin suuri ongelma: RPP näyttää vaativan perustelun tai todistuksen, koska muun muassa raakafaktan ajatus tuntuu olevan ristiriidaton ja käsitteellisesti mahdollinen.

Edellinen voidaan tiivistää seuraavasti. Ensimmäiseksi RPP^{L7a} osoittaa, kuinka RPP liittyy Leibnizin filosofiassa Jumalan ja aktuaalisen maailman olioiden ominaisuuksien todistamiseen. Toiseksi Leibniz esittää, että periaatteen soveltaminen johtaa relationaaliseen käsitykseen avaruudesta ja ajasta, koska absoluuttinen avaruus- ja aikakäsitys vahingoittaa periaatetta. Kolmanneksi RPP^{L7b} osoittaa, että Leibniz piti RPP:ta ongelmallisesti myös itsestään selvänä periaatteena.

2.2 Yhteenveto ja pohdinta

Leibnizin varhaisesta ajattelusta on jäänyt todisteeksi *Ensisijaisten propositioiden todistus* -kirjoitus, joka on itsessään vain lyhyt argumentti eli RPP^{L1} ja jonka mukaan jokaisella eksistovalla oliolla on edellytykset ja riittävä peruste. RPP^{L1} osoittaa, kuinka Leibnizilla on ollut jo varhain käsitys sellaisesta todellisuudesta, jossa kaikille asioille on olemassa peruste. RPP^{L1} on kuitenkin ongelmallinen ja vakuuttamaton.

RPP^{L2}, joka sisältyy *Vapaudesta ja välttämättömyydestä* -kirjoitukseen, paljastaa periaatteen kompleksisuuden ja yhteyden Leibnizin muuhun systeemiin. RPP liittyy kirjoituksessa kolmeen periaatteeseen, jotka ovat ristiriidan, optimaalisuuden ja runsauden periaatteet. RPP^{L2} osoittautuu ongelmalliseksi, koska periaatteen merkitys jää monin osin epäselväksi. Lisäksi periaatteen yhteydet Leibnizin filosofian muihin asioihin, kuten optimaalisuuden periaatteeseen, synnyttävät hankalia kysymyksiä, jotka koskevat esimerkiksi Jumalan vapautta ja hyvyyttä.

Primaaritotuudet-kirjoitus selkeyttää Leibnizin RPP:ta koskevaa käsitystä. Hän yhdistää periaatteen tarkemmin kirjoituksessa esittämään totuuskäsitykseensä, joka perustuu muun muassa identiteetin periaatteeseen ja jonka seurauksena jokaiselle todelle asialle on olemassa *a priori* -todistus. Lisäksi Leibniz esittää, että kokemus on RPP:n kanssa yhtenevä ja että kaikilla ikuisilla asioilla on peruste. Toisaalta kirjoituksessa jää epäselväksi muun muassa se, millaisessa suhteessa RPP ja olemassaolo ovat tarkemmassa mielessä.

Kaikkeuden perimmäisestä alkuperästä -kirjoituksessa Leibniz esittää monia tärkeitä huomioita. RPP^{L4a}:n mukaan välttämätön Jumala on kaikkien kontingenttien olioiden perimmäinen peruste. Leibnizin ajattelussa kontingentti olio eli ei-välttämätön ja aktualisoitunut tai aktualisoituva olio ei voi olla yhdenkään eksistoivan asian riittävä peruste. RPP^{L4b}:n mukaan ikuisten totuuksien riittävät perusteet liittyvät välttämättömyyteen ja kontingenttien totuuksien riittävät perusteet Jumalan ominaisuuksiin. RPP^{L4c} esittää, että olemusten yleisenä funktiona on olemassaoloon pyrkiminen, mutta olemuksen täydellisyyden aste ja yhteensopivuus muiden olemusten kanssa määrää eksistenssin toteutumisen. Näin kaikki mahdolliset oliot eivät eksistoi. RPP^{L4d}:n mukaan aktuaalinen maailma on loogisesti mahdollisimman monimuotoinen, koska jos olemassaoloon on ylipäänsä jokin peruste, niin olemassaoloa syntyy niin paljon kuin on loogisesti mahdollista. Eräs ongelma on, että Leibnizin filosofia ei kykene sulkemaan pois kunnolla useampien rinnakkaisten maailmojen olemassaoloa, joka olisi olioiden runsauden kannalta johdonmukaisempi vaihtoehto.

Luonnon ja armon järkipäiset periaatteet -kirjoituksen alussa Leibniz selittää substanssin eli monadin ja monadien yhteenliittymien ominaisuuksia. Monadilla on tietyt ominaisuudet, kuten aineettomuus, jakamattomuus, havaintokyky ja halu, ne muodostavat aggregaatteja ja erällä niistä on tiettyjä erikoisominaisuuksia, kuten muisti. RPP^{L5a} esittää, että RPP on metafysiikan periaate, jonka mukaan mitään ei tapahdu ilman riittävää syytä. RPP^{L5b}:n mukaan RPP:n hyväksymisestä seuraa kaksi perustavaa kysymystä: Miksi on ylipäänsä mitään? Miksi asiat ovat niin kuin ovat? Näiden vastaus liittyy Jumalaan, jonka ominaisuuksien seurauksena aktuaalinen maailma on suuriman mahdollisen järjestyksen ja harmonian mukainen.

Monadologiassa Leibniz selventää RPP:ta. Ensimmäiseksi RPP on järjen periaate. Toiseksi RPP selittää erityisesti kontingentisti eksistovat oliot ja näihin liittyvät totuudet, koska nämä eivät voi olla ilman riittävää perustetta. Kolmanneksi kontingentisti eksistovia olioita koskevien totuuksien analyysi johtaa äärettömään todistusketjuun, jonka seurauksena näitä koskevat todistukset eivät ole äärellisen ihmisjärjen ymmärrettävissä. Neljänneksi kontingentisti eksistovat oliot ja näitä koskevat totuudet ovat riippuvaisia Jumalan olettamisesta. Viidenneksi RPP ei ole looginen eikä psykologinen periaate, mutta se on heuristiikan periaate, koska jokainen asia on periaatteellisesti todistettavissa.

Leibnizin ja Clarcken kirjeenvaihtoon sisältyvä RPP^{L7a} osoittaa, kuinka periaate liittyy Leibnizin filosofiassa Jumalan ja aktuaalisen maailman olioiden ominaisuuksien todistamiseen. Lisäksi periaatteen soveltaminen osoittaa Leibnizin mukaan avaruuden ja ajan relationaaliseksi, koska kumpaakin koskeva absoluuttinen käsitys vahingoittaisi sitä. RPP^{L7b}:ssä Leibniz esittää ongelmallisesti, että RPP on itsestään selvä.

Leibnizin RPP:n merkityksestä¹⁹² voi muodostaa nyt seuraavan yhteenvedon. Ensimmäiseksi maailma on Jumalan luoma järjellinen kokonaisuus. Jumalan toimintaa määrittää RPP, koska Jumala ei tee mitään ilman syytä. Tämän seurauksena kaikille maailman asioille on olemassa riittävä peruste, joka selittää kunkin asian olemassaolon. Toiseksi välttämättömien asioiden riittävä peruste on niissä itsessään, koska niille ei ole olemassa vaihtoehtoa. Kontingentisti eksistiovien olioiden ja näitä koskevien totuuksien perusteet liittyvät Jumalan ominaisuuksiin: Jumala on luonut viisautensa ja kaikkitietävyytensä perustella parhaan mahdollisen maailman, joka on mahdollisimman monimuotoinen, mutta jonka luonnonlait ovat mahdollisimman yksinkertaiset. Tästä seuraa, että olioita on olemassa niin paljon kuin on loogisesti mahdollista. Kolmanneksi Jumalan ymmärryksessä on ollut maailman luontia edeltävästi kaikki mahdolliset olemukset. Kaikkien olemusten funktio on olemassaoloon pyrkiminen. Jumalan ei ole kuitenkaan mahdollista luoda kaikkia olioita, koska tämä johtaisi ristiriitaan ja RPP:n kumoutumiseen. Tämän johdosta Jumala loi maailman, jossa olioiden lukumäärä, täydellisyyden aste ja yhteensopivuus on optimaalisin. Näin aktuaalinen maailma on täydellisin kokonaisuus eli paras mahdollinen maailma, jossa ei ole mitään perusteetonta. Toisin sanoen aktuaalinen maailma olioineen on RPP:n alainen ja Jumalan luoma järjellinen kokonaisuus, jossa kaikilla eksistiovilla olioilla ja näitä koskevilla totuuksilla on riittävät perusteet sekä äärettömään analyysiin perustuvat todistukset.

Leibnizin RPP on monin tavoin ongelmallinen periaate. Ensimmäiseksi Leibnizin postuloima Jumala on välttämätön RPP:lle. Jumalan olemassaolo on kuitenkin kyseenalaista, koska voidaan esimerkiksi kysyä, miksi olisi hyväksyttävä kaikkitietävä, kaikkivoipa ja absoluuttisen hyvä Jumala, joka sallii kaiken tarpeettomalta tuntuvan pahan ja joka ei ilmoita olemassaolostaan selkeästi. Mikäli oletus Jumalasta ajautuu

---

¹⁹² Esim. Melamed ja Lin esittävät, että Leibnizilla periaatteen perustelu tapahtuu riittävän perusteen ja edellytyksen käsitteiden, totuusteorian ja induktion kautta. (Melamed & Lin 2016, luku 3.2.)

epäuskottavaksi, niin samalla oletus RPP:sta kumoutuu, koska Leibnizin filosofiassa Jumala on välttämätön ehto kaikille kontingenteille olioille sekä näitä koskeville totuuksille ja näiden riittäville perusteille.¹⁹³ Toiseksi Leibnizin filosofia itsessään voi sisältää seikkoja, jotka rikkovat periaatetta.¹⁹⁴ Lisäksi periaatteen yhteydet muihin seikkoihin voivat johtaa ongelmallisiin lopputuloksiin, kuten vapaana pidetyn Jumalan valinnanvapauden menetykseen.¹⁹⁵ Kolmanneksi periaatteeseen liittyvä eräät seikat voivat olla epäuskottavia. Esimerkiksi oletus äärettömästä analyysistä todistuksena voi olla ongelmallinen, koska äärettömyyteen vetoaminen eksistovien olioiden todistamisessa ei ehkä tunnu hyväksyttävältä. Neljänneksi Leibniz pitää periaatetta itsestään selvänä, joka on ongelmallista, koska raakafaktoja voi olla, jolloin periaate tarvitsee uskottavan perustelun tai todistuksen.

Leibnizin filosofiaan liittyy laajempi ongelma. Ihmisen olemassaolo määräytyy nyt yhteensopivuudesta muiden olioiden kanssa; esimerkiksi vain Jeesuksen kaltaisista henkilöistä koostuva maailma ei ole joko loogisesti mahdollista tai Jumalalle jostakin syystä haluttavaa. Yhteensopivuuden vaatimuksen seurauksena paras mahdollinen maailma ei ole useinkaan paras mahdollinen sen yksilöille. Seurauksena oletus parhaasta mahdollisesta ihmiselämästä on ongelmallinen ja jokaisen ihmiselämän optimaalisuus on suhteellista. Esimerkiksi auto-onnettomuuden kohdalla ajatukset uhrien parhaista mahdollisista kivuista vaikuttaa täysin absurdilta. Näin lienee helppoa ymmärtää, miksi monet ovat kokeneet Leibnizin filosofian olevan sellaista vakuuttamatonta ja naiivia optimismia, joka ei vastaa lainkaan todellisuutta.

2.3 Leibniz ja Tolstoin ongelma

Miten Leibnizin RPP:n ja Tolstoin ongelman voi nähdä olevan yhteydessä? Vastaus on mielestäni kaksijakoinen. Heikommassa mielessä Leibnizin RPP esittää, että ihmiselämällä on jokin eksistenssin selittävä riittävä peruste, joka ei kuitenkaan ole inhimillisen järjen saavutettavissa, koska tähän liittyvä todistus perustuu äärettömyyteen.

---

¹⁹³ On huomattava, että ajatus RPP:n alaisesta todellisuudesta, joka olisi ilman maailman ulkopuolista Jumalaa tai jumalia, ei ole ristiriitainen; tällainen maailma olisi järjellinen sekä selitettävissä ja sen olemassaolo johtuisi siitä itsestään. Mm. Spinozan *Etiikan* sisältämän filosofian voi tulkita näin.

¹⁹⁴ Ko. ongelmasta ks. Della Rocca 2012; McDonough 2015.

¹⁹⁵ Ks. Russell 2008.

Vahvemmassa mielessä RPP:n voidaan nähdä kuitenkin olevan olennainen asia ihmiselämän merkitystä koskien: periaatteen johdosta ihmiselämällä on aina jokin riittävä peruste, jota voi pitää mahdollisesti parempana vaihtoehtona kuin sitä, että ihmiselämällä ei olisi lainkaan perustetta, jolloin ihmiselämä olisi joko raakafakta tai vain välittömien syiden kautta selitettävissä oleva. Tällöin kyettäisiin esittämään ehkä eksistenssiin johtaneita joitakin syitä, mutta ei eksistenssin riittävää perustetta,¹⁹⁶ jolloin elämälle olisi etsittävä merkitystä jostakin muusta seikasta.¹⁹⁷

Leibnizin filosofia kykenee vastaamaan Tolstoin ongelmaan paremmin kokonaisuudessaan. Koska kaikkivoipa, kaikkitietävä ja absoluuttisen hyvä Jumala, joka on luonut tiettyjen loogisten välttämättömyyksien ja periaatteiden¹⁹⁸ kautta parhaan mahdollisen maailman ja jokaisen siihen kuuluvan ihmisen, niin ihmiselämää voidaan pitää nyt äärimmäisen arvokkaana; jokainen ihminen on tietystä mielessä paras mahdollinen¹⁹⁹ ja Jumalan maailmaan haluama. Vaikka ihminen ei ehkä nauti kohtalostaan, niin häntä saattaa lohduttaa tai voimaannuttaa ajatus, että hänen eksistenssinsä on paras mahdollinen.

---

¹⁹⁶ Tällöin ihmiselämää koskien voitaisiin vastata lähinnä siihen, miten se on olemassa, eikä siihen, miksi se on olemassa.

¹⁹⁷ Sattumasta syntyvää elämä voi tietysti pitää merkityksellisenä asiana. Tällöin ihmisen tehtävänä voidaan pitää esim. sitä, että hän joutuu etsimään tai keksimään itse merkityksen elämälleen.

¹⁹⁸ Mm. identiteetti-, ristiriidan, riittävän perusteen, optimaalisuuden, runsauden ja erottamattomien identiteettien periaatteet.

¹⁹⁹ Jokainen ihminen on paras mahdollinen vain siinä mielessä, että hänen olemuksensa sopii yhteen muiden maailman olioiden kanssa parhaalla mahdollisella tavalla.

3. Wolff

Wolff jatkoi Leibnizin ajatusten kehittelyä. Wolffin erityisenä ansiona voidaan pitää sitä, että hän systematisoi ja selventää Leibnizin filosofiaa, jolle on ollut tarve, sillä Leibnizin ajatukset ovat ajoittain epäselviä, kuten huomattiin. Wolff omaksuu suuren osan Leibnizin filosofiasta, jolle hän perustaa oman järjestelmänsä. Wolffia ei tule kuitenkaan pitää Leibnizin seuraajana. Matt Hettche esittää, että Wolffin ja Leibnizin oppien erottaminen on tärkeää erityisesti kahdesta syystä: heidän filosofiansa sisältävät eroavuuksia ja heidän kirjeenvaihtonsa filosofiaa koskeva pienehkö osuus liittyy lähinnä etiikkaan ja filosofiseen teologiaan,²⁰⁰ jolloin tämä sisältö ei ole Leibnizin filosofiaa kokonaisuudessaan koskeva eikä didaktinen. Lisäksi Wolffilla on voinut olla käytössä Leibnizin kirjoituksista vain *Teodikea*-teos sekä mahdollisesti muutamia lyhyitä kirjoituksia,²⁰¹ jolloin hänellä ei ole voinut olla täyttä käsitystä Leibnizin filosofiasta. Näin Leibnizin ja Wolffin kohdalla ei tule puhua oppilas–opettaja-suhteesta.²⁰²

Leibnizin ja Wolffin filosofiat eroavat toisistaan seuraavasti. Ensimmäiseksi Leibnizin ja Wolffin hyväksymät metodiikat ovat erilaiset: ensimmäinen perustuu ongelmalähtöisyyteen ja asioiden kokonaisvaltaisempaan kuvailuun jälkimmäisen perustuessa systemaattisuuteen ja tarkkaan käsitelmääritykseen. Toiseksi Leibnizin esitystapa on luonnosmaista ja ajoittain erittäin tiivistettyä Wolffin esitystavan ollessa edellistä laajempaa, tarkempaa ja yksityiskohtaisempaa. Kolmanneksi Leibnizin ja Wolffin filosofioiden sisällöt eroavat toisistaan: koska Wolffin mukaan kaikille abstrahoiduille käsitteille ja universaalipropositioille on oltava kokemuksellinen perusta ja aistimiseen liittyvä yhteys, niin tämän seurauksena sellaiset käsitteet ja propositiot, jotka eivät liity lainkaan kokemukseen ja aistimiseen, ovat puhtaita hypoteeseja, joita ei voida todistaa ja joista ei voida johtaa tosia väitteitä. Tämän seurauksena Leibnizin filosofian eräät keskeiset tekijät, kuten monadi ja ennalta säädetty harmonia, ovat Wolffille sellaisenaan todistamattomia hypoteeseja.²⁰³ Näin ollen Wolffin filosofia

---

²⁰⁰ Hettche 2014, 2. luku, 2. kappale.

²⁰¹ Hettche 2014, 2. luku, 3. kappale.

²⁰² Hettchen mukaan usein esiintyvän käsitteen leibnizlais-wolffilainen filosofia tulee ajatella tarkoittavan pikemminkin ”Wolffin dogmaattista rationalismia, joka on korjattu ja paranneltu Leibnizin postuumisti löydettyjen näkemysten avulla.” (Hettche 2014, 2. luku, 4. kappale.) Käännös V. H.

²⁰³ Fugate & Hymers 2014, 19 ja 20. Huom. Wolff hyväksyy nämä mutta rajoitetummissa mielessä. (Fugate & Hymers 2014, 20)

perustuu enemmän kokemukselle kuin Leibnizin filosofia. Wolff kuitenkin hyväksyy muun muassa Jumalan olemassaolon.²⁰⁴

Wolffin päämääränä oli osoittaa filosofian hyödyllisyys ja käytännöllisyys arkielämässä. Tämän seurauksena hän tuotti populaarimpia ja yleistajuisempia teoksia, jotta laajempi yleisö tavoittaisi hänen filosofiansa. Näiden teosten kieleksi Wolff valitsi latinan sijaan saksan ja näissä muun muassa määritelmät väistyvät yksinkertaisemman esitystavan tieltä.²⁰⁵ Wolff esittää metafysiikkansa perusteet seikkaperäisimmin latinankielisessä teoksessaan *Philosophia prima sive ontologia methodo scientifica pertractata qua omnis cognitionis humanae principia continentur* (1730). Käytän tätä Wolffin metafysiikan lähteenä sekä teoksesta lyhyempää nimeä *Philosophia prima*. Käsittelen aluksi teoksen alkua ja erityisesti RPP:ta koskevaa osaa, joka sisältää esimerkiksi periaatteen kaksi todistusargumenttia. Seuraavaksi käsittelen RPP:n ja olemassaolon suhdetta. Viimeiseksi esitän yhteenvedon ja pohdin, miten Wolffin RPP ja Tolstoin ongelma ovat yhteydessä.

3.1 Wolff ja RPP

3.1.1 *Philosophia prima*

Philosophia priman alussa Wolff esittää näkemyksiään rationalistisen filosofian ja metafysiikan yleisistä lähtökohdista. Alun dedikaatiosta käy ilmi kristillinen konteksti ja johdannossa Wolff viittaa muun muassa skolastiikkaan sekä Eukleideen, Descartesin ja Leibnizin ajatteluihin.²⁰⁶

Philosophia prima jakaantuu kahteen pääosaan, joista ensimmäinen käsittelee metafysiikan käsitteitä ja periaatteita ja jälkimmäinen substanssia ja substanssien muodostamia kompositioita. Ensimmäisen osan teemat ovat seuraavat. (i) Metafysiikan periaatteet: ristiriidan periaate ja RPP. (ii) Olevan olemus ja eksistenssi: mahdollinen ja mahdoton; determinaatio ja indeterminaatio; olevan käsite. (iii) Olevan yleiset vaikutukset²⁰⁷: identiteetti ja yhtäläisyys; singulaariolio ja universaaliolio; välttämätön ja

---

²⁰⁴ Vrt. *Ontologia* 850 §.: ”[Äärettömän olevan luontoa koskevan proposition] perusteella Jumala on ikuinen oleva. Joten läsnäolevan proposition kirkkain valo tulee loistamaan, kun tulen todistamaan Jumalan luonnon *Luonnollisessa teologiassa*.” (ONT 633.) Käännös V. H.

²⁰⁵ Hettche 2014, 3. luku, 2. kappale.

²⁰⁶ ONT 7*–18*.

²⁰⁷ Lat. *affectio*.

kontingenti; kvantiteetti ja tämän lisäksi; kvaliteetti ja tämän lisäksi; järjestys, todellisuus ja perfektio. Jälkimmäisen osan teemat ovat seuraavat. (iv) Kompositionaalinen olio: kompositionaalisen olion olemus; ekstensio, jatkuvuus, spatiaalisuus ja temporaalisuus; kompositionaalisen olion kvaliteetit ja voimakkuus²⁰⁸; liike. (v) Jakamaton olio: jakamattoman ja kompositionaalisen olion ero; olevan ja erityisesti jakamattoman modifikaatiot; äärellinen ja ääretön. (vi) Olevan vastavuoroisuus: asioiden riippuvuus ja relaatiot; syyt; ilmiasu^{209, 210}.

Teoksen alussa Wolff esittää, että ensimmäinen filosofia eli metafysiikka²¹¹ on tiede olevasta yleisesti (1. §), joka perustuu todistamiselle²¹² (2. §). Tämän jälkeen hän käsittelee muun muassa todistamiseen perustuvaa metodologiaa, aiemman filosofian, kuten skolastiikan, ja oman filosofiansa yhteyttä, sekavia ja kirkkaita käsitteitä sekä filosofian käsitteiden ja luonnollisen kielen yhteyttä (3.–26 §).²¹³ *Philosophia priman* johdannon keskeisiä väitteitä ovat seuraavat. (i) Metafysiikka on laaja-alaisin ja todistamiseen perustuva tieteenala, joka liittyy kaikkeen inhimilliseen ajatteluun ja kokemukseen. (ii) Luonnollisen kielen ja skolastiikan metafysiikkaa koskevat termit ovat usein selviä mutta epätäsmällisiä.²¹⁴ (iii) Metafysiikan väitteet eivät saa olla ristiriidassa kokemuksen kanssa. (iv) Luonnollista metafysiikkaa²¹⁵, jonka yleiset mutta sekavat käsitteet muodostavat jonkin luonnollisen metafysiikan käsityksen, tukee keinotekoinen metafysiikka²¹⁶, joka on tieteellisempää ja joka johtaa suurempaan varmuuteen.

Philosophia priman 27. pykälästä alkaa *ristiriidan periaatetta*²¹⁷ koskeva osuus. Periaate on olennainen RPP:n kannalta. Ensinnäkin Wolffin mukaan kokemuksemme perusteella siitä, jonka väitetään²¹⁸ olevan olemassa, ei voida samalla väittää, että se ei ole olemassa,

---

²⁰⁸ Lat. *magnitudo*.

²⁰⁹ Lat. *signum*.

²¹⁰ ONT 697.

²¹¹ Lat. *ontologia; philosophia prima*.

²¹² Lat. *demonstro*. Wolffilla filosofia ja matematiikka ovat todeksi osoittamisen kautta saatua tietoa ja tiede on väitteiden todeksi osoittamisen taitoa eli päättelyä pätevillä argumenteilla, jotka saadaan varmoista ja muuttumattomista periaatteista. (Fugate & Hymers 2014, 16.)

²¹³ ONT 1–14.

²¹⁴ Lat. *clarus*; ”male definitur”. (ONT 8.)

²¹⁵ Lat. *ontologia naturalis*.

²¹⁶ Lat. *ontologia artificialis*.

²¹⁷ Lat. *principium contradictionis*.

²¹⁸ Lat. *judico*.

koska tämä johtaa ristiriitaan²¹⁹ (27. §). Näin ristiriidan periaate on lähtökohta kaikelle kokemukselle ja ajattelulle (28. §).²²⁰

Ristiriidan periaatetta koskevan osuuden lopussa Wolff käsittelee kahta muuta keskeistä periaatetta, jotka ovat ”keskimmäisen poissulkeminen ristiriidoissa”²²¹ -periaate (52.–54. §) eli *poissuljetun kolmannen periaate*²²² ja *varmuuden periaate*²²³ (55. §). Ensimmäiseen liittyen Wolff esittää, että kokemuksen mukaan asiat joko ovat tai eivät ole tosia ilman välimuotoja. Esimerkiksi *propositio* ”on päivä” on joko tosi tai epätosi. Tämän seurauksena Wolff olettaa ”keskimmäisen poissulkeminen ristiriidoissa” -periaatteen, joka sulkee pois muut totuuksiin liittyvät vaihtoehdot kuin hyväksymisen ja kieltämisen. Lisäksi Wolff ajattelee siten, että tämä periaate on ristiriidan periaatteen alaperiaate, ei itsenäinen periaate.²²⁴ Tämä vaikuttaa kuitenkin ongelmalliselta ajatukselta, koska periaatetta on pidetty usein itsenäisenä periaatteena.²²⁵

Varmuuden periaatteen Wolff ymmärtää seuraavasti: ”*Mikä hyvänsä, kunhan vain on, on, joka tarkoittaa: jos A on, niin varmasti on totta, että A on.*”²²⁶ Jos tämä kielletään, niin tällöin rikotaan ristiriidan periaatetta.²²⁷ Varmuuden periaatteen avulla Wolff selittää sen, miksi totuudet ovat mahdollisia: voimme saavuttaa totuuksia, koska ymmärrämme, mitä ”olla totta” ja ”varmuus” tarkoittavat ja mitä ehtoja näiden täytyminen vaatii. Eräänä ongelmana on nyt se, että Wolff ei esimerkiksi käsittele havainnon ongelmallisuutta, jonka seurauksena periaate vaikuttaa osittain dogmaattiselta oletukselta.

---

²¹⁹ Wolff ymmärtää ristiriidan seuraavasti: ristiriita on jonkin asian samanaikainen myöntäminen ja kieltäminen. (ONT 17.)

²²⁰ ONT 15 ja 16. Tämän jälkeen Wolff käy läpi ristiriidan periaateeseen liittyviä asioita (29.–51. §), kuten ristiriidan käsitteen sisältöä, muotoja ja logiikkaa sekä periaatteen historiaa.

²²¹ ONT 36. (Lat. ”*Exclusio medii inter contradictoria*”.) Käännös V. H.

²²² Ajatus kolmi- tai useampiarvoisesta totuuslogiikasta ei ole mahdoton. Esim. Kosko luonnehtii kaksiarvoista logiikkaa ja sen ongelmallisuutta seuraavasti: ”Aristoteleen kaksiarvoinen logiikka kiteytyy yhteen lakiin: A TAI ei-A. Joko tämä tai ei-tämä. Taivas on sininen tai ei-sininen. [– –] Aristoteleen ’laki’ määritteli filosofisesti oikean yli kahden vuosituhannen ajan.

Kaksiarvouskoa on aina epäilty. Se on aina synnyttänyt oman kriittisen vastavoimansa, eräänlaisen loogisen ja filosofisen alamaailman. Buddha eli Intiassa viisisataa vuotta ennen Jeesusta ja lähes kaksisataa vuotta ennen Aristotelesta. Hänen uskomusjärjestelmänsä ensimmäinen askel oli murtautua sanojen mustavalkoisesta maailmasta, pyyhkäistä kaksijakoinen huntu syrjään ja nähdä maailma sellaisena kuin se on, täynnä ’ristiriitoja’, asioita ja ei-asioita, sellaisena, jossa on sekä punaisia että ei-punaisia ruusuja, jossa A JA ei-A on olemassa.” (Kosko 2001, 22.)

²²³ Lat. *principium certitudinis*.

²²⁴ ONT 35–38.

²²⁵ Ks. esim. Russell 2005, 87 ja 88.

²²⁶ ONT 38. (Lat. ”*Quodlibet, dum est, est, hoc est, si A est, utique verum est, A esse.*”) Käännös V. H.

²²⁷ ONT 38 ja 39.

Ristiriidan periaatetta koskevan kohdan keskeisiä väitteitä ovat seuraavat. (i) Ristiriidan periaatteen johdosta kaikki ristiriidan sisältävät asiat ovat aina epätosia. (ii) Keskimmäisen poissulkeminen ristiriidoissa -periaatteesta seuraa vain myöntävien ja kieltävien totuuksien olemassaolo. (iii) Varmuuden periaatteen mukaan järki ymmärtää totuuden ja varmuuden käsitteet, jolloin varmuus on saavutettavissa.

3.1.2 *Philosophia prima* ja RPP

Philosophia prima RPP:ta koskeva osuus voidaan jakaa kolmeen osaan: keskeiset käsitteet, periaatteen kaksi todistusta ja periaatteeseen liittyvät muut asiat. Wolff käsittelee RPP:n ja olemassaolon yhteyttä teoksen seuraavissa osissa, jotka koskevat mahdollista ja mahdotonta, determinaatiota ja eksistenssiä.

Wolff esittää *riittävän perusteen*²²⁸ käsitteen seuraavasti: ”*Riittävän perusteen* avulla ymmärrämme sen, mistä ymmärretään, miksi jokin on.”²²⁹ (56. §.) Riittävä peruste on näin minkä tahansa asian olemassaolon selitys.²³⁰

Seuraavaksi Wolff määrittelee keskeisen käsitteen *ei mikään* seuraavasti: ”Kutsumme *ei miksikään* sellaista, jolle ei ole vastaavaa käsitettä.”²³¹ (57. §.) ”Ei mikään” on näin jokin sellainen, jota ei voida käsittää tai ymmärtää eli joka on loogisesti ja käsitteellisesti mahdoton. Lisäksi Wolff esittää, että jos ”ei minkään” esitetään olevan valheellisesti jotakin, niin tämä on *pettävä käsite*²³² (58. §). Esimerkiksi väite ”pyöreä neliö eksistoi” sisältää pettävän käsitteen, koska subjektin käsite ei voi olla olemassa. Toinen keskeinen käsite on *jokin*, jonka Wolff ymmärtää seuraavasti: ”*Jokin* on sellainen, jota vastaa jokin käsite.”²³³ (59. §.) ”Jokin” on näin sellainen, joka on käsitettävissä. Lisäksi ”jokin” ja ”ei mikään” ovat ristiriitaiset. (60. §.) *Tyhjä käsite*²³⁴ on puolestaan ilmaus, joka ei viittaa

---

²²⁸ Lat. *ratio sufficiens*.

²²⁹ ONT 39. (Lat. ”Per *Rationem sufficientem* intelligimus id, unde intelligitur, cur aliquid sit.”) Käännös V. H.

²³⁰ Hettchen mukaan tämän tarkoittaa Wolfilla kahta asiaa, nimittäin *olevan perustetta*, jolloin jokaisella mahdollisella oliolla on riittävä peruste, jonka johdosta se on mahdollinen olio, ja *tulemisen perustetta*, jolloin jokaisella aktualisoituvalla asialla on riittävä peruste. (Hettche 2014, 6. luku, 7. ja 8. kappale.)

²³¹ ONT 40. (Lat. ”*Nihilum* dicimus, cui nulla respondet notio.”)

²³² Lat. *notio deceptrix*.

²³³ ONT 41. (Lat. ”*Aliquid* est, cui notio aliqua respondet.”)

²³⁴ Lat. *terminus innanis*.

mihinkään, mutta johon ”jokin” on valheellisesti liitetty (63. §). Esimerkiksi väite ”Leibnizin *De monadibus* -teos” on tyhjä käsite, koska Leibniz ei kirjoittanut *De monadibus* -nimistä teosta. Viimein Wolff esittää, että ”ei mikään” ei voi sisältää olemassaolon selittävää perustetta²³⁵ (66. §), että ”ei mistään” ei voida predikoida ”jotakin” (67. §) ja että ”ei mikään” ei kykene aikaansaamaan ”jotakin” (68. §). Wolff päätyy seuraavaan johtopäätökseen: ”*Jos ei minkään oletetaan olevan olemassa, niin edellisten seikkojen perusteella ei ole hyväksyttävää, että jokin on.*”²³⁶ (69. §.)²³⁷

Keskeisten käsitteiden käsittelyn jälkeen Wolff esittää *Philosophia primassa* RPP:n ensimmäisen todistuksensa, joka on seuraava *a priori* -argumentti:

[RPP^{W1}] 70. §. [a] *Mikään ei ilman riittävää perustetta, miksi pikemmin on, kuin ei ole.* Toisin sanoen, *jos jokin on asetettu olevaksi, on myös asetettava jokin, mistä ymmärretään, miksi sama pikemmin on, kuin ei ole.* [b] Nimittäin joko mikään ei ole ilman riittävää perustetta, miksi pikemmin on, kuin ei ole, tai jokin kykenee olemaan ilman riittävää perustetta, miksi pikemmin on, kuin ei ole (53. §). [c] Olettakaamme, että A on ilman riittävää perustetta, miksi pikemmin on, kuin ei ole. [d] Siis on asetettu ei mikään, josta ymmärretään, miksi A on (56. §). On todella hyväksyttävä, että A on, koska on asetettu olevan ei mikään: [e] koska tämä on järjetöntä (69. §), [niin] ei mikään on ilman riittävää perustetta ja toisaalta jos jokin on asetettu olevaksi, on myös hyväksyttävä, että on jokin, mistä ymmärretään, miksi se on.²³⁸

RPP^{W1} muodostuu seuraavista kohdista:

- a. Todistettavana oleva väite: RPP on totta.
- b. Lähtökohta: RPP joko on tai ei ole totta. (Keskimmäisen poissulkeminen ristiriidoissa -periaatteen (53. §) nojalla.)
- c. Oletus: Mikä tahansa A on olemassa ilman, että RPP on totta.
- d. Edellisen selvennys: Mikä tahansa A on olemassa, koska ”ei mikään” on olemassa. (Riittävän perusteen (56. §) nojalla.)
- e. Johtopäätös: Seuraa ristiriita, koska ”ei mikään” ei voi olla ”jokin” aiemmin oletetun (69. §) nojalla, jolloin RPP on totta.

²³⁵ ONT 45. (Lat. ”*Nihilum non continet rationem, cur aliquid sit.*”)

²³⁶ ONT 46. (Lat. ”*Si nihil esse sumitur, non propterea admittendum est esse aliquid.*”) Käännös V. H.

²³⁷ ONT 40, 41 ja 43–46.

²³⁸ ONT 47. (Lat. ”*Nihil est sine ratione sufficiente, cur potius sit, quam non sit, hoc est, si aliquid esse ponitur, ponendum etiam est aliquid, unde intelligitur, cur idem potius sit, quam non sit.* Aut enim nihil est sine ratione sufficiente, cur potius sit, quam non sit; aut aliquid esse potest absque ratione sufficiente, cur sit potius, quam non sit (§. 53.) Ponamus esse A sine ratione sufficiente, cur potius sit, quam non sit. Ergo nihil ponendum est, unde intelligitur, cur A sit (§. 56.) Admittitur adeo A esse, propterea quod nihil esse sumitur: quod cum sit absurdum (§. 69), absque ratione sufficiente nihil est, seu, si quid esse ponitur, admittendum etiam est aliquid, unde intelligitur, cur sit.”) Käännös V. H. Vrt. Hetteche 2014, 6. luku, 4. kappale ja MET 104, alaviite d, joissa ko. kohdan englanninnokset.

Argumentti on *reductio ad absurdum* -päättely ja sen ydin voidaan tiivistää seuraavasti: (i) oletus: RPP; (ii) jos ”ei mistään” eli mahdottomasta seuraa ”jokin” eli mahdollinen, niin ”jokin” on ”ei mikään”; (iii) ristiriita; (iv) siis: RPP on totta.

RPP^{W1} vaikuttaa loogisesti validilta ja sille lienee esitettävissä loogisesti ehyt rakenne. RPP^{W1} ei vaikuta kuitenkaan vakuuttavalta, koska ajatus, että ”jokin” syntyy ”ei mistään” tai että ”jonkin” peruste on ”ei mikään”, jolloin jokin on ”ei mikään”, tuntuu ongelmalliselta. Nimittäin jonkin asian esiintyminen ilman syytä ei tunnu loogisesti tai käsitteellisesti ristiriitaiselta, koska voidaan kaiketikin ajatella siten, että esimerkiksi maailmankaikkeus olisi syntynyt tyhjästä. Jos tämä voidaan hyväksyä, niin tällöin RPP^{W1} ja siihen sisältyvä oletus ”ei minkään” ja ”jonkin” loogisesta ja käsitteellisestä yhteensopimattomuudesta on epätosi oletus; jos jonkin siis ajatellaan olevan olemassa ilman syytä, niin tällöin syy kielletään ilman, että siihen sisällytetään jotakin käsittämätöntä ja ristiriitaista. Wolff näyttää täten kieltävän implisiittisesti tyhjän syyn käsitteen.

Käytyään läpi RPP:n historiaa²³⁹ Wolff esittää seuraavan huomion kokemuksen ja periaatteen suhteesta, joka pohjustaa hänen jälkimmäistä todistustaan:

72. §. Riittävän perusteen periaate on havaittu vähiten kokemuksen vastaiseksi. Sillä kun olet tutkinut kaikkea, joista oletat, että ne, jotka havaitaan, ovat olemassa, niin joko ymmärrät näiden syyn tai vähintään et kykene osoittamaan mistään asiasta sitä, että läsnä on ei mikään. Todellakin sinut taivutetaan tunnustamaan, että et kykene löytämään tätä. Ja koska et todellakaan kykene puhumaan yhdestäkään esimerkistä, jossa kykenisit osoittamaan, että mikään syy ei ole läsnä, niin en myöskään pysty hyväksymään, että riittävän perusteen periaate vastustaa kokemusta; sanot, että jotkin ilmeiset vaativat vähiten edeltävää todistusta.²⁴⁰

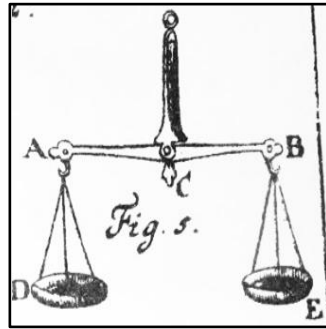
Näin Wolffin mukaan RPP ei ole lähtökohtaisesti kokemuksen vastainen.

---

²³⁹ Wolff mainitsee periaatteen historiaan liittyen Arkhimedeeseen, Kungfutsen ja Leibnizin.

²⁴⁰ ONT 51. (Lat. ”*Principium rationis sufficientis experientiae contrarium minime deprehenditur. Quodcunque enim eorum sumis, quae esse observantur, ubi inquisiveris, eorundem rationem aut deprehendes, aut saltem demonstrare haud quaquam poteris nullam adesse; verum fateri cogaris te eam reperire non posse. Quamdiu autem exemplum nullum affere vales, ubi rationem nullam adesse demonstrare potes; tamdiu quoque affirmare nequis, principium rationis sufficientis experientia repugnare: quae fati manifesta ulteriore probatione minime indigent.*”) Käännös V. H.

Wolffin jälkimmäinen todistus on *a posteriori* -argumentti. *Philosophia priman* loppuliite sisältää tähän liittyvän seuraavan kuvan²⁴¹:

Kuva 1.

Argumentti on seuraavanlainen:

[RPP^{w2}] 73. §. [a] Riittävän perusteen periaate voidaan abstrahoida esimerkeistä eli niin sanoakseni universaali singulaareista. [b] Väitämme asiaa Arkhimedeeseen postulaatiksi, kun hänen hyväkseen myönnetään, että yhtäläiset painot ovat yhtäläisissä pituuksissa saman painoiset, mutta silmien on käsitettävä yksittäisen tavan avulla. Täten olkoon varsivaaka ABC asetettuna tasapainoon, kun vaakakupit on punnittu. Kumpaankin kuppiin on asetettu yhtäläiset painot D ja E: kokemus ei osoita, että tasapaino muuttuu. [c] Mutta jos kysyt, mistä johtuu, että jompikumpi kuppi ei ole painavampi, itse kokemus on ilmeinen: että enemmän painava on määrätty pidemmälle etäisyydelle liikkeen keskuksesta C eli suuremmalle ja toiselle painolle. Kummassakin AC ja CB on nyt tässä sama painoetäisyys ja huomaat, että painot itse ovat samanarvoiset. Lisäksi olet varma, että mikään tasapainon loppumisen syy ei ole läsnä. [d] Tämän johdosta siis päättele, että tasapaino ei voi päättyä yhdessäkään samankaltaisessa tapauksessa, kun painot ja etäisyydet ovat varmasti yhtäläiset. Samalla tavalla *Arkhimedes* päättelee: että yhtäläiset painot on punnittu yhtäläisiksi yhtäläisten etäisyyksien johdosta. [e] Lisäksi on ilmeistä, että emme voi yhdistää mahdotonta tasapainoa tasapainon käsitteeseen emmekä niihin käsitteisiin, joiden kautta [tasapaino] on mitattu. Tasapaino päättää vain sellaisen tavan kautta, joka on liikkeessä, ja tasapainon muutos sellaisen tavan kautta, joka ei ole olemassa, ja lisäksi ne [päättävät], joiden kautta tasapaino mitataan – paitsi ellemmme ole tietoisia näistä. Tästä taas on selvää, että päättelemme, että saamme hylätä mahdottoman tasapainon, koska ei mikään olisi läsnä, josta ymmärrettäisiin, miksi vaakakuppi D on pikemmin [painavampi], jonka seurauksena vastakkaisen E:n täytyy laskea, jolloin [se olisi] riittävän perusteen puutteen johdosta (56. §). [f] Jonka haitaksi havaitaan vielä yhteensopimattomuus, että vaakakuppi D:n täytyy laskea, kun mikään syy ei ole läsnä, miksi itse pikemmin laskee, kuin vastakkainen E, niin myös samanlaiset on nähtävä yleisesti yhteensopimattomina, kun sallii, että jokin on ilman riittävää perustetta, miksi pikemmin on, kuin ei ole. [g] Täten riittävän perusteen periaate voidaan abstrahoida esimerkeistä eli niin sanoakseni universaali singulaareista.²⁴²

²⁴¹ ONT 713.

²⁴² ONT 51 ja 52. (Lat. ”Principium rationis sufficientis ab exemplis seu singularibus tanquam universale abstrahi potest. Sumamus casum Archimedis postulantis, ut sibi concedatur aequalia gravia ab aequalibus longitudinibus aequiponderare, sed singularem ope schematis oculis subjiciendum. Sit itaque libra ABC lancibus appensis in aequilibrio constituta. Deponatur in utraque lance D & E pondera aequalia: aequilibrium non tolli experientia loquitur. Quodsi quaesiveris, unde sit, quod lanx alterutra non praeponderet; ipsa experientia liquet, praepondium deberi vel distantiae majori a centro motus C, vel majori ponderi, vel utriusque. Jam hic distantiam ponderis utrisque AC & CB eandem & pondera ipsa aequalia

RPP^{W2} muodostuu seuraavista kohdista:

- a. Todistettavana oleva väite: RPP ei ole kokemuksen vastainen.
- b. Oletus: vaa'an ABC kuppeihin asetettujen yhtäläisten painojen tasapaino. (Arkhimedeen postulaatin nojalla: yhtäläiset painot ovat vaa'assa saman painoiset.)²⁴³
- c. Empiirinen todistus: kokemus osoittaa, että vaa'an ABC tasapainotila ei muutu.
- d. Arkhimedeen postulaatin yleistys: jokaisen toimivan vaa'an ja saman painoisten painojen välinen tasapainotila yhtäläisissä olosuhteissa pätee kaikissa tapauksissa, koska muulle ei ole riittävää perustetta.
- e. Arkhimedeen postulaatin yleistyksen selvennys: riittävän perusteen puutteesta seuraava tasapaino ei ole mahdollinen, koska "ei mistään" eli jostakin mahdottomasta seuraisi vaa'an tasapainon muutos.
- f. RPP:n yleistys: "ei mistään" ei voida johtaa "jotakin" ja "jostakin" ei voida johtaa "ei mitään". (Kokemuksen ja Arkhimedeen postulaatin nojalla.)
- g. Johtopäätös: RPP ei ole kokemuksen vastainen.

Näin Wolff johtaa RPP^{W2}:ssa RPP:n Arkhimedeen postulaatin ja kokemuksen eli vaa'an toiminnan avulla.

Wolffin RPP^{W2} tuntuu järkevältä, koska kokemuksen kautta periaatteelle voidaan esittää vahvaa tukea. Nimittäin kokemuksemme mukaan kohtaamillamme asioilla vaikuttaa olevan poikkeuksetta syynsä, jotka saavat ne aikaan. Tämän seurauksena tavanomainen uskomus on, että asioille on olemassa uskottava ja perusteltu selitys. Toisaalta kokemuksen vetoamisen ongelmana on induktion ongelma: jo yksi raakafakta riittää kumoamaan RPP:n kokemuseräisen oletuksen.

RPP:ta koskevan luvun lopussa Wolff esittää seuraavia väitteitä. (i) Inhimillisen järjen ei ole helppoa hyväksyä sitä, että jokin on olemassa ilman riittävää perustetta; RPP on täten ajattelulle luonnollista (74. §). (ii) RPP voidaan olettaa ilman todistusta, koska se on

---

deprehendis, atque adeo certus es, nullam aequilibrii tollendi rationem adesse. Inde igitur concludis, aequilibrium in nullo casu simili, ubi nempe pondera & distantia aequalia sunt, tolli posse, atque adeo cum *Archimede* infers: pondera aequalia ab aequalibus distantibus aequiponderare. Apparet autem nos in colligenda impossibilitate aequilibrii non attendere ad notionem aequilibrii, nec ad notionem eorum, per quae determinatur; sed aequilibrium tantummodo considerare per modum rei, quae actu est, & sublationem aequilibrii per modum rei, quae non est, atque ea, per quae aequilibrium determinatur, non nisi tanquam eadem respicimus. Unde porro patet, nos impossibilitatem aequilibrii tollendi exinde colligere, quod nihil adsit, unde intelligatur, cur lanx potius D, quam altera E descendere debeat, consequenter ex defectu rationis sufficientis (§. 56). Absonum adeo cui videtur, quod lanx D descendere debeat, ubi nulla adest ratio, cur ipsa potius descendat quam altera E; eidem quoque absonum videri debet in genere, ut admittat, esse aliquid sine ratione sufficiente, cur potius sit, quam non sit. Principium adeo rationis sufficientis tanquam universale ab exemplis, seu singularibus abstrahi potest.") Käännös V. H.

²⁴³ Vrt. RPP^{L3}.

itsestään selvä (75. §).²⁴⁴ (iii) Väitteet, jotka perustuvat todistamiselle, ovat kuitenkin voimakkaampia, koska ilman todistusta varmuus katoaa (76. §). (iv) Kun RPP on hyväksytty, niin ”todellinen maailma tunkeutuu maailman ihmeisiin”²⁴⁵ ja ihmisen vapaa tahto²⁴⁶ mahdollistuu RPP:n takia (77. §). (v) Yhdestä riittävästä perusteesta ei voida johtaa monia asioita, koska jokainen olio on tietyssä suhteessa muihin ja tietyssä paikassa²⁴⁷ (78. §).²⁴⁸

Edellisessä tapahtuva RPP:n olettaminen ilman selitystä tai todistusta vaikuttaa ongelmalliselta, kuten on huomattu: arkisesta kokemuksesta huolimatta raakafakta vaikuttaa loogisesti ja käsitteellisesti mahdolliselta, jolloin tulisi perustella ja selittää tarkemmin, miksi se ei ole mahdollinen ja miksi RPP pätee. Kaksi viimeistä huomiota ovat olennaisia. Ensimmäinen selittää Wolffin käsitystä ihmisen tahdonvapaudesta: vapaa tahto mahdollistuu, koska ihmisen halut ja valinnat perustuvat riittävälle perusteelle, jolloin muun muassa vapaaseen tekoon ei yhdistetä sattumaa. Edellinen antaa mielestäni viitettä siitä, että Wolff kannattaa determinismia ja luultavasti myös pehmeää determinismia. Jälkimmäinen puolestaan selvittää Wolffin RPP:n toiminnan yleistä logiikkaa: riittävästä perusteesta ei voi seurata useita asioita, koska maailma on sellainen, että yhdestä riittävästä perusteesta seuraa vain yksi asia.

Philosophia priman seuraavassa alaluvussa Wolff käsittelee mahdollista ja mahdotonta. *Mahdoton*²⁴⁹ on jokin, joka sisältää ristiriidan (79. §), ja *mahdollinen*²⁵⁰ jokin, joka ei sisällä ristiriitaa eikä ole mahdoton (85. §). Lisäksi mahdoton on ”ei mitään” (101. §) ja mahdollinen ”jotakin”, jolloin sille on jokin vastaava käsite, jota ”ei millään” ei voi olla (102. ja 103. §).²⁵¹ Determinaatiota koskevassa osassa Wolff käsittelee siihen liittyviä asioita ja käsitteitä. *Indeterminoitu*²⁵² on jokin, joka on *determinoitavissa*²⁵³, mutta jota ei ole determinoitu (105. §). *Determinoitu*²⁵⁴ on puolestaan ”jokin”, joka hyväksytään²⁵⁵

---

²⁴⁴ Ks. alaviite 162.

²⁴⁵ ONT 58. (Lat. ”mundus verus abit in mundum fabulosum”.) Käännös V. H.

²⁴⁶ Lat. *voluntas*.

²⁴⁷ Lat. *locus*.

²⁴⁸ ONT 53–60.

²⁴⁹ Lat. *impossibilis*.

²⁵⁰ Lat. *possibilis*.

²⁵¹ ONT 62, 65, ja 83–85.

²⁵² Lat. *indeterminatus*.

²⁵³ Lat. *determinabile*.

²⁵⁴ Lat. *determinatus*.

²⁵⁵ Lat. *affirmo*.

todeksi (112. §). Tosin sanoen determinoinnin avulla determinoitavissa olevat mahdolliset muuttuvat joko tosiksi tai epätosiksi. *Determinoiija*²⁵⁶ on taas se, jonka avulla jokin determinoidaan (114. §), ja sille on aina riittävä peruste (116. §).²⁵⁷

Edellisessä Wolff samaistaa ”ei minkään” mahdottoman ja ”jonkin” mahdollisen kanssa sekä esittää, että maailman ominaisuudet perustuvat determinaatioon: indeterminoidut eli determinoitavissa olevat ominaisuudet muuttuvat determinoiduiksi determinoijien johdosta, joille on aina riittävät perusteet. Näin determinoitu on intelligiibeli ja periaatteellisesti selitettävissä.

Wolffin esittää käsityksensä RPP:n ja olemassaolon yhteydestä olevaa²⁵⁸ käsittelevässä kohdassa. Ensimmäiseksi Wolff esittää mahdollisen ja olemassaolon suhteesta seuraavaa:

[RPP^{W3}] 133. §. *Mikä on mahdollinen, kykenee eksistoimaan.* Nimittäin kun mahdollinen ei sisällä ristiriitaa (85. §) ja kun se on oletettu, niin sitä ei aseteta olevaksi ja ei-olevaksi (§30.). Tämän seurauksena se, joka on asetettu olemassa olevaksi ja vain olemassa olevaksi, niin samanaikaisesti sitä ei todellakaan millään keinolla aseteta ei-olevaksi. Siis mahdollisen käsitteeseen ei sisällytetä mitään, mistä käsitetään, miksi [se] ei ole olemassa (28. §). Todellakin [se] on tyhjä riittävä peruste, minkä johdosta joku mahdollinen ei voi eksistoida (56. §). Tästä syystä, kun [siis] yksikään eksistoiva ei kykene olemaan ilman riittävää perustetta, ei ole mahdollista tapahtua, että olemassaolo vastustaisi mahdollista. Koska siis tämä ei todellakaan vastusta, se kykenee varmasti olemassaoloon.²⁵⁹

Näin ollen kaikki eksistoiva on ristiriidaton ja vaatii riittävän perusteen, koska ”tyhjä riittävä peruste” ei voi aikaansaada mahdollisen muuttumista eksistoivaksi. Toiseksi Wolff selittää *olevan, eksistenssin, olemuksen, olennaisen ominaisuuden sekä aktuaalisen ja potentiaalisen olevan*²⁶⁰ käsitteet seuraavasti:

134. §. *Olevaksi* kutsutaan sellaista, joka kykenee eksistenssiin. Näin se ei vastusta eksistenssiä. [– –]

143. §. [Niitä,] [j]otka eivät vastusta toinen toisiaan olevan suhteen eivätkä toisaalta ole determinoitu toistensa kautta, kutsutaan *olennaisiksi ominaisuuksiksi* ja ne muodostavat *olevan olemuksen*. [– –]

---

²⁵⁶ Lat. *determinans*.

²⁵⁷ ONT 88 ja 92–94.

²⁵⁸ Lat. *ens*.

²⁵⁹ ONT 114. (Lat. ”*Quod possibile est, illud existere potest. Cum enim possibile contradictionem nullam involvat (§. 85.); eoposito idem non ponitur simul esse & non esse (§. 30.), consequenter quod esse ponitur, tantum esse, haud quaquam vero simul non esse ponitur. Nihil igitur in notione possibilis continetur, unde intelligatur, cur existere nequeat (§. 28.), adeoque ratio sufficiens nulla est, cur quod possibile existere nequeat (§. 56.). Quamobrem cum sine ratione sufficiente nihil esse possit (§. 70), nec fieri potest ut existentia possibili repugnet. Quoniam adeo eidem non repugnat, existere idem utique potest (§. 85.).*”)
Käännös V. H.

²⁶⁰ Lat. *ens; existentia; essentia; essentialia; ens actuale; ens potentiale*.

173. §. *Olevan mahdollisuuden lisäksi vaaditaan nyt jokin toinen, jotta se eksistoi.* [– –]

174. §. Siksi määrittelen *eksistenssin* mahdollisuuden täydentymän kautta: on selvää, että on nominaalimääritelmä [– –] ja jota filosofoinnin hyödyllisyyttä varten kokeilemme täsmällisesti omalla toiminnalla.²⁶¹ Niinpä eksistenssiä sanotaan *aktuaaliseksi*. [– –]

175. §. Olevaa, joka eksistoi, sanotaan *aktuaaliseksi olevaksi* ja myös *aktuaalisesti olevaksi*. Mikä taas kykenee omistamaan eksistenssinsä riittävän perusteen toisten eksistenssin johdosta [ja] niiden relaation suhteen, kutsumme *potentiaaliseksi olevaksi* eli *potentiaalisesti olevaksi*.²⁶²

Edellisen perusteella voidaan tehdä tiivistys. (i) RPP^{W3}: mahdollinen eli ristiriidaton kykenee eksistoimaan, ja kun sillä on tähän liittyvä riittävä peruste, se eksistoi. (ii) Oleva kykenee eksistenssiin. (iii) Olemus muodostuu olennaisista ominaisuuksista eli essentiaalisista determinatioista. (iv) Olemus muuttuu eksistenssiksi eli aktuaaliseksi, koska sen mahdollisuus täydentyy ja tämä havaitaan kokemuksen kautta. (v) Oleva on joko aktuaalinen tai potentiaalinen oleva.

3.2 Yhteenveto ja pohdinta

Wolffin *Ontologia* on metafysiikkaa kokonaisvaltaisesti käsittelevä teos, jonka alussa hän esittää muun muassa seuraavat väitteet: (i) metafysiikka perustuu todistamiselle; (ii) luonnollista metafysiikkaa tukee keinotekoinen metafysiikka; (iii) ristiriidan periaate on kaiken kokemuksen ja ajattelun lähtökohta; (iv) poissuljetun kolmannen periaate pätee ja se on ristiriidan periaatteen alaperiaate; (v) varmuuden periaate takaa totuuden ja varmuuden. Näistä viimeksi mainittu vaikuttaa dogmaattiselta oletukselta.

RPP:ta koskevan osuuden alussa Wolff esittää käsitteet riittävä peruste, ”ei mikään” ja ”jokin”: ensimmäinen on minkä tahansa olemassa olevan asian olemassaolon selitys, keskimäinen jotain epäintelligiibeliä ja mahdotonta ja kolmas jotakin käsitettävissä

---

²⁶¹ Lat. ”ad recte philosophandum utilem ipso opere experiemur.” (ONT 143.)

²⁶² ONT 115, 120, 142 ja 143. (Lat. ”§. 134. *Ens dicitur, quod existere potest, consequenter cui existentia non repugnat* [– –]. [– –] §. 143. *Quae in ente sibi mutuo non repugnant, nec tamen per se invicem determinantur, essentialia appellatur atque essentiam entis constituunt.* [– –] §. 173. *Praeter possibilitatem entis aliud quid adhuc requiritur, ut existat.* [– –] §. 174. *Hinc Existentiam definitio per complementum possibilitatis: quam definitionem nominalem esse patet* [– –], & ad recte philosophandum utilem ipso opere experiemur. *Dicitur existentia etiam Actualitas.* [– –] §. 175. *Ens, quod existit, dicitur ens actuale, vel etiam ens actu: quod vero ad alia existentia relatum in iis habere potest rationem sufficientem existentiae suae, ens potentiale seu ens potentia appellamus.*”) Käännös V. H.

olevaa. Lisäksi toinen ja kolmas ovat toistensa suhteen vastakkaiset, jolloin esimerkiksi ”ei mistään” ei voi seurata ”jotain”, koska ”ei mikään” olisi tällöin ”jokin”.

Wolff käsittelee RPP:ta kahden todistuksen kautta, jotka ovat RPP^{W1} ja RPP^{W2}. Ensimmäinen on *a priori* -argumentti ja *reductio ad absurdum* -päätely. Se pyrkii todistamaan RPP:n seuraavasti: jos ”ei mistään” eli mahdottomasta seuraa ”jokin” eli mahdollinen, jolloin ”jokin” on ”ei mikään”, niin seuraa ristiriita, josta voidaan päätellä, että RPP on totta. RPP^{W1} ei kuitenkaan vaikuta vakuuttavalta, koska tuntuu olevan mahdollista kieltää peruste tai syy ilman, että perusteeseen tai syyhyn sisällytetään jotakin käsittämätöntä ja ristiriitaista. RPP^{W2} on *a posteriori* -argumentti, jossa Wolff pyrkii osoittamaan RPP:n kokemuksen suhteen ristiriidattomaksi: vaakojen toiminta osoittaa Arkhimedeen postulaatin todeksi, joka taas johtuu RPP:sta ja joka osoittaa, että periaate ei ole tässä asiassa kokemuksen vastainen. Kokemuksen voi nähdä täten tukevan RPP:ta, mutta induktion ongelma on tällöin läsnä.

RPP:ta koskevan kohdan lopuksi Wolff esittää seuraavat väitteet: (i) RPP on ajattelulle luonnollinen; (ii) RPP voidaan olettaa ilman todistusta, koska se on itsestään selvä; (iii) väitteet, jotka perustuvat todistamiselle, ovat varmuuden suhteen voimakkaampia; (iv) ihmisen vapaa tahto on mahdollinen RPP:n takia; (v) useita ja samanaikaisia riittäviä perusteita ei ole, koska jokainen asetettu olio on tietyssä suhteessa muihin ja tietyssä paikassa. Näistä toinen kohta on erityisen ongelmallinen, koska raakafakta tuntuu mahdolliselta, jolloin RPP tulisi perustella tai todistaa. Neljännen perusteella determinismi ja luultavasti myös pehmeä determinismi pätevät.

RPP:n jälkeen²⁶³ Wolff esittää ensimmäiseksi, että mahdoton, joka sisältää ristiriidan, on ”ei mitään” ja mahdollinen, joka ei sisällä ristiriitaa, on ”jotakin”. Toiseksi hän esittää, että determinoinnin avulla determinoitavissa olevat mahdolliset muuttuvat joko tosiksi tai epätosiksi. Determinoijat ovat myös riittävän perusteen alaisia. Kolmanneksi RPP^{W3}:n mukaan jokaisella mahdollisella, joka eksistoi, on riittävä peruste. Neljänneksi Wolff selittää käsitteiden oleva, eksistenssi, olemus, olemukselliset ominaisuudet, aktuaalinen oleva ja potentiaalinen oleva kautta olemassaolon.

---

²⁶³ Huom. käsittelin RPP:n jälkeisiä asioita suppeasti.

Leibniziin verrattuna Wolffin filosofia on tarkempaa, koska se sisältää muun muassa systemaattisemman käsitelmäärittelyn ja monin paikoin selkeämmän argumentaation. Wolff kehittää ja selventää Leibnizin näkemystä erityisesti siinä mielessä, että hän luo käsitteistön, jota Baumgarten ja Kant käyttivät. Sen keskeisiä termejä ovat ”ei mikään”, ”jokin”, indeterminoitu, determinoija ja determinaatio. Wolffin näkemyksen suurimpina ongelmina voidaan pitää seuraavia seikkoja: varmuuden periaate vaikuttaa dogmaattiselta oletukselta, RPP^{W1} ei ole vakuuttava ja RPP ei vaikuta itsestään selvältä.

3.3 Wolff ja Tolstoin ongelma

Miten Wolffin filosofian voi nähdä olevan yhteydessä Tolstoin ongelmaan läpikäytyjen seikkojen nojalla? Wolffin näkemyksen kautta saadaan osittain uusi viitekehys: (i) Ihminen on ”jokin” eli itsessään mahdollinen ja ristiriidaton yksilöolio, jolloin ihminen ei ole ”ei mikään” eikä ole syntynyt ”ei mistään”. (ii) Jokaisen ihmisen eksistenssille on riittävä peruste. (iii) Ihminen ominaisuuksineen on determinoitu determinoijien kautta, joille on riittävät perusteet. (iv) Eksistovalla ihmisellä on olemus, joka muodostuu olennaisista ominaisuuksista eli essentiaalisista determinaatioista. (v) Ihmisen vapaa tahto on mahdollinen RPP:n takia, koska vapaalle teolle on aina riittävä peruste.

Edellisten lähtökohtien kautta saadaan muodostettua seuraava ihmiselämää koskeva laajempi näkemys. Ihminen ominaisuuksineen eksistoi riittävän perusteen johdosta, jolloin hänen alkuperänsä ei ole ”ei mikään” vaan ”jokin”, ja ihminen on kompleksi olio, jonka ominaisuudet on determinoitu Jumalan toimesta. Ihmisen toiminta mahdollistuu RPP:n takia, koska inhimilliselle teolle on Wolffin ajattelun perusteella oltava peruste, jotta se voi olla itselähtöinen; inhimillinen teko ei siis ole sattumanvarainen eikä voi perustua ”ei mihinkään”. Lisäksi ihminen vaikuttaa toiminnallaan muihin olioihin, jolloin hänen teoillaan on seurauksia. Tämä puolestaan liittyy muun muassa ihmisen moraalisuuden asteeseen.

4. Baumgarten

Baumgarten kehitteli Leibnizin ja Wolffin näkemyksiä. Courtney Fugaten ja John Hymersin mukaan Baumgartenia voidaan pitää Wolffin oppilaista kaikkein uskollisimpana Leibnizin filosofialle.²⁶⁴ Lisäksi Baumgartenilla oli halussaan laaja valikoima Leibnizin kirjoituksia, jolloin hänellä on todennäköisesti ollut parempi käsitys Leibnizin filosofiasta kuin Wolffilla. Fugate ja Hymers kuitenkin huomauttavat, että Baumgartenin filosofia eroaa Leibnizin filosofiasta muun muassa metodiikan osalta: se on Leibnizin filosofiaa systemaattisempaa ja moni Leibnizin filosofiaan koskeva asia esiintyy nyt muokattuna tai perusteellisemmin käsiteltynä.²⁶⁵ Myös Wolffin ja Baumgartenin filosofiat eroavat toisistaan: ne sisältävät sisällöllisiä eroja ja *Metaphysican* kohdat ovat lyhyemmin sekä omasta mielestäni selkeämmin ja tarkemmin ilmaistuja kuin *Philosophia priman* kohdat. Viimeksi mainitun seikan johdosta *Metaphysicam* voi pitää *Philosophia prima* täsmällisempänä ja selkeämpänä.

Olen valinnut tutkimukseen *Metaphysican* 3. edition sekä tämän englanninnoksen *Metaphysics*, joka perustuu teoksen 4. editioon.²⁶⁶ Tarkastelen aluksi teoksen alkuosaa, jossa Baumgarten käsittelee RPP:seen liittyviä edeltäviä asioita. Tämän jälkeen käsittelen itse periaatetta sekä sen ja olemassaolon suhdetta. Lopuksi esitän yhteenvedon ja pohdin, miten Baumgartenin käsitys ja Tolstoin ongelma ovat yhteydessä.

4.1 Baumgarten ja RPP

4.1.1 *Metaphysica*

Metaphysican ensimmäisen, toisen ja kolmannen edition johdannoissa Baumgarten käsittelee metafysiikkaan liittyviä yleisiä asioita, kuten substanssia, determinatiota ja Jumalaa. Hän viittaa muun muassa Aristoteleeseen, Lucretiukseen, Ciceroon, Spinozaan,

---

²⁶⁴ Fugate ja Hymersin mukaan Baumgarten hyväksyy muun muassa RPP:n, monadeihin pohjautuvan ontologian ja havaintoteorian sekä ennalta säädetyn harmonian ajatuksen. (Fugate & Hymers 2014, 13.)

²⁶⁵ Fugate & Hymers 2014, 13 ja 14.

²⁶⁶ Fugate ja Hymers esittävät, että 3. editio on sisällöllisesti teoksen lähes täydellinen versio. (Fugate & Hymers 2014, 54.)

Descartesiin, Leibniziin ja Wolffiin.²⁶⁷ Tutkimuksen kannalta *Metaphysican* kolmannen edition johdanto²⁶⁸ on olennainen, koska Baumgarten käsittelee siinä RPP:n ongelmia.²⁶⁹

Metaphysican pääsisältö jakaantuu lyhyeen johdantoon ja neljään metafysiikan eri osa-alueetta käsittelevään osaan. Johdannossa Baumgarten esittää metafysiikan lähtökohdaksi seuraavat väitteet:

1. §. Metafysiikka on inhimillisen tiedon²⁷⁰ ensimmäisten periaatteiden tiede.
2. §. Metafysiikka jakaantuu neljään osaan: ontologia, kosmologia, psykologia ja luonnollinen teologia.
3. §. Metafysiikassa luonnollinen metafysiikka on tieto kohdatuista²⁷¹ asioista, jotka on hankittu yksin kokemuksella²⁷². Tähän on hyödyllistä lisätä määritelty keinotekoinen metafysiikka (1. §) 1) käsitteiden kehityksen, 2) ensimmäisten propositioiden determinoinnin ja käsittämisen sekä 3) todistusten varmuuden ja jatkumisen takia [–].²⁷³

Näin ollen Baumgartenin mukaan metafysiikan kohteet ovat lähtökohta inhimilliselle tiedonmuodostukselle, metafysiikka jakaantuu neljään osa-alueeseen ja ihmisellä on sisäinen kyky metafysiikan tiedon käsittelyyn, josta seuraa luonnollinen metafysiikka, mutta jota täydentää keinotekoinen eli tieteellinen metafysiikka.

Baumgarten eksplikoi metafysiikan neljän osan sisältöjä seuraavasti. (i) *Ontologia*²⁷⁴ on tiede olevan yleisemmistä predikaateista, jotka ovat inhimillisen tiedon ensimmäiset periaatteet²⁷⁵. Ontologia sisältää olevan predikaatit eli sisäiset universaalit predikaatit, jotka ovat jokaisessa yksilöoliossa²⁷⁶, sisäiset disjunkttiiviset predikaatit, joista vain toinen jokaisesta parista on yksilöoliossa, ja relatiiviset predikaatit.²⁷⁷ (ii) *Yleinen kosmologia*

---

²⁶⁷ M i–xxxviii; MET 75–93.

²⁶⁸ Lat. ”Praefatio nova”. (M xxiii.)

²⁶⁹ Käsitteiden ko. kohtaa seuraavassa alaluvussa.

²⁷⁰ Lat. *cognitio*.

²⁷¹ Lat. *occurro*.

²⁷² Lat. *usus*.

²⁷³ M 1 ja 2; MET 99. Käännös latinasta V. H.

²⁷⁴ Baumgarten esittää ontologian rinnakkaisiksi nimityksiksi seuraavia ilmauksia: ontosofia, metafysiikka, universaalimetafysiikka, arkkitektoniikka (lat. *architectonica*) ja ensimmäinen filosofia. (M 2.)

²⁷⁵ Baumgarten määrittelee periaatteen käsitteen muun muassa seuraavasti: ”307. §. Mikä sisältää perusteen toiselle on periaate [lat. *principium*]. Periaatteesta riippuva on perustettu [lat. *principiatum*]. Eksistoiva periaate on syy [lat. *causa/caussa*] ja syyn avulla perustettu on aikaansaatu [lat. *causatum*].” (M 80 ja 81.) Käännös V. H. Fugate ja Hymers ovat kääntäneet nämä seuraavasti: *principle, founded, cause* ja *caused*. (MET 156.) Ks. myös Fugate & Hymers 2014, 63.

²⁷⁶ Lat. *singularis*.

²⁷⁷ M 2; MET 100. Tämä tarkoittaa seuraavaa: ontologian predikaatit ovat sisäisiä universaaleja predikaatteja, kuten mahdollinen, yhdistetty tai oleva, sisäisiä disjunkttiivisia predikaatteja, kuten

on tiede maailman yleisistä predikaateista ja se perustuu joko kokemukseen, jolloin se on empiiristä kosmologiaa, tai maailman käsitteeseen, jolloin se on rationaalista kosmologiaa. Yleinen kosmologia kuuluu metafysiikkaan, koska se sisältää psykologian, fysiikan, teologian, teleologian ja käytännöllisen filosofian ensimmäiset periaatteet. Kosmologia opettaa maailman käsitteen, osat ja perfektion.²⁷⁸ (iii) *Psykologia* on tiede hengen²⁷⁹ yleisistä predikaateista. Psykologia kuuluu metafysiikkaan, koska se sisältää teologisten näkemysten, estetiikan, logiikan ja käytännöllisten tieteiden ensimmäiset periaatteet. Empiirinen psykologia johtaa väitteensä kokemuksesta ja rationaalinen psykologia hengen käsitteeseen liittyvistä perusteluista^{280, 281} (iv) *Luonnollinen teologia* on tiede Jumalasta²⁸², sikäli kun Jumala on tiedettävissä ilman uskoa. Luonnollinen teologia kuuluu metafysiikkaan, koska se sisältää käytännöllisen filosofian, teleologian ja ilmestykseen perustuvan teologian ensimmäiset periaatteet. Luonnollinen teologia pohtii Jumalan käsitettä ja toimintoja.²⁸³

Viimeksi mainittu *Metaphysican* osa sisältää kaksi kohtaa, jotka ovat tämän tutkimuksen kannalta olennaisia. Ensimmäiseksi Baumgartenin mukaan Jumala loi aktuaalisen maailman kaikkien mahdollisten joukosta, koska siinä on eniten hyvyyttä, jolloin se on paras mahdollinen (934. §). Toiseksi Jumala loi kaiken haluamansa eli kaiken metafysisen hyvän, mutta joutui sallimaan kontingentin ja moraalisen pahan (939 §.).²⁸⁴ Tämä tarkoittaa mielestäni sitä, että metafysisesti paras mahdollinen maailma ei ole moraalisesti paras mahdollinen, koska maailmassa on olioita, jotka ovat moraalisesti epätäydellisiä, mutta jotka kuuluvat metafysisesti täydellisimpään maailmaan.²⁸⁵

Ensimmäisessä osassa Baumgarten käsittelee nimellä ”Mahdollinen”²⁸⁶ otsikoidussa sektiossa seuraavia ydinkäsitteitä: ”ei mikään”, ”jokin”, mahdollinen, tosi, näennäinen, ilmiselvä ristiriita, piilevä ristiriita, irrationaalinen, peruste, yhteys, itsessään käsitettävä,

---

välttämätön, kontingenti, muuttuva tai muuttumaton, ja relatiivisia predikaatteja, kuten sama, eri, samanaikainen oleva ja peräkkäinen oleva.

²⁷⁸ M 94; MET 166.

²⁷⁹ Lat. *anima*.

²⁸⁰ Lat. *ratiocinium*. Ks. Fugate & Hymers 2014, 63.

²⁸¹ M 151 ja 152; MET 198.

²⁸² Jumala on täydellisin oleva ja tämän johdosta aktuaalinen. (M 291; MET 282.)

²⁸³ M 289; MET 280.

²⁸⁴ M 338 ja 340; MET 311 ja 312. Metafysisen hyvän käsitteestä ks. MET 126.

²⁸⁵ Vrt. alaviite 126.

²⁸⁶ Lat. *possibile*.

itsessään mahdoton, itsessään mahdollinen, hypoteettisesti mahdollinen ja hypoteettisesti mahdoton. Lisäksi hän käsittelee ristiriidan, poissuljetun kolmannen ja identiteetin periaatteita. Käsittelem näistä seuraavaksi RPP:n kannalta olennaiset.

Baumgarten määrittelee käsitteen *ei mikään*²⁸⁷ ja tähän liittyvän *ristiriidan periaatteen*²⁸⁸ seuraavasti:

7. §. *Ei mikään* – negatiivinen, representoimaton, mahdoton, inkonsistentti, (irrationaalinen [– –]) ristiriitaan liittyvä tai sen sisältävä tai ristiriitainen – on *A ja ei-A*. Eli ristiriitaisen predikaattien subjektia ei ole tai [muuten] ei mikään on ja ei ole. Tätä väitettä kutsutaan *ristiriidan periaateeksi* ja *se on absoluuttisesti ensisijainen*.²⁸⁹

Käsitteen *jokin*²⁹⁰ hän määrittelee puolestaan seuraavasti:

8. §. Se, mikä ei ole ei mitään, on *jokin*: representoitavissa oleva²⁹¹ – mikä tahansa, joka ei sisällä ristiriitaa, mikä tahansa, joka ei ole *A ja ei-A* – on mahdollinen.²⁹²

*Poissuljetun kolmannen periaatteen*²⁹³ Baumgarten ymmärtää seuraavasti:

10. §. Jokainen mahdollinen on *A, ei-A* tai ei kumpikaan (8. §). Nyt [viimeksi mainittu] on ei mikään, koska kummassakin on ei mikään. [– –] Siis *jokainen mahdollinen on joko A tai ei-A* eli jokaisessa ristiriitaisessa predikaattiparissa jompikumpi sopii subjektille. Tätä väitettä kutsutaan *poissuljetun kolmannen periaateeksi tai poissuljetun kesimmäisen periaateeksi kahden välisessä ristiriidassa*.²⁹⁴

Baumgarten hyväksyy täten – Wolffin ja Leibnizin ohella – kaksiarvoisen totuuslogiikan.

*Identiteetin tai myönnön periaatteen*²⁹⁵ hän ymmärtää seuraavasti:

11. §. Jokainen mahdollinen *A* on *A*, eli *mikä tahansa on, se on*, eli jokainen subjekti on itsensä predikaatti. Jos tämä kielletään, niin *jokin* mahdollinen *A* on *ei-A* (10. §), jonka johdosta *A ja ei-A* ovat, jolloin olisi ei mikään (7. §), joka on mahdotonta (8. §.). Tätä väitettä kutsutaan *myönnön tai identiteetin periaateeksi*.²⁹⁶

Jokainen mahdollinen olio ymmärretään siis itsensä kautta, koska mikäli *jokin* mahdollinen *A* olisi samalla *ei-A* eli sekä järjellinen että järjetön, niin tällöin olisi olemassa jotakin ristiriitaista, mikä ei ole hyväksyttävää.

---

²⁸⁷ Lat. *nihil*.

²⁸⁸ Lat. *principium contradictionis*.

²⁸⁹ M 3; MET 100. Käännös latinasta V. H.

²⁹⁰ Lat. *aliquid*.

²⁹¹ Lat. *repraesentabile*.

²⁹² M 3; MET 101. Käännös latinasta V. H.

²⁹³ Lat. *principium exclusii tertii*.

²⁹⁴ M 4; MET 101. Käännös latinasta V. H.

²⁹⁵ Lat. *principium positionis; principium identitatis*.

²⁹⁶ M 4; MET 101. Käännös latinasta V. H.

Metaphysican 14. pykälässä Baumgarten määrittelee *perusteen* ja *yhteyden*²⁹⁷ käsitteet, jotka ovat RPP:n kannalta välttämättömät, seuraavasti:

14. §. Peruste [– –] (ehto, hypoteesi) on se, jonka avulla on tiedettävissä, miksi jokin on. Mikä omistaa perusteen eli jolla on jokin peruste, niin sen sanotaan olevan seuraus ja siitä riippuva. Predikaatti, jonka johdosta jokin on joko peruste tai seuraus tai molemmat, on yhteys.²⁹⁸

Täten ”perusteen” avulla voidaan tietää, miksi jokin olio on, ja perusteesta seuraava asia on ”seuraus”, jolloin perusteen ja seurauksen välillä vallitsee riippuvuusuhde siten, että jälkimmäinen on ensimmäisestä riippuva. Toisin sanoen, mikäli perustetta ei ole, niin tällöin ei ole seurausta. ”Yhteys” on puolestaan edellä mainittuihin yleisesti liittyvä konjunktio, joka yhdistää perusteen ja seurauksen. Kutsun yhteyttä Baumgartenin kohdalla *neksukseksi* selvyuden vuoksi.

Mahdollista koskevan sektion lopussa Baumgarten esittää seuraavia täsmennyksiä. (i) Itsessään harkittu²⁹⁹ on sellainen, joka ei liity neksukseen. (ii) Itsessään mahdoton on sellainen, joka ei ole representoitavissa, kun sitä tarkastellaan itsessään. (iii) Itsessään mahdollinen on sellainen, joka on mahdollinen, kun sitä tarkastellaan itsessään. (iv) Hypoteettisesti mahdollinen on sellainen, joka on neksuksessa mahdollinen niiden kanssa, jotka on oletettu neksuksen ulkopuolisiksi. (v) Hypoteettisesti mahdoton on sellainen, joka on neksuksessa mahdoton niiden kanssa, jotka on oletettu neksuksen ulkopuolisiksi. (vi) Mikään absoluuttisesti mahdoton ei ole hypoteettisesti mahdollinen. Jokainen hypoteettisesti mahdoton ja mahdollinen on itsessään mahdollinen. Jotkut absoluuttisesti mahdolliset ovat hypoteettisesti mahdottomia. (15.–18. §.)³⁰⁰

Edellistä voi selventää seuraavasti. Ensimmäiseksi jotkut asiat, kuten Jumala, ovat riippumattomia neksuksesta. Toiseksi asiat, jotka eivät esiinny neksuksessa, ovat hypoteettisesti tai absoluuttisesti mahdottomia. Kolmanneksi asiat voivat olla

---

²⁹⁷ Lat. *ratio; nexus*. (Vrt.: ”*Ratio* / ground, reason, relation[.] Perhaps the hardest word to translate is *ratio*, which in Latin has extensive range of thematically-united meanings. We have elected to translate *ratio* as ‘ground’, ‘reason’, and ‘relation’ depending on context. We gloss these words when necessary, but usually the context clarifies the proper choice.” Fugate & Hymers 2014, 63.)

²⁹⁸ M 5. (Lat. ”*Ratio* [– –] (*conditio*, *hypothesis*) est id, ex quo cognoscibile est, cur aliquid sit. Quod rationem habet, seu, cuius aliquid est *ratio*, *rationatum* eius dicitur, et ab eo dependens. Praedicatum, quo aliquid val *ratio*, vel *rationatum* est, vel utrumque, *nexus* est.”) Käännös V. H. Kohta sisältää viittauksen teoksen 640.pykälään, jossa Baumgarten selittää, miten ihmisen järki (lat. *ratio*) toimii ja mistä se koostuu.

²⁹⁹ Lat. *spectatur in se*.

³⁰⁰ M 5 ja 6; MET 102 ja 103.

mahdottomia itsessään, kuten pyöreä neliö, tai hypoteettisesti mahdottomia, kuten Jeesuksen identtinen kaksoisveli, joka ei aktualisoitunut jonkin estävän seikan johdosta.

Metaphysican RPP:ta edeltävän sisällön voi tiivistää seuraavasti. (i) Metafyysikka on inhimillisen ajattelun ja kokemuksen perusta. (ii) Luonnollista metafyysikkaa tukee keinotekoinen eli tieteellinen metafyysikka. (iii) Ristiriidan periaate on ajattelun ja olemassaolon lähtökohta, koska ristiriitainen eli ”ei mikään” on mahdoton. (iv) Kaikki ristiriidaton eli ”jokin” on mahdollista. (v) Poissuljetun kolmannen periaate pätee. (vi) Identiteetin eli myöntämisen periaatteen johdosta jokainen mahdollinen olio on identtinen itsensä kanssa. (vii) Perusteen johdosta on tiedettävissä, miksi olio eli seuraus on olemassa, ja peruste sekä seuraus muodostavat neksuksen. (viii) Oliot ovat absoluuttisesti tai hypoteettisesti mahdollisia tai mahdottomia.

4.1.2 *Metaphysica* ja RPP

Baumgarten esittää *Metaphysican* 3. edition johdannossa RPP:n apologian ja käsittelee sitä teoksen toisessa sektiossa. *Metaphysican* RPP:ta koskevan lopullisen osuuden voi ajatella koostuvan näin näiden kohtien sisällöistä. Käsittelen kuitenkin asioita päinvastaisesti eli siten, että tarkastelen ensin *Metaphysican* varsinaista sisältöä ja tämän jälkeen johdannon apologiaa, koska tämä on mielestäni johdonmukaisempi järjestys.

Teoksen toisen sektion alussa Baumgarten esittää, että jokainen mahdollinen olio neksuksessa on *yhdistetty*³⁰¹ eli rationaalinen ja perusteltu, että jokainen mahdoton asia neksuksessa on *irrationaalinen*³⁰², ja että viimeksi mainitut ovat mahdottomia joko itsessään tai hypoteettisesti.³⁰³ Jokainen neksuksen jäsen on täten yhteydessä sen muihin jäseniin, jolloin neksus on intelligiibeli kokonaisuus.

Baumgarten esittää RPP:ta koskevan näkemyksensä ensimmäisen osan, *perusteen periaatteen*³⁰⁴ eli PP:n, seuraavan *a priori* -päätelyn muodossa:

[PP^B] 20. §. [a] Jokaisella mahdollisella joko on peruste tai ei ole (10. §). Jos on peruste, niin jokin on sen perusteena (8. §). Jos ei ole, niin sen perusteena on ei mikään (7. §). Siis

---

³⁰¹ Lat. *connexum*.

³⁰² Lat. *irrationalis*.

³⁰³ M 6 ja 7.

³⁰⁴ Lat. *principium rationis*.

jokaisen mahdollisen perusteena on joko ei mikään tai jokin (10. §). [b] Jos ei mikään olisi peruste jollekin mahdolliselle, olisi jokin ei mikään (14. ja 8. §). [c] Tämän johdosta jokin mahdollinen olisi mahdoton (7. ja 8. §), mikä on absurdia (9. §). [d] Siispä jokin on jokaisen mahdollisen peruste. Toisin sanoen jokainen mahdollinen on seuraus eli *mikään ei ole ilman perustetta* eli jos oletetaan jokin, niin sille oletetaan jokin peruste. Tätä *propositiota* kutsutaan *perusteen periaatteeksi*, [e] jonka saat koottua myös 265. ja 279. pykälistä, osittain abstrahoimalla, osittain välttämällä kehäpäätelmää.³⁰⁵

PP^B muodostuu seuraavista kohdista:

- a. Lähtökohta: PP joko on tai ei ole totta (poissuljetun kolmannen (10. §) nojalla), jolloin jokaisella mahdollisella oliolla on perusteena joko ”jokin” (8. §) tai ”ei mikään” (7. §).
- b. Oletus: Jos ”ei mikään” on mahdollisen olion peruste, niin tällöin se olisi ”jokin” (käsitteiden ”peruste” ja ”jokin” nojalla (14. ja 8. §).
- c. Seuraus: ”Jokin” eli mahdollinen olisi edellisen johdosta ”ei mikään” eli mahdoton (käsitteiden ”ei mikään” ja ”jokin” (7. ja 8. §) nojalla), mikä on mahdotonta.
- d. Johtopäätös: PP pätee, koska ”jokin” on jokaisen mahdollisen peruste ja jokainen mahdollinen on ”seuraus”.
- e. Huomio: PP voidaan johtaa myös pykälistä 265. ja 279.

PP^B muistuttaa pitkälti Wolffin argumenttia RPP^{W1},³⁰⁶ koska molemmissa on samankaltainen rakenne ja niiden muoto on *reductio ad absurdum*: koska ”ei mikään” ei voi olla ”jonkin” perusteena, niin ”jonkin” perusteena on oltava ”jokin”. PP^B:n ongelmana on, kuten RPP^{W1}:n kohdalla, että perusteen välttämättömyyden johtaminen ”ei minkään” ja ”jonkin” yhdistämisen absurdiudesta on ongelmallista, koska syy on kiellettävissä ilman, että siihen sisällytetään jotain käsittämätöntä ja ristiriitaista. Lisäksi PP^B:n keskeinen ero RPP^{W1}:een on se, että Baumgarten erottaa PP:n ja RPP:n toisistaan, kuten edempänä tullaan huomaamaan.

PP^B:n loppu viittaa seuraaviin *Metaphysican* pykäliin, joista PP voidaan Baumgartenin mukaan johtaa:

---

³⁰⁵ M 6 ja 7. (Lat. ”Omne possibile aut habet rationem, aut minus, §. 10. Si habet rationem, aliquid est eius ratio, §. 8. Si non habet, nihil est eius ratio, §. 7. Ergo omnis possibilis ratio aut nihil est, aut aliquid §. 10. Si nihil foret ratio alicuius possibilis, foret nihil aliquid. §. 14,8. Hinc quoddam possibile impossibile, §. 7,8. q. a. §. 9. Ergo omnis possibilis aliquid est ratio, s. omne possibile est rationatum, s. *nihil est sine ratio*, seu, posito aliquo, ponitur aliquid eius ratio. *Haec proposito dicitur principium rationis*, quam colligas etiam ex §. 265, 279. partim abstrahendo, partim vitando circulum.”) Käännös V. H.

³⁰⁶ Huom. Wolff ei puhu RPP^{W1}:ssä ”mahdollisista”, vaan siitä, että mikään ei voi olla ilman perustetta.

265. §. Pienin samankaltaisuus³⁰⁷ on kaksikoissa, joissa pienin yksittäinen kvaliteetti³⁰⁸ on yhteinen. [– –] Tosiasiassa kaikissa olevissa³⁰⁹ jotkin kvaliteetit ovat nyt yhteiset. [– –] Siis kaikki oliot ovat jossain määrin samankaltaiset toisilleen. [– –] Täten olioissa on jokin yhtäläisyys ja universaali identtisyys. [– –] Mitä enemmän ja mitä suuremmat ovat kvaliteetit, jotka ovat yhteiset, niin sitä suurempi on samankaltaisuus. Pienin yhtäläisyys³¹⁰ on kaksikoissa, joissa pienin yksittäinen kvantiteetti³¹¹ on yhteinen. Mitä enemmän ja mitä suuremmat ovat kvantiteetit, jotka ovat yhteiset, niin sitä suurempi on yhtäläisyys. [– –]

279. §. Aktuaalisten identiteetti ja diversiteetti [– –], kongruenssi ja inkongruenssi, samankaltaisuus ja erilaisuus sekä yhtäläisyys ja epäyhtäläisyys [– –], jotka ovat olioiden ulkopuolella molemminpuolisesti, eivät ole representoitavissa, ellei harkita olevan neksuksessa niiden kanssa, jotka on asetettu olion ulkopuoliseksi. [– –] Täten ovat relaatioita [– –]. Siis, joka on olemassa näiden joukossa, on yhdistetty. [– –] Todellakin [neksus] on olemassa yksittäisten ja keskenään vastavuoroisten aktuaalisten ulkopuolella. [– –] Siis yksittäiset aktuaaliset ovat yhdistettyjä. [– –] Näin ollen kaikille aktuaalisille on neksus tai pikemminkin universaali harmonia. [– –]³¹²

PP seuraa kohdista seuraavasti: jokainen aktuaalinen olio on kytkeytyneenä johonkin toiseen aktuaaliseen olioon, jonka kanssa se on epäidenttinen mutta joiltain osin samankaltainen ja yhtäläinen, jolloin jokainen olio kuuluu neksukseen ja jolloin kaikki oliot ovat liittyneenä toisiinsa. Tätä yhteenliittymää Baumgarten kutsuu Leibnizin filosofian mukaisesti *universaaliksi harmoniaksi*³¹³.

PP:n jälkeen Baumgarten esittää *riittävän perusteen*³¹⁴ käsitteen ja RPP:n argumentin. Kyseisen käsitteen hän määrittelee seuraavasti:

21. §. [Kaikkien] yksilöolioiden peruste, jotka sisältyvät johonkin, on sen riittävä peruste (täydellinen, totaalinen) [ja] vain joidenkin [yksilöolioiden] peruste on riittämätön [peruste] (epätäydellinen, osittainen).³¹⁵

Kohdassa Baumgarten ajattelee seuraavasti. Jos kaikilla yksilöolioilla, jotka sisältyvät ”johonkin”, on peruste, niin peruste on tällöin riittävä eli täydellinen, koska yhdeltäkään yksilöoliolta ei puutu perustetta, jolloin kokonaisuus on täydellinen. Jos taas vain osalla yksilöoliolla on peruste, jotka sisältyvät ”johonkin”, niin peruste on *riittämätön*, koska

---

³⁰⁷ Lat. *similitudo*.

³⁰⁸ Lat. *qualitas*.

³⁰⁹ Lat. *ens*.

³¹⁰ Lat. *aequalitas*.

³¹¹ Lat. *quantitas*.

³¹² M 69, 70, 73 ja 74; MET 148, 150 ja 151. Käännös V. H. Huom. kohdan viittaukset *Metaphysican* muihin pykäliin on poistettu.

³¹³ Lat. *universalis harmonia*. Vrt. esim. PS VI 622.

³¹⁴ Lat. *ratio sufficiens*.

³¹⁵ M 7. (Lat. ”§. 21. Ratio singulorum in aliquo est ratio eius sufficiens, (completa, totalis) aliquorum tantum ratio est insufficientis (incompleta, partialis.)”) Käännös V. H.

kokonaisuus ei ole joidenkin perusteiden puuttuessa täydellinen. RPP:n *a priori* -argumentti on puolestaan seuraava:

[RPP^{B1}] 22. §. [a] *Mikään ei ole ilman riittävää perustetta* eli kun jokin on oletettu, sille oletetaan jokin riittävä peruste. [b] Kaikki mahdolliset yksilöoliot omistavat perusteen (§ 20). [c] Täten jokaisella mahdollisella on riittävä peruste (§ 21). [d] *Tätä propositiota* kutsutaan *riittävän perusteen periaatteeksi* ([tai] sopivuuden [periaatteeksi]).³¹⁶

RPP^{B1} rakentuu seuraavista kohdista:

- a. Lähtökohta: RPP pätee.
- b. Jokaisella mahdollisella oliolla on peruste (PP:n nojalla (20. §)).
- c. Jokaisella mahdollisella oliolla on riittävä peruste (riittävän perusteen käsitteen nojalla (21. §)).
- d. Johtopäätös: Jokaisella mahdollisella oliolla on riittävä peruste, jonka seurauksena RPP eli sopivuuden³¹⁷ periaate pätee.

Näin RPP pätee, kun PP pätee ja kaikilla oliolla on riittävät eli täydelliset perusteet, jolloin PP:sta ja riittävän perusteen käsitteestä seuraa RPP.

PP:ta voidaan nähdäkseni pitää nyt *ehtona* ja RPP:ta edellisen *seurauksena*: ensimmäiseksi mainittu on mahdollisten olioiden edellytys – mikäli kyseessä ei ole itsensä kautta harkitut oliot eli absoluuttiset oliot – ja perusteet ovat riittävät, kun jokaisella kokonaisuuden oliolla on peruste, jolloin RPP pätee.

PP:n ja RPP:n käsittelyn jälkeen Baumgarten esittää seuraavia asioita. (i) *Seurauksen periaate*³¹⁸ pätee, koska jokainen mahdollinen olio on peruste jollekin toiselle mahdolliselle oliolle. Toisin sanoen jokaisella mahdollisella oliolla on jokin seuraus. Mikäli näin ei olisi, niin tällöin seuraus olisi ”ei mikään” ja se tiedettäisiin ”jonkin” kautta, mikä on ristiriitaista (23. §). (ii) Jokainen mahdollinen olio on sekä peruste että seuraus ja tämän johdosta yhdistetty, rationaalinen, *kaksoisnexus*³¹⁹ ja tiedettävissä sekä *a priori* että *a posteriori* (24. §).³²⁰ (iii) Peruste tai seuraus voi olla transitiivinen eli mahdollinen olio voi toimia toisen mahdollisen olion perusteena tai seurauksena muiden

---

³¹⁶ M 7. (Lat. ”§. 21. *Nihil est sine ratione sufficiente*, seu, posito aliquo, ponitur aliquid eius ratio sufficiens. Singula in omni possibili habent rationem, §. 20. hinc omne possibile rationem sufficientem, §. 21. *Haec propositio dicitur principium rationis sufficientis* (convenientiae.)”) Käännös V. H.

³¹⁷ Lat. *principium convenientiae*.

³¹⁸ Lat. *principium rationati*.

³¹⁹ Lat. ”nexus duplici”. (M 8.)

³²⁰ *Metaphysican* 4. editioissa Baumgarten esittää tämän olevan *molemmilta puolilta yhdistettyjen olioiden periaatteeksi*. (MET 105 ja 416.)

mahdollisten olioiden välityksellä (25. ja 26. §). (iv) On kaksi distinktiota: *välillinen* (tai etäinen) ja *välitön* (tai proksimaattinen) *peruste*³²¹ (27. §) sekä *relatiivinen* (tai ehdollinen) ja *perimmäinen* (tai ehdoton) *peruste*³²² (28. §).³²³ (v) Seurauksesta johdetaan peruste ja riittävä peruste ja päinvastoin. Lisäksi jommankumman kadotessa toinen katoaa (29.–32. §). Näin peruste tai seuraus ei voi esiintyä yksinään. (vi) Yhdistetyt ovat liittyneet toisiinsa joko suoraan tai välillisesti (33. §).³²⁴

Edellisten avulla Baumgarten tarkentaa RPP:ta koskevaa käsitystään. Periaatteen välttämätön ehto on perusteen ja seurauksen yhteys eli kaksoisneksus, jolloin jokainen olio on sekä peruste että seuraus ja joka voidaan tietää sekä *a priori* että *a posteriori* ja jossa perusteella ja seurauksella on erilaisia ominaisuuksia, jotka liittyvät muun muassa transitiivisuuteen ja ehdollisuuteen³²⁵. Valitettavasti osa kyseisen kohdan sisällöstä jää informaation puutteen vuoksi monitulkintaisiksi, kuten se, mitä ”välillinen peruste” täsmällisesti tarkoittaa.

Teoksen kolmas sektio käsittelee olevaa³²⁶ ja sen kohdat selventävät RPP:n ja eksistenssin yhteyttä. *Determinoitu*³²⁷ on yleisesti jokin sellainen, joka on joko asetettu olemassa olevaksi tai jonka olemassaolo on kielletty (34. §). Lisäksi determinoiduilla on *determinoiva peruste*, joka on joko sen riittävä tai riittämätön peruste (35. §). Positiiviset todet determinaatiot³²⁸ ovat todellisia ja negatiiviset todet determinaatiot negatioita (36. §). *Relaatio*³²⁹ on mahdollisten olioiden välinen suhde, jotka eivät ole olioissa, kun olioita tarkastellaan niiden itsensä kautta; ne ovat *ulkoisia determinaatioita* (37. §). Kahden tai useamman olion täysin samoista determinaatioista seuraa kyseisten olioiden identtisyys (38. §). Mahdollisen olion *sisäiset determinaatiot* ovat joko perimmäisiä perusteita tai ne eivät ole näitä. Ensimmäiseksi mainitut ovat olemuksellisia eli *essentiaalisia*

---

³²¹ Lat. *ratio mediata, ulterior, remota; ratio immediata, proxima.*

³²² Lat. ”ratio secundum quid” (M 8); *intermedius*; ”simpliciter talis” (M 9); *ultima*.

³²³ Kant selventää jälkimmäistä seuraavasti: ”Alempi ja primitiivin peruste. [– –] Peruste on joko riittävä perustettavalle oliolle tai itselleen; ensimmäiseen liittyen se on riittävä varauksellisessa mielessä ja jälkimmäiseen liittyen se on yksinkertaisesti riittävä.” (MET 106, alaviite a.) Käännös V. H.

³²⁴ M 7–9; MET 105 ja 106.

³²⁵ Ymmärryksen mukaan esimerkiksi lapsen vanhempi on relatiivinen peruste ja Jumala perimmäinen.

³²⁶ Lat. *ens*. Aiheesta tarkemmin ks. Nuzzo 2018.

³²⁷ Lat. ”determinatur”. (M 10.)

³²⁸ Lat. *determinatio*.

³²⁹ Lat. *relatio*.

*determinaatioita*³³⁰ (39. §). *Olemus*³³¹ on mahdollisen olion olemuksellisten determinaatioiden kokoelma (40. §), joka on jokaisella mahdollisella oliolla (53. §). *Affektio*³³² eli olemuksen vaikutus on mahdollisen olion sisäinen determinaatio, joka seuraa sen olemuksesta (41. §) ja joka on välttämätön olemukselle (46. §). Mahdollisen olion sisäiset determinaatiot ovat liittyneenä kaikkiin muihin determinaatioihin (47. §), jolloin oliot ovat *universaaleksuudessa*³³³ keskenään (48. §). Affektiot jakautuvat *attribuutteihin*³³⁴ ja *moodeihin*³³⁵ seuraavasti: ensimmäiseksi mainituilla on riittävä peruste, joka jälkimmäiseksi mainituilta puuttuu, koska ne ovat sekundaarisia predikaatteja³³⁶ (50. §). Jokainen determinaatio on täten joko olemuksellinen determinaatio, attribuutti, moodi tai relaatio (52. §).³³⁷

Edellisen voi tiivistää seuraavasti. Jokaista mahdollista oliota määrittää ulkoinen ja sisäisen determinaatio ja jokaisella mahdollisella oliolla on olemus, joka muodostuu affektioista ja essentiaalisista determinaatioista. Affektit ovat attribuutteja tai moodeja, joista vain ensin mainituilla on riittävät perusteet, ja olioiden ulkopuolella vallitsevat relaatiot eli ulkoiset determinaatiot.

Baumgarten esittää käsityksensä aktualisuudesta, eksistenssistä ja olevasta seuraavasti. *Aktuaalinen olio*³³⁸ on mahdollinen ja determinoitu siten, että sitä koskevat affektiot eivät aiheuta ristiriitaa. *Privatiivinen tai kiellettävä ei-oleva*³³⁹ on mahdollinen, mutta sitä koskevat affektiot aiheuttavat ristiriidan (54. §). *Eksistenssi* eli aikaansaatu³⁴⁰ on affektioiden yhteensopiva kokoelma ”joidenkin” eli mahdollisten olioiden joukossa. Tosin sanoen eksistenssi on olemuksen tai sisäisen mahdollisuuden täydellistymä (55. §).

³³⁰ Lat. *essentialia*.

³³¹ Lat. *essentia*. Baumgarten esittää tämän kanssa synonyymisiksi seuraavat: *esse rei; ratio formalis; natura; quidditas; forma; formale totius*; οὐσία (ousia); τινοτις (tinotis); *substantia; conceptus entis primus*. (M 12; MET 108.)

³³² Lat. *affectio*.

³³³ Lat. *nexus universalis*.

³³⁴ Baumgarten jakaa lisäksi attribuutit erityisiin (lat. *proprius*) ja yleisiin (lat. *communis*) attribuutteihin, joista vain ensimmäiseksi mainituilla on riittävä peruste kaikissa essentiaalisissa determinaatioissa (51. §). (M 13.)

³³⁵ Lat. *attributum; modus*. Moodi voidaan mieltää yleiseksi kontingentiksi kvaliteetiksi.

³³⁶ Lat. *praedicata secundaria*. Baumgarten tarkoittaa tällä satunnaista ominaisuutta (lat. *accidens*). Ks. 191. §. (M 51.)

³³⁷ M 10–13; MET 107–110.

³³⁸ Lat. *actualis*.

³³⁹ Lat. *privativus non ens*.

³⁴⁰ Lat. *existentia; actus*.

Lisäksi jokaisen mahdollisen olion jokainen sisäinen determinaatio liittyy³⁴¹ sen olemukseen tai eksistenssiin (56. §). *Oleva* on jokin mahdollinen, joka on determinoitavissa eksistenssiin liittyen. *Ei-oleva*³⁴² olisi jokin mahdollinen, joka ei ole determinoitavissa eksistenssiin liittyen, mutta koska tämä on mahdotonta, niin tällainen olio on fiktiivinen olio, joka perustuu puhtaaseen järkeilyyn³⁴³ (61. ja 62. §).³⁴⁴

Edelliset seikat voi tiivistää seuraavasti: aktuaaliset oliot ovat kaikkien determinaatioidensa suhteen ristiriidattomia; eksistenssi on tiettyjen olioiden joukko kaikkien mahdollisten olioiden joukosta; eksistenssissä tapahtuu olemusten täydellistymä eli olemukset siirtyvät mahdollisuudesta aktuaalisuuteen; oleva tarkoittaa kaikkea eksistoitavissa olevaa.

Edempänä Baumgarten esittää tiivistyksen, josta käy ilmi RPP:n ja olemassaolon yhteys sekä tähän liittyvät muut seikat:

[RPP^{B2}] 63. §. [a] Jokainen oleva³⁴⁵ on mahdollinen (61. §) ja sillä on peruste (20. §), joka on riittävä (22. §), ja seuraus (23. §). Tämän johdosta se on kaksinkertaisesti yhdistetty (24. §). [b] Sillä on olemus (53. §) ja olemukselliset determinaatiot (40. §), ja tämän johdosta affektiot (43. §) ja se kuuluu universaalineksukseen (49. §). [c] Kaikki olevan determinaatiot ovat joko olemuksellisia determinaatioita, attribuutteja, moodeja tai relaatioita (52. §). [d] Jos oleva on asetettu, niin sen olemus on asetettu, ja tämän johdosta kaikki sen olemukselliset determinaatiot. Jos olemus on otettu pois, niin oleva on poistettu. Jos olemuksellinen determinaatio on otettu pois, niin olemus on poistettu ja tämän johdosta oleva itse (53. ja 40. §). [e] Lisäksi olevan jokainen sisäisen determinaatio kuuluu joko sen olemukseen tai eksistenssiin (56. §).³⁴⁶

RPP^{B2} muodostuu seuraavista kohdista:

- a. Jokainen oleva on (i) mahdollinen, (ii) riittävästä eli täydellisestä perusteesta seuraava, (iii) jonkin toisen olevan peruste (iv) ja kaksoisneksus aiemmin esitetyn (61., 20., 22., 23. ja 24. §) nojalla.
- b. Jokaisella olevalla on (i) olemus, joka koostuu olion sisäisistä olemuksellisista determinaatioista ja (ii) olemuksesta seuraavat affektiot, (iii) joiden seurauksena oleva

---

³⁴¹ Lat. *pertineo*.

³⁴² Lat. *non ens*.

³⁴³ Lat. *ens fictum; rationis ratiocinatis*. Jälkimmäiseen liittyen ks. MET 111, alaviite h.

³⁴⁴ M 14 ja 15; MET 110 ja 111.

³⁴⁵ Baumgarten viittaa tässä eksistenssiin, ks. MET 111. Lisäksi ks. MET 111, alaviite d.

³⁴⁶ M 15 ja 16. (Lat. ”§. 63. Omne ens est possibile, §. 61. rationem, §. 20. sufficientem habet, §. 22. et rationatum, §. 23. hinc dupliciter connexum est, §. 24. habet essentiam, §. 53. et essentialia, §. 40. hinc affectiones, §. 43. in universalis nexu, §. 49. Omnes entis determinationes aut sunt essentialia, aut attributa, aut modi, aut relationes, §. 52. Posito ente, ponitur essentia eius, hinc essentialia omnia. Sublato essentia, tollitur ens. Sublato essentiali, tollitur essentia, hinc ens ipsum, §. 53, 40. Omnis denique determinatio entis interna aut pertinet ad essentiam eius, aut existentiam, §. 56[.] Käännös V. H.

kuuluu universaalineksuuden eli kaikkia oliota koskevaan perusteen ja seurauksen ketjuun aiemmin esitetyn (53., 40., 43. ja 49. §) nojalla.

c. Determinaatiot ovat joko olemuksellisia determinaatioita, attribuutteja, moodeja tai relaatioita aiemmin esitetyn (52. §) nojalla. (i) Olemukselliset determinaatiot aikaansaavat olion olemuksen ja tästä seuraavat affektiot. (ii) Attribuutit ovat affektioita, joilla on riittävä peruste eli ne ovat perusteltuja ja välttämättömiä olemukselle.³⁴⁷ (iii) Moodit ovat affektioita, joilla ei ole riittävää perustetta eivätkä ne ole välttämättömiä olemukselle, jolloin ne ovat kontingenteja. (iv) Relaatiot voivat esiintyä vain neksuksessa ja niitä ei voida representoida olioissa, jos olioita tarkastellaan itsessään.³⁴⁸

d. Olemus ja olemukselliset determinaatiot ovat olevan välttämätön ehto aiemmin esitetyn (53. ja 40. §) nojalla.

e. Olevan jokainen sisäinen ominaisuus kuuluu joko olevan olemukseen tai sen eksistenssiin aiemmin esitetyn (56. §) nojalla.

RPP ja olemassaolon ovat nyt yhteydessä seuraavasti: RPP on eräs eksistenssin edellytys, koska jokaisella olevalla on oltava riittävä peruste, joka liittyy sen neksukseen. Tarkemmin sanoen ristiriidattomuudesta, perusteen ja riittävän perusteen käsitteistä ja näihin liittyvistä PP^B:stä ja RPP^{B1}:stä sekä keskenään yhteensopivista olemuksista ja näiden affekteista seuraa olemassaolo ja kontingentisti³⁴⁹ eksistoivat oliot.

Tarkastelen viimeiseksi *Metaphysican* 3. edition johdantoa, jossa Baumgarten puolustaa RPP:ta ja erityisesti PP:ta. Apologia voidaan jakaa neljään osioon. Ensimmäisessä hän selventää Leibnizin ja Wolffin filosofioille sekä RPP:lle osoitetun kritiikin taustaa.³⁵⁰ Toisessa Baumgarten esittää, että yleensä PP:n universalisuus kielletään mutta ei periaatetta itseään,³⁵¹ että periaate pätee kaikkeen eksistovaan ja mahdolliseen,³⁵² ja että periaatetta voidaan pitää itsestään selvänä³⁵³, jolloin se ei tarvitse todistusta. Kolmannessa osiossa Baumgarten kuitenkin selventää RPP:n todistusta³⁵⁴, PP^B:tä, jolle on osoitettu

---

³⁴⁷ Ks. *Metaphysican* 107. pykälä.

³⁴⁸ Pykälässä 195. Baumgarten esittää, että olemukselliset determinaatiot, attribuutit, moodit tai relaatiot voivat esiintyä vain substanssissa.

³⁴⁹ Baumgartenin mukaan *kontingenti* (lat. *contingens*) on välttämättömän vastakohta, jonka vastakohta on puolestaan mahdoton, ja *kontingenti oleva* (lat. *ens contingens*) on sellainen, jonka eksistenssi on sisäisesti (lat. *intrinsicus*) kontingenttia. (M 24 ja 27; MET 118 ja 120.)

³⁵⁰ M xxvii–xxix; MET 76 ja 77.

³⁵¹ On ajateltu ilmeisesti siten, että PP ei päde kaikissa tapauksissa. Tämä vaikuttaa kuitenkin hieman ristiriitaiselta, koska ”periaate” ymmärretään usein universalina oletuksena.

³⁵² ”Hyväksyn oikeaksi, että [PP:lla] on ilman poikkeusta ei vain kaikkien eksistovien vaan myös kaikkien mahdollisten kanssa sama ekstensio.” (M xxix.) (Lat.: ”Quam non existentibus tantum, sed et possibilibus omnibus, sine exceptione recte coextendi iudico.”) Käännös V. H.

³⁵³ Lat. *propositio indemonstrabilis*.

³⁵⁴ Lat. *propositio demonstrativa*. Ks. MET 78, alaviite d.

kaksi syytöstä: se on kehämäinen ja sen avulla on johdettavissa myös vastakkainen tulos. Ensimmäistä koskien Baumgarten esittää, että kehämäisyys ei ole läsnä, koska PP^B :n alun vaihtoehtopari, ”jokin” ja ”ei mitään”, on indeterminoitu ja disjunkttiivinen. Hän valaisee tätä seuraavalla vertailulla: jos oppineisuutta³⁵⁵ pidetään joko ”jonain” tai ”ei minään”, niin onko uskottavaa, että jonkun oppineisuus on tällöin jo oletettu.³⁵⁶ Toista syytöstä koskien Baumgarten esittää, että PP^B :stä ei voida johtaa vastakkaista lopputulosta eli tulosta, jossa ”ei mistään” seuraa ”jokin”. Nimittäin väitteen ”jokaisella mahdollisella oliolla on ekstensio^{357,358} avulla Baumgarten muodostaa seuraavan argumentin, joka on analoginen PP^B :n vastakkaiseen tulokseen liittyvän päättelyn kanssa, mutta jonka avulla Baumgartenin mukaan kuitenkin huomataan, että vastakohtaa ei voida johtaa:

- [1] Jokaisella mahdollisella oliolla on tai ei ole ekstensiota (10. §). [– –]
- [2] Jos on ekstensio, ekstensio on jokin (8. §). [– –]
- [3] Jos ei ole ekstensiota, ekstensio on ei mikään (7. §). [– –]
- [4] Näin jokaisen mahdollisen olion ekstensio on joko jokin tai ei mikään. [– –]
- [5] Jos jonkin mahdollisen olion ekstensio olisi ei mikään, niin ei mikään olisi jokin.³⁵⁹

Baumgarten hyväksyy päättelyn neljä ensimmäistä kohtaa. Viidennen kohdalla hän kuitenkin esittää, että vaikka kyseisen kohdan etujäsen on hyväksyttävissä, niin takajäsen ei seuraa; PP^B :n vastakkaisen lopputuloksen hyväksyjän täytyisi osoittaa, että jonkun mahdollisen olion ekstension pitäisi olla sekä mahdoton että representoitavissa, jota Baumgartenin mukaan ei kuitenkaan voida uskottavasti tehdä.³⁶⁰

Apologian kolmessa ensimmäisessä osiossa Baumgarten hyväksyy täten seuraavat väitteet: (i) PP koskee kaikkia eksistioivia ja mahdollisia oliota; (ii) PP on itsestään selvä periaate; (iii) RPP:lle on todistus, PP^B ; (iv) PP^B ei ole kehäpäätelmä; (v) PP^B :stä ei voida johtaa pätevästi vastakkaista tulosta. Näistä ensimmäinen, neljäs ja viides vaikuttavat mielestäni perustelluilta liittyen annettuihin lähtökohtiin, mutta toinen ja kolmas ovat ongelmallisia. Ensimmäiseksi PP:n itsestään selvänä pitäminen ei ole mielestäni lainkaan ongelmatonta: vaikka kokemus näyttää puoltavan vahvasti periaatetta, niin se ei

---

³⁵⁵ Lat. *eruditio*.

³⁵⁶ M xxx ja xxxi; MET 78 ja 79. Huom. kohdan lopun semantiikka on epäselvä; ko. tulkinta on minun.

³⁵⁷ Lat. *extensio*; engl. *extension*. Baumgarten tarkoittanee ”ekstensiolla” kohdassa ekstensionaalisuutta eli viittaamista olioiden ajallis-avaruudellisiin ominaisuuksiin.

³⁵⁸ Baumgartenin mukaan ko. väite ei ole universaali.

³⁵⁹ M xxxii; MET 79. Käännös latinasta V. H.

³⁶⁰ M xxiii–xxxiii; MET 76–80.

kuitenkaan vaikuta itsestään selvältä, koska raakafakta tuntuu sekä loogisesti että käsitteellisesti mahdolliselta, kuten jo aiemmin huomattiin. Lisäksi Baumgarten rinnastaa ongelmallisesti väitteet ”kokonaisuus on isompi kuin mikään sen osa” ja ”jokaisella mahdollisella oliolla on peruste”,³⁶¹ joista kuitenkin vain ensimmäinen on looginen totuus. Toiseksi PP^B sisältää saman ongelman kuin Wolffin RPP^{W1}: todistus, jonka mukaan ”ei mikään” ei voi olla ”jonkin” peruste, jolloin ”jokin” on oltava peruste, on ongelmallinen ja vakuuttamaton.

Metaphysican johdannon RPP:n apologian viimeisessä osiossa Baumgarten käsittelee viittä vastaväitettä. Ensimmäinen on: jos PP on universaali, niin asioiden ensimmäisille käsitteille on oltava riittävä peruste.³⁶² Näitä siis edeltäisi jokin, jolloin ne eivät olisi ensimmäisiä. Baumgarten vastaa seuraavasti: on erottava peruste siitä perusteesta, joka tiedetään jokaisen yksilöolion toiminnan³⁶³ kautta. Nimittäin inhimillisessä kognitiossa on aina jotakin edeltävää, mutta absoluuttisesti ensimmäinen oleva ei abstrahoi tai reflektoi, koska se tietää kaiken selvästi kaikesta muusta, jolloin ensimmäisillä käsitteillä ei ole edeltäviä käsitteitä. Toinen vastaväite on: jos PP on universaali, niin attribuuttien³⁶⁴ epätodelle yhdistämiselle on riittävä peruste. Baumgartenin mukaan tämä perustuu kaksoismerkitykselle³⁶⁵: joillekin asioille vaaditaan ajoittain tiettyjä vaatimuksia ja edellytyksiä; esimerkiksi julman isän voidaan kieltää olevan lainkaan isä, koska hänellä ei olisi sanan merkitykseen liittyen perustetta olla isä. Tässä on Baumgartenin mukaan kuitenkin kyse järjen harhasta³⁶⁶, koska johonkin todelliseen olemukseen sekoitetaan jotain väärää. Näin attribuutin epätosi yhdistäminen johtuu kohteeseen liittyvän riittävän perusteen kieltämisestä. Kolmas vastaväite on: jos PP on universaali, niin tällöin virheille on riittävät perusteet. Baumgarten selventää tätä esittäen, että virheillä on riittävät perusteet, mutta ne liittyvät tiedon käsitteijään, joka sekoittaa toden ja epätoden. Näin virheet eivät ole maailmassa itsessään. Neljäs vastaväite on: jos PP on universaali, niin olion olemuksella on riittävä peruste.³⁶⁷ Baumgarten selventää tätä seuraavasti: riittävät perusteet koskevat vain olioiden olemuksellisia determinaatioita, jotka sisältyvät

---

³⁶¹ M xxx; MET 78.

³⁶² Lat. ”primae notae rerum habent ratione”. (M xxxiii.)

³⁶³ Lat. ”per singula eundo cognita.” (M xxxiv.)

³⁶⁴ Lat. *attributum*.

³⁶⁵ Lat. *ambiguitas*.

³⁶⁶ Lat. *illusio ingenii*.

³⁶⁷ Tällöin olemukset eivät olisi välttämättömiä ja Jumala ei olisi kaikkietävä.

olemukseen. Nimittäin kaikki mahdolliset olemukset ovat Jumalan ymmärryksessä, joka sisällyttää aktuaaliseen maailmaan vain keskenään ristiriidattomat ja parhaat. Viides vastaväite on: jos PP on universaali, niin spontaanien olioiden kyvyistä³⁶⁸ seuraavalle pahuudelle on riittävä peruste. Baumgarten selventää tätä esittämällä, että pahalle teolle on aina riittävä peruste, koska vapaisiin tekoihin kykenevä olio³⁶⁹ on tehnyt tällöin pahan teon hyvän sijasta. Toisin sanoen sattumasta syntynyttä tekoa ei voida pitää hyvänä tai pahana, mutta riittävästä perusteesta syntynyt teko on moraalinen alainen.³⁷⁰

Baumgartenin vastaväitteiden vastaukset ovat tiivistetysti seuraavat: (i) ensimmäisille käsitteille eli Jumalan tiedolle ei ole edeltävää perustetta; (ii) attribuuttien epätosi yhdistäminen johtuu järjen harhasta, koska olion todelliseen olemukseen liitetään joko jotakin väärä tai siltä riistetään oikea attribuutti; (iii) totuutta koskevat virheet johtuvat tiedon käsittelijästä, jolloin virheille on riittävät perusteet; (iv) essentiaalisille determinatioille on riittävät perusteet, mutta ei olemukselle; (v) pahalle teolle on riittävä peruste, koska hyvä teko on jätetty tällöin tekemättä.

Mielestäni Baumgartenin edelliset vastaukset ovat hyväksyttävissä olevia ja perusteltuja. Johdannon apologia kokonaisuudessaan on olennainen RPP:n käsittelyn kannalta, koska Baumgarten selventää siinä RPP:seen liittyviä epäselvyyksiä. Apologian ongelmia ovat kuitenkin mielestäni seuraavat: niiden väitteiden, joiden perustelut liittyvät *Metaphysican* pääsisältöön, tulisi myös sisältyä tähän, jotta väitteitä voisi muun muassa arvioida kunnolla niiden asiayhteydessä; tietyt kohdat ovat liian suppeasti käsiteltyjä; PP:n itsestään selvänä pitäminen ei tunnu ongelmattomalta; PP^B jää ongelmalliseksi Baumgartenin sille osoittamasta puolustuksesta huolimatta.

4.2 Yhteenveto ja pohdinta

Metaphysica on metafysiikkaa kokonaisvaltaisesti käsittelevä teos. RPP:seen liittyen Baumgarten seuraa Leibnizin ja Wolffin näkemyksiä. Toisaalta *Metaphysican* RPP:ta

---

³⁶⁸ Lat. *vis*.

³⁶⁹ Baumgarten puhuu ”vapaasti käytettävistä voimista” (Lat. ”*Usus virum in malum libere latorum [– –]*”). M xxxviii).

³⁷⁰ M xxxiii–xxxviii; MET 80–82.

koskeva osuus on *Ontologian* osuutta lyhyempi ja Baumgarten erottaa PP:n ja RPP:n toisistaan sekä käsittelee apologiassa RPP:lle esitettyjä ongelmia itsenäisesti.

Ensimmäiseksi *Metaphysican* johdannon ja alun keskeisiä väitteitä ovat seuraavat: (i) metafysiikan kohteet mahdollistavat tiedon; (ii) ihmisellä on sisäinen kyky metafyyssisen tiedon käsittelyyn, josta seuraa luonnollinen metafysiikka, mutta jota täydentää tieteellinen metafysiikka; (iii) ristiriidan periaate on ajattelun ja kokemuksen lähtökohta; (iv) ”ei mikään” on mahdoton ja ristiriitainen ja ”jokin” on mahdollinen ja representoitavissa; (v) poissuljetun kolmannen periaate pätee; (vi) identiteetin periaate pätee; (vii) perusteen avulla olio, joka on perusteen seuraus, voidaan tietää; (viii) peruste ja seuraus muodostavat neksuksen.

Toiseksi RPP:ta koskevia keskeisiä väitteitä ovat seuraavat: (i) neksus on intelligiibeli ja sen oliot yhdistettyjä; (ii) PP^B: PP pätee, jolloin yksikään mahdollinen ei voi olla ilman perustetta eikä epäintelligiibeli; (iii) PP voidaan johtaa Baumgartenin systeemistä itsestään; (iv) PP on välttämätön RPP:lle; (v) riittävä peruste: jokaisen yksilöolion, joka kuuluu ”johonkin”, peruste on riittävä peruste; (vi) RPP^{B1}: RPP pätee, kun PP koskee kokonaisuuden kaikkia olioita, jolloin niillä on riittävät eli täydelliset perusteet; (vii) seurauksen periaate: jokainen mahdollinen olio on peruste seuraukselle eli jollekin toiselle mahdolliselle oliolle; (viii) jokainen mahdollinen olio on sekä peruste että seuraus ja täten kaksoisneksus; (ix) peruste on joko välitön tai välillinen; (x) peruste on joko relatiivinen tai perimmäinen; (xi) peruste ja seuraus ovat toistensa välttämättömät ehdot.

Kolmanneksi olevaa käsittelevän osan koskevia keskeisiä väitteitä ovat seuraavat: (i) determinoitu on sellainen, jonka on määrätty olevan joko olemassa tai se on kielletty; (ii) determinoiduilla on determinoiva peruste, joka on riittävä tai riittämätön peruste; (iii) jokainen determinaatio on joko olemuksellinen determinaatio, (affektio)attribuutti, (affektio)moodi tai relaatio; (iv) olemus on mahdollisen olion olemuksellisten determinaatioiden kokoelma; (v) affektio on mahdollisen olion sisäinen determinaatio, joka seuraa olemuksesta, ja affektiot jakautuvat attribuutteihin sekä moodeihin, joista vain ensimmäisellä on riittävä peruste, koska jälkimmäinen on sekundaarinen predikaatti; (vi) relaatio on mahdollisten olioiden välinen suhde, jota ei esiinny, kun olioita tarkastellaan itsessään; (vii) kaikki yksilöoliot ovat universaaliineksuksessa; (viii) aktuaalinen olio on sekä mahdollinen että determinoitu siten, että sen affektiot eivät

aiheuta ristiriitaa; (ix) eksistenssi on affektioiden yhteensopiva kokoelma ”joidenkin” eli kaikkien mahdollisten olioiden joukossa; (x) oleva on jokin mahdollinen, joka on determinoitavissa eksistenssiin liittyen; (xi) RPP^{B2}: RPP on eräs eksistenssin välttämätön edellytys, koska jokaisella olevalla on oltava riittävä peruste, joka liittää sen universaaleksukseen.

Neljänneksi *Metaphysican* RPP:n apologian väitteitä ovat seuraavat: (i) PP:n universaalisuuden kieltäminen on yleisempää kuin periaatteen itsensä kieltäminen; (ii) PP on itsestään selvä periaate; (iii) RPP:lle on *a priori* -todistus, PP^B, joka ei ole kehäpäätelmä ja josta ei voida johtaa pätevästi vastakkaista tulosta; (iv) PP:lle esitetyt viisi vastaväitettä voidaan kumota, koska (a) Jumalan ymmärryksessä oleville ensimmäisille käsitteille ei ole edeltävää perustetta, (b) attribuuttien epätosi yhdistäminen johtuu järjen harhasta, (c) virheet johtuvat tiedon käsittelijästä, (d) olemukselle ei ole riittävää perustetta, mutta sen essentiaalisille determinaatioille on, ja (e) pahalle teolle on riittävä peruste ihmisen omassa valinnassa.

Baumgartenin RPP:ta koskeva käsitys muodostuu pääasiassa käsitteiden mahdollinen, peruste, seuraus, neksus, kaksoisneksus ja riittävä peruste sekä argumenttien PP^B ja RPP^{B1} avulla. Ensimmäiseksi Baumgarten erottaa PP:n ja RPP:n toisistaan, joista ensimmäistä pidän mahdollisten olioiden ehtona ja jälkimmäistä tämän seurauksena: jos kokonaisuuden kaikilla yksilöolioilla on peruste, niin perusteet ovat tällöin riittävät. Toiseksi Baumgarten ei esitä RPP:n yhteydessä *a posteriori* -todistusta eikä vetoa juuri kokemukseen. Tämä on mielestäni ongelmallista, koska periaatteelle on saatavissa kokemuksen kautta kenties paras tuki.

RPP^{B2}:n kautta käy ilmi, miten RPP ja olemassaolo ovat suhteessa: RPP on yksi olevan edellytys, koska jokaisella olevalla on oltava sen essentiaalsiin determinaatioihin, olemuksesta seuraavien affektien attribuutteihin ja relaatioihin liittyvä riittävä peruste, joka liittää sen universaaleksukseen. Baumgarten johtaa lopulta olemassaolon muun muassa ristiriidattomuuden, perusteen ja riittävän perusteen käsitteiden, RPP^B:n ja RPP^{B1}:den sekä yhteensopivien olemuksien ja affektien avulla.

Baumgartenin RPP:n keskeinen ongelma on se, että PP^B ei ole vakuuttava argumentti. Nimittäin ”jonkin” johtaminen ”ei minkään” ja ”jonkin” yhdistämisen absurdiudesta on ongelmallista, koska syy voidaan kieltää ilman, että siihen sisällytetään jotakin

käsittämätöntä ja ristiriitaista. Tämän seurauksena myös RPP^{B1} on ongelmallinen. Lisäksi Baumgartenin apologiassa esittämä väite, että RPP on itsestään selvä, ei vaikuta lainkaan ongelmattomalta: vaikka arkinen kokemus antaa tukea periaatteelle, niin lienee kuitenkin mahdollista se, että on asioita, joille ei ole perustetta. Toisin sanoen koska raakafakta tuntuu mahdolliselta, niin RPP näyttää tarvitsevan selityksen tai todistuksen.

4.3 Baumgarten ja Tolstoin ongelma

RPP:n ja Tolstoin ongelmaan yhteyteen Baumgartenin filosofia tuo joitakin uusia ajatuksia. Ensimmäiseksi ihminen, joka on mahdollinen olio, yksilöolio ja ”jokin” eli representoitava ja ristiriidaton, on PP:n alainen ja perustuen täten perusteelle, jolloin ihmisen perusteena ei ole ”ei mikään”. Lisäksi ihmisellä on riittävä peruste, koska aktuaalinen maailma on kokonaisuudessaan RPP:n alainen. Ihminen on myös kaksoisneksus, koska hänelle on peruste, jolloin ihminen on seuraus, ja hän on peruste, jolloin hänelle on seuraus. Näin ihminen ominaisuuksineen kuuluu universaalineksukseen, joka on tiettyjen yksilöolioiden kokonaisuus. Toiseksi ihminen eksistoi, koska hänen essentiaaliset determinaatiossa, affektiossa ja relaationsa ovat yhteensopivat Jumalan luoman parhaan eli aktuaalisen maailman muiden olioiden kanssa. Kolmanneksi ihmisellä on kyky pahaan, koska pahoille teoille on riittävä peruste ihmisen valinnoissa. Näin ollen ihmiselämän merkitys liittyy nyt seuraavaan: ihminen on Jumalan luoma paras mahdollinen ihminen, jolle on peruste ja riittävä peruste, ja hän on itse peruste, jolloin ihmisen teoillaan on seurauksia ja hänellä on moraalinen vastuu.

5. Kant

Kantin esikriittisen kauden filosofia perustuu Leibnizin, Wolffin ja Baumgartenin näkemyksille sisältäen samalla kuitenkin huomattavaa kritiikkiä, joka luo perustaa hänen kriittisen kauden näkemyksilleen. Alison Laywinen mukaan Kantin esikriittisen metafysiikan eräänä päämääränä on kumota Leibnizin ennalta säädetyn harmonian oletus ja esittää uusi ja uskottavampi substanssien interaktiomalli.³⁷¹

Olen valinnut tutkimukseen Kantin *Principiorum primorum cognitionis metaphysicae nova dilucidatio* -kirjoituksen (ilm. 1755), josta käytän lyhyempää nimeä *Nova dilucidatio*. Kirjoituksessa Kant käsittelee RPP:ta poikkeuksellisen seikkaperäisesti³⁷² ja se on jälkimmäinen kahdesta tutkielmasta yliopisto-opettajan pätevyydelle, jota Kant haki Königsbergin (nyk. Kaliningrad) yliopistosta.³⁷³ *Nova dilucidatio*ssa Kant käsittelee perimmäisiä filosofisia periaatteita seikkaperäisesti ja viitaten muun muassa Descartesiin, Leibniziin, Wolffiin, Baumgarteniin ja Christian August Crusiukseen (1715–1775). Viimeksi mainittu vastusti Leibnizin ja Wolffin filosofioita ja hänen ajattelunsa vaikutti Kantiin suuresti.³⁷⁴ Tarkastelen ensin kirjoituksen sisältöä, jonka jälkeen pohdin Kantin käsityksen ja Tolstoin ongelman yhteyttä.

5.1 Esikriittisen kauden Kant ja DPP

5.1.1 *Nova dilucidatio*

Nova dilucidatio sisältää kolme sektiota. Ensimmäisessä Kant käsittelee ristiriidan periaatteen ongelmallisuutta. Toisessa hän tutkii RPP:n sisältöä ja ongelmia. Kolmannessa Kant esittelee kaksi uutta periaatetta, jotka ovat *seuraannon* ja *yhteiseksistenssin periaatteen*³⁷⁵ ja jotka hän johtaa RPP:sta. Kirjoituksen johdannossa

---

³⁷¹ Laywine 1993, 124. Walford ja Meerbote esittävät Kantin esikriittinen filosofian keskeisiksi teemoiksi seuraavat: tieteellinen selittäminen ja uskonnollinen usko; parhaan mahdollisen maailman oletuksen ongelmallisuus; Jumalan olemassaolon todistamisen mahdollisuus; loogisen ja todellisen sekä syiden ja perusteiden distinktiot sekä kausaliteetin ongelma; mielen luonne ja olemassaolo ja sen sijainti luonnossa; avaruuden luonne ja ontologia; metafysiseseen kognitioon liittyvät seikat. (Walford & Meerbote 2002, xix)

³⁷² Kirjoituksen sisällöstä ks. esim. Laywine 1993; Nikkarla 2000.

³⁷³ Koistinen 2013, 14; Walford & Meerbote 2002, xlix ja l.

³⁷⁴ Walford & Meerbote 2002, 496. Crusiuksen näkemyksistä ks. Crusius 1743; Walford & Meerbote 2002, 496.

³⁷⁵ Lat. *principium successionis; principium coexistentiae*. Käännös V. H.

Kant selventää kognition perimmäisiä periaatteita³⁷⁶ koskevan kriittisen kirjoituksensa päämääriä seuraavasti: ristiriidan periaatteen ensisijaisuus on kumottava, RPP:ta ja sen ongelmia on selvennettävä ja seuraannon sekä yhteiseksistenssin periaatteet voidaan johtaa RPP:sta.³⁷⁷

Ensimmäisessä sektiossa Kant käsittelee ristiriidan periaatteen ongelmallisuutta ja pyrkii osoittamaan identiteetin periaatteen ensisijaisuuden. Ensimmäinen propositio on: ”Ei sallita universaalia ja absoluuttisesti ensimmäistä kaikkien totuuksien periaatetta.”³⁷⁸ Kant perustelee tätä seuraavasti: ristiriidan periaate, ”*on mahdotonta, että sama olio on ja ei ole samanaikaisesti*”,³⁷⁹ on ongelmallinen, koska myöntävät ja kieltävät totuudet vaativat erilliset periaatteet. Kantin ratkaisun ensimmäinen osa käy ilmi seuraavasta:

Kaksi periaatetta ovat kaikkien totuuksien absoluuttisesti ensimmäiset periaatteet: toinen myöntävien totuuksien, nimittäin propositio *mikä on, on*, toinen kieltävien totuuksien, nimittäin propositio *mikä ei ole, ei ole*. Näitä molempia kutsutaan yhdessä yleisesti identiteetin periaatteeksi.³⁸⁰

Kant hyväksyy täten identiteetin periaatteen, jonka alaisia ovat kaikki myöntävät ja kieltävät totuudet. Ratkaisun toinen osa käy ilmi seuraavasta: ”Suvereenina pitämisen suhteen vahvistetaan etäisempää identiteetin periaatteen ensisijaisuutta ennen ristiriidan periaatetta totuuksien alaisessa järjestyksessä.”³⁸¹ Kant perustelee tätä seuraavasti: koska ristiriidan periaate on vain mahdottoman määritelmä, jonka mukaan yksikään asia ei siis voi olla samaan aikaan tosi ja epätosi, niin identiteetin periaate tulee olettaa tämän sijaan perimmäiseksi periaatteeksi.³⁸²

Kantin uudistus on tiivistetysti seuraava: ristiriidan periaate ei voi olla ensisijaisin, koska hyväksyvät ja kieltävät totuudet vaativat erilliset periaatteet, jotka sisältyvät identiteetin periaatteeseen, jolloin se on ensisijaisin.

---

³⁷⁶ Lat. *prima cognitionis principia*.

³⁷⁷ ND 387; NE 5.

³⁷⁸ ND 388. (Lat. ”*Veritatum omnium non datur principium UNICUM, absolute primum, catholicum.*”) Käännös V. H.

³⁷⁹ ND 391. (Lat. ”*impossibile est, idem simul esse ac non esse.*”) Käännös V. H.

³⁸⁰ ND 389. (Lat. ”*Veritatum omnium bina sunt principia absolute prima, alterum veritatum affirmantium, nempe propositio: quicquid est, est, alterum veritatum negantium, nempe propositio: quicquid non est, non est. Quae ambo simul vocantur communiter principium identitatis.*”) Käännös V. H.

³⁸¹ ND 388. (Lat. ”*Principii identitatis ad obtinendum in veritatum subordinatione principatum prae principio contradictionis praeferentiam ulterius stabilire.*”) Käännös V. H.

³⁸² ND 388–390; NE 6–10.

5.1.2 Nova dilucidatio ja DPP

RPP:ta koskeva sektio alkaa seuraavilla määrittelyillä:

[DPP^{K1}] *Determinoida* on asettaa predikaatti vastakkaisen poissulkemisen kanssa. Mikä determinoi subjektia jonkin sen predikaatin suhteen on *peruste*. *Peruste* jakautuu edeltävästi ja seurauksellisesti determinoivaan.³⁸³

Kant esittää edellisen jatkoksi seuraavia seikkoja. Ensimmäiseksi *edeltävästi determinoiva peruste* on se, joka edeltää determinoitua ja jonka seurauksena determinoitu on intelligiibeli.³⁸⁴ *Seurauksellisesti determinoivaa perustetta* ei ole, ellei käsitettä, joka on determinoitu sen avulla, ole asetettu toisessa yhteydessä.³⁸⁵ Ensimmäistä voidaan kutsua myös *miksi-syyksi* eli *olevan tai tulemisen perusteeksi*³⁸⁶ ja jälkimmäistä myös *että-perusteeksi* eli *tietämisen perusteeksi*.³⁸⁷ Toiseksi perusteen määritelmän todistus³⁸⁸ perustuu seuraavalle: *peruste*, joka vaatii aina subjektin ja predikaatin ja joka yhdistää nämä, muuttaa indeterminoidun kohteen determinoiduksi ja on täten totuuden kriteeri ja lähde³⁸⁹. Kolmanneksi Kant selventää edeltävästi ja seurauksellisesti determinoivan perusteen eroa seuraavasti: väite ”Jupiterin kuut pimentyvät” on totta, koska seurauksellisesti determinoiva peruste mahdollistaa Jupiterin kuihin liittyvän valon tai sen loppumisen havaitsemisen ja koska edeltävästi determinoivan peruste mahdollistaa valon kulkeutumisen, joka on Kantin mukaan tässä tapauksessa ilmakehän elastisten globulusten³⁹⁰ eli pienten ainepartikkelin ominaisuudet.³⁹¹ Neljänneksi Kantin mukaan Wolff ymmärtää perusteen käsitteen virheellisesti, koska hän esittää, että perusteen avulla

---

³⁸³ ND 391 ja 392. (Lat. ”*Determinare* est ponere praedicatum cum exclusione oppositi. Quod determinat subiectum respectu praedicati cuiusdam, dicitur ratio. *Ratio* distinguitur in antecedenter et in consequenter determinantem.”) Käännös V. H.

³⁸⁴ Kantin mukaan myös *identtinen peruste* (lat. *ratio identica*), jossa subjektin käsite determinoi predikaattia täydellisen identiteetin avulla, kuuluu edeltävästi determinoiviin perusteisiin. Kant selventää tätä seuraavasti: väitteessä ”kolmiolla on kolme sivua” determinoitu käsite ei seuraa determinoivasta eikä ole myöskään tätä aiempi. (ND 392; NE 11.)

³⁸⁵ Lat.: ”*Antecedenter* determinans est, cuius notio praecedat determinatum, h. e. qua non supposita determinatum non est intelligibile. [–] *Consequenter* determinans est, quae non poneretur, nisi iam aliunde posita esset notio, quae ab ipso determinatur.” (ND 392.)

³⁸⁶ Tämä erottelu näyttää palautuvan Wolffin ajatteluun, ks. MET 104, alaviite d.

³⁸⁷ Lat. ”rationem *cur* s. rationem *essendi* vel *fiendi* [–] rationem *quod* s. *cognoscendi*.” (ND 392.)

³⁸⁸ Lat. ”*Adstructio* realitatis *definitionis*”. (ND 392.)

³⁸⁹ Lat. *fons*.

³⁹⁰ Lat. *globulus*. Sanan merkityksiä: ’pieni pallo’; ’globulus’; ’luoti’.

³⁹¹ Kantin mukaan ilmakehän globulusten elastiset ominaisuudet vaikuttavat valon kulkeutumiseen, mutta eivät estä tätä. Kant viittaa tällä Descartesin pyörreperiaan, jonka mukaan pyörteet liikuttavat ja kuljettavat mikroskooppista ja makroskooppista ainetta. Walfordin ja Meerboten mukaan Kantin Descartes-tulkinta ei ole kuitenkaan aivan tarkka. (Walford & Meerbote 2002, 418.)

on mahdollista ymmärtää, miksi jokin pikemminkin on kuin ei ole;³⁹² se ei kuitenkaan Kantin mukaan selitä riittävän tarkasti sitä, mistä syystä jokin on, toisin kuin hänen käsityksensä, joka perustuu kysymykselle, mistä perusteesta jokin on. Viidenneksi Kant esittää Crusiuksen mukaisesti, että RPP:ta tulee kutsua ”determinoivaksi perusteeksi”, koska ”riittävä” on merkitykseltään hämärä käsite ja se ei kykene ilmaisemaan sitä, mikä on riittävää, toisin kuin ”determinoiva”. Näin RPP:n sijaan tulee puhua *determinoivan perusteen periaatteesta*.³⁹³ Käytän tästä lyhennettä *DPP*.

Edellisessä kohdassa Kant määrittelee determinaation ja perusteen käsitteet suhteellisen selkeästi. Edeltävän ja seurauksellisesti determinoivan perusteen erottelu vaikuttaa kuitenkin osittain epäselvältä, ja se voidaan ymmärtää ainakin seuralla tavalla. Ensimmäinen on *kausaliiteetin periaate*³⁹⁴, joka selittää kohteen olemassaolon kausaliiteetin ajatuksen avulla eli viittaamalla olemassa olevan olion eli vaikutuksen ja sen aikaansaaneen olion eli syyn yhteyteen. Jälkimmäinen on *havainnon periaate*, jonka johdosta havaintoaktille ja sitä koskevalle varmuudelle on peruste. Näin seurauksellisesti determinoivalla asialla, kuten Jupiterin kuiden valolla, on aina jokin edeltävästi determinoiva peruste, kuten – Kantin teorian mukaisesti – ilmakehän globulukset. *DPP* näyttää jakautuvan täten laajemmassa mielessä metafyyksiseksi periaatteeksi ja epistemologiseksi periaatteeksi. Epäselvyyttä lisää myös se, että edeltävästi determinoiva peruste näyttää jakautuvan kolmeksi erilliseksi alaperiaatteeksi eli olemisen, tulemisen ja identtisyyden³⁹⁵ alaperiaatteiksi: ensimmäisen perusteella jokaisella eksistoivalla asialla on jokin sen aikaansaanut syy, toisen perusteella jokaisella eksistoivalla asialla on syy, joka selittää, millaiseksi se voi tulla, ja kolmannen perusteella subjektin käsite voi determinoida sen predikaatteja täydellisen identtisyyden avulla eli silloin, kun subjektiin liittyvät predikaatit eivät ole sen seurauksia tai sitä edeltäviä. Jos edellinen voidaan hyväksyä, niin esitettyjen alaperiaatteiden rinnastettavuutta ei voida pitää nyt täysin ongelmattomana. Kohdan kaksi viimeistä asiaa vaikuttavat perustelluilta: olioiden selittäminen näyttää vaativan seikkaperäisempää selontekoa kuin mitä Wolffin näkemys esittää ja Crusiuksen kritiikkiin perustuva ajatus determinoivasta perusteesta on sekä kielellisesti että sisällöllisesti perusteltu.

---

³⁹² Ks. *Ontologia*, 56. §; RPP^{w1}.

³⁹³ ND 391–393; NE 11–13.

³⁹⁴ Ks. esim. Walford & Meerbote 2002, xl; Longuenesse 2001. Vrt. s. 17 ja 18.

³⁹⁵ Ks. alaviite 384.

Viidennen proposition, ”mikään ei ole totta ilman determinoivaa perustetta”³⁹⁶, kohdalla Kant esittää kaksi argumenttia DPP:n puolesta. Näistä ensimmäinen on seuraava:

[DPP^{K2}] Jokainen tosi propositio paljastaa subjektin olevan predikaattien suhteen determinoitu, toisin sanoen se on oletettu vastakkaisen poissulkemisen kanssa. Niinpä on välttämätöntä, että jokaisessa todessa propositiossa vastakkainen predikaatti hylätään. Edelleen predikaatti hylätään ristiriidan periaatteen vaikutuksella, kun toinen oletettu käsite on tälle ristiriitainen. Hylkääminen ei siis päde kohteelle, kun käsite, jolle se on ristiriitainen, ei ole läsnä ja poissuljetun ollessa vastakkainen. Näin ollen jokaisessa totuudessa on sellaista, joka determinoi proposition totuutta vastakkaisen predikaatin hylkäyksellä. Koska tämä oletus tulee determinoivan perusteen nimen kanssa, niin on vakiinnutettava ajatus, että yksikään totuus ei ole ilman determinoivaa perustetta.³⁹⁷

Kaikki totuudet perustuvat täten subjektin predikaattien determinaatiolle, jolloin totuuksia määrittää determinoiva peruste ja vastakkaisen mahdollisuuden poissulkeminen. Toisin sanoen jokainen totuus sisältää aina vastaparin eli vastakohtan kiellon. Kantin jälkimmäinen argumentti on seuraava:

[DPP^{K3}] Perusteen käsitteestä kyetään ymmärtämään, mikä vastakkaisista predikaateista on hyväksyttävä subjektille ja mikä kiellettävä. Oleta, että jokin on totta ilman determinoivaa perustetta, jolloin mitään sellaista ei olisi läsnä, josta olisi ilmeistä, kumpi vastakkaisista olisi hyväksyttävä subjektille ja kumpi hylättävä. Tämän johdosta ei hylätä kumpaakaan ja subjekti on molempien predikaattien suhteen indeterminoitu. Näin ollen totuudelle ei olisi tilaa. Kuitenkin kun on oletettu, että jotkut ovat olleet olemassa, esiintyvä ristiriita on ilmeinen.³⁹⁸

Jälkimmäisen argumentin, jossa Kant johtaa DPP:n kokemuksesta sekä perusteen ja indeterminaation käsitteistä, voi esittää myös seuraavan päättelyn kautta: (i) Jos determinoivaa perustetta ei olisi, niin olisi determinoimattomia asioita eli asioita, jotka olisivat sekä tosia että epätosia. (ii) Emme koe tällaisia. (iii) Siis: DPP on totta.

Viidennen proposition kohdan lopuksi Kant esittää seuraavan selvennyksen:

Kaikkien kuolevaisten yhteisellä ymmärryksellä on turvattu, että tieto totuuksista perustuu aina perusteen ymmärtämiselle. Kun varmuus yksin koskee meitä, niin olemme

---

³⁹⁶ ND 393. (Lat. ”Nihil est verum sine ratione determinante.”)

³⁹⁷ ND 393. (Lat. ”Omnis propositio vera indicat subiectu respectu praedicati esse determinatum, i. e. hoc poni cum exclusione oppositi: in omni itaque propositione vera oppositum praedicati competentis excludatur necesse est. Excluditur autem praedicatum, cui ab alia notione posita repugnat, vi principii contradictionis. Ergo exclusio locum non habet, ubi non adest notio, quae repugnat opposito excludendo. In omni itaque veritate est quiddam, quod excludendo praedicatum oppositum veritatem propositionis determinat. Quod cum nomine rationis determinantis veniat, nihil verum esse sine ratione determinante statuendum est.”) Käännös V. H.

³⁹⁸ ND 393 ja 394. (Lat. ”E notione rationis intelligi potest, quodnam praedicatorum oppositorum subiecto tribuendum sit, quodnam removendum. Pone quicquam verum esse sine ratione determinante, nihil afforet, ex quo appareret, utrum oppositorum tribuendum sit subiecto, utrum removendum; neutrum itaque excluditur, et subiectum est respectu utriusque praedicatorum indeterminatum; hinc non locus veritati, quae tamen cum fuisse sumpta sit, aperta patet repugnantia.”) Käännös V. H.

vedonneet toistuvasti totuuteen seurauksellisesti determinoivalla perusteella. Vaan helposti on ilmeistä, että edeltävästi determinoiva – tai jos suosit geneettistä tai identtistä [perustetta] – periaate hyväksytään teoreemasta ja [tähän] liitetystä määritelmästä yhdessä. Sillä todellakin seurauksellisesti determinoiva peruste ei saa aikaan totuutta, vaan selittää [sen].³⁹⁹

Seurauksellisesti ja edeltävästi determinoivan perusteen ero on edellisen perusteella seuraava: ensimmäiseen, joka koskee tietämistä ja joka selittää totuuden, vedotaan useammin kuin jälkimmäiseen, mutta jälkimmäinen on totuuden varsinainen peruste, koska totuus perustuu subjektin ja predikaatin yhteyteen sekä determinaatioon.⁴⁰⁰ Toisin sanoen edeltävästi determinoiva peruste on edellytys, joka mahdollistaa seurauksellisesti determinoivan perusteen, eli metafysiikka mahdollistaa epistemologian.

Kuudennen ja seitsemännen proposition yhteydessä Kant selventää Jumalan olemusta ja Jumalan sekä eksistenssin yhteyttä. Kuudennen proposition yhteydessä Kant esittää, että Jumalaa ei voi selittää siten, että Jumalalle oletetaan jokin edeltävä peruste, koska *syyn*⁴⁰¹ käsite edeltää aina seurauksen käsitettä.⁴⁰² Mikäli Jumala siis sisältäisi oman syynsä, niin tällöin Jumala olisi sekä aikaisempi että myöhempi kuin on, mikä on absurdia. Tästä voidaan Kantin mukaan päätellä, että Jumala on absoluuttisesti välttämätön, eikä Jumalalle ole edeltävästi determinoivaa perustetta. Seitsemännen proposition yhteydessä Kant esittää, että kontingenteja eksistioivia olioita edeltää absoluuttisesti välttämätön olio, joka saa aikaan todellisuuden⁴⁰³. Nimittäin kaikki mahdolliset⁴⁰⁴ vaativat vertailua⁴⁰⁵, ja vertailu vaatii taas jonkin, joka ei ole itsessään kontingentti ja vertailun alainen ja täten joko hyväksyttävä tai kiellettävä. Tämän on oltava siis välttämätön olio. Jumalan on lisäksi oltava yksittäinen olio⁴⁰⁶, koska mikäli jumaluuksia olisi useita, niin ne olisivat rajattuja ja kontingenteja mutta silti yhden ja saman ikuisen olion toisto.⁴⁰⁷

---

³⁹⁹ ND 394 ja NE 14. (Lat. ”Veritatis cognitionem rationis semper intuitu niti, communi omnium mortalium sensu stabilitum est. Verum nos saepenumero ratione consequenter determinant contenti sumus, cum de certitudine nobis tantum res est; sed dari semper rationem antecedenter determinantem s., si mavis, geneticam aut saltem identicam, e theoremate allegato et definitione iunctim spectatis facile apparet, siquidem ratio consequenter determinans veritatem non efficit, sed explanat.”) Käännös V. H.

⁴⁰⁰ ND 393 ja 394; ja NE 13 ja 14.

⁴⁰¹ Lat. *causa*.

⁴⁰² Vrt. alaviite 9.

⁴⁰³ Lat. *realitas*.

⁴⁰⁴ Lat. *possibilitas*.

⁴⁰⁵ Lat. *collatio*.

⁴⁰⁶ Lat. *ens unicum*.

⁴⁰⁷ Kantin argumentti on seuraava: (i) Jos Jumalan ”todellisuudet” (lat. *realia*) eli objektiiviset eksistenssit jaetaan, niin jokainen eksistenssi olisi tällöin rajoitettu. (ii) Absoluuttisesti välttämätön ei voi olla rajoitettu. (iii) Rajoitukset kuuluvat täydelliseen determinaatioon, jota ilman olio ei voi olla. (iv) Täten jaetut

Viimeiseksi Kant huomauttaa, että Jumala on ainoa olio, jossa eksistenssi on ensimmäisenä, ja että Jumalan eksistenssi on identtinen Jumalan mahdollisuuden kanssa.⁴⁰⁸

Nova dilucidation kahdeksas propositio on seuraava:

[DPP^{K4}] Yksikään kontingentisti eksistoiva ei kykene olemaan ilman, että eksistenssi on aikaansaatu edeltävästi determinoivalla perusteella.⁴⁰⁹

Tämän perusteluksi Kant esittää, että jos kontingentisti eksistoiva olio olisi ilman determinoivaa perustetta, niin tällöin sen vastakohta olisi determinoinut eksistoivan itsensä poissulkemalla; vastakohta olisi täten absoluuttisesti mahdoton ja kontingentisti eksistoiva taas absoluuttisesti välttämätön, mikä on ristiriidassa aiemman kanssa. Näin kontingentit oliot tarvitsevat edeltävästi determinoivan perusteen, jota Jumala ei tarvitse; edeltävästi determinoiva peruste ei koske täten kaikkia olioita, jotka ovat mahdollisia. Kohdan loppuosassa Kant esittää seuraavia selvennyksiä. Ensimmäiseksi eksistenssin ja totuuden perusteet⁴¹⁰ tulee erottaa toisistaan seuraavasti: determinoiva peruste on välttämätön kontingentisti eksistoivia koskeville totuuksille, mutta ei kaikille eksistoiville, koska Jumalalla ei ole edeltävästi determinoivaa perustetta, ja edeltävästi determinoiva peruste ei ole välttämätön totuuden turvaamiselle⁴¹¹, koska totuus perustuu ensisijaisesti identiteetteihin. Toiseksi jonkin asian aktualisuus, kuten vapaan tahdon teko⁴¹², ei voi aikaansaada eksistenssiä. Nimittäin koska jokainen eksistoiva kontingentti olio vaatii edeltävästi determinoivan perusteen, joka saa aikaan sen eksistenssin, niin myös jokaisella tahtomuksella⁴¹³ on oltava edeltävästi determinoiva peruste, joka saa aikaan sen ja jossa eksistenssi välittyy. Kolmanneksi Wolffin RPP^{W1} ja Baumgartenin PP^B, joissa ”ei minkään”, ”jonkin” ja ristiriidan avulla johdetaan perusteen välttämättömyys,⁴¹⁴ ovat vakuuttamattomia ja teennäisiä: mikäli perusteena ei ole mitään,

---

todellisuudet eksistoivat kontingentisti ja ne muodostavat ikuisen olion. (v) Koska tämän olion ”lukuisuus” (lat. *pluralitas*) olisi ”eri aikoina tuotettu toisto” (lat. ”*aliquoties facta repetitio*”), niin vain yksi tällainen olio voi olla olemassa. (vii) Siis: on vain yksi Jumala. (ND 395.) Käännökset V. H.

⁴⁰⁸ ND 394–396; NE 14–17.

⁴⁰⁹ ND 396. (Lat. ”*Nihil contingenter existens potest carere ratione existentiam antecedenter determinante.*”) Käännös V. H.

⁴¹⁰ Lat. *ratio veritatis; ratio existentiae*.

⁴¹¹ Lat. *firmitas*.

⁴¹² Lat. *actus liberae volitionis*.

⁴¹³ Lat. *volitio*.

⁴¹⁴ Kant pelkistää nämä seuraavasti. (i) Jos ”jokin” ei omista perustetta, niin ”ei mikään” on peruste. (ii) Siis: ”ei mikään” on ”jokin”, joka on absurdia. Edellinen tulisi Kantin mukaan muotoilla kuitenkin

niin tällöin perustetta vastaava käsite on ei-olemassa oleva⁴¹⁵ eikä ”ei mikään” eli jotain ristiriitaista ja epäintelligiibeliä. Jos siis ainoa peruste, joka voidaan myöntää jollekin, on sellainen, jota ei vastaa mikään käsite, niin tällöin peruste puuttuu kokonaan.⁴¹⁶

Yhdeksännen proposition kohta on *Nova dilucidation* laajin ja se käsittelee DPP:n ja tahdonvapauden yhteyttä. Ensimmäiseksi Kant esittää, että RPP:n aiemmat muotoilut ovat olleet epäselviä, jonka seurauksena periaate on ymmärretty toistuvasti väärin ja esimerkiksi siten, että tietämisen periaate ja moraalinen peruste⁴¹⁷ on sekoitettu edeltävästi determinoivien perusteiden kanssa. Kantin mukaan nämä ongelmat ovat kuitenkin vältettävissä, mikäli erotetaan totuuden ja aktualisuuden peruste⁴¹⁸, kuten jo edellä tehtiin. Kantin mukaan edellistä ongelmaa vakavampi on seuraava: jos jokaisella tapahtuvalla asialla on edeltävästi determinoiva peruste, niin tästä näyttää seuraavan, että se, mikä ei tapahdu, ei olisi voinut tapahtua, jolloin asiat tapahtuvat välttämättömyydestä, jonka seurauksena tahdonvapaus ja moraalisuus ajautuvat ongelmallisiksi. Toisin sanoen edeltävästi determinoivista perusteista näyttää seuraavan se, että vaihtoehtoiset asiointilat, kuten – nykyaikaista termistöä käyttäen – kontrafaktuaaliset teot, ovat absoluuttisesti mahdottomia. Kantin ratkaisu perustuu seuraaviin seikkoihin. Ensimmäiseksi ongelmassa ei ole kyse välttämättömyyden asteesta, vaan siitä, mistä syystä jokin asia on välttämätön. Toiseksi Jumalalle vapaa teko, kuten maailman luonti, on sellainen, jolle on taivuttavat perusteet Jumalan motiiveissa, mutta jotka eivät tee tekoa välttämättömäksi. Maailma ei ole siis syntynyt ”jonkin sokean luonnonvoiman vaikutuksella”⁴¹⁹ eli satunnaisesti. Kolmanneksi ihmisen vapaat teot⁴²⁰ ovat determinatioita, joissa vastakkainen mahdollisuus on suljettu pois jo etukäteen, mutta siten, että ne eivät ole ristiriidassa ”halujen ja spontaanien mieltymysten”⁴²¹ kanssa. Tosin sanoen ihminen ei toimi vastoin haluaan. Neljänneksi irrationaalisten eläinten teot ja fysikaalis-mekaaniset⁴²² teot eroavat

---

seuraavasti: jos olevalle (lat. *ens*) ei ole perustetta, niin peruste on ”ei mikään” eli ei-oleva. (ND 397 ja 398; NE 19.)

⁴¹⁵ Lat. *non entis*.

⁴¹⁶ ND 396–398; NE 17–20.

⁴¹⁷ Lat. *ratio moralis*.

⁴¹⁸ Lat. *ratio veritatis; ratio actualitatis*.

⁴¹⁹ ND 400. (Lat. ”a caeca quadam naturae efficacia”.) Käännös V. H.

⁴²⁰ Lat. *actio libera*.

⁴²¹ ND 400. (Lat. ”appetitum et spontaneas inclinationes”.) Käännös V. H.

⁴²² Lat. *brutus; physico-mechanicus*.

ihmisen vapaista teoista siten, että ne perustuvat ulkoisiin ärsykkeisiin ja impulsseihin ilman spontaanin ja ymmärrykseen perustuvan tahdon läsnäoloa.⁴²³

Kant selventää edellistä näkemystään dialogilla, jonka henkilöt ovat DPP:n puolustaja Titius ja DPP:n vastustaja Caius. Dialogin keskeisiä huomioita ovat seuraavat. (i) *Spontaanisuus*⁴²⁴ on teko, joka seuraa sisäisestä periaatteesta⁴²⁵, ja kun se on determinoitu parhaimpana pidetyn representaation kanssa yhdenmukaisesti, niin sitä kutsutaan *vapaudeksi*⁴²⁶. Toisin sanoen inhimillinen vapaa teko tapahtuu subjektin sisäisen periaatteen mukaisesti eli subjektin omasta halusta ja ajattelusta. (ii) Inhimillinen vapaa teko ei ole välttämätön, mutta sille on peruste ja sen suorittaminen ei epäonnistu⁴²⁷, koska inhimillinen vapaa teko vaatii ajatteluun kykenevän subjektin ja determinoivan perusteen, joka taivuttaa tekoon. Näin moraalinen toiminta on mahdollista. (iii) Mikäli halua vastustetaan, niin tällöin teon determinoiva peruste on halun vastustaminen. (iv) Jumalaa ei voi syyttää synnin ja pahuuden olemassaolosta: Jumalan luoma ja DPP:n alainen olemassaolon ketju, jonka Jumala on tiennyt jo ennalta, sisältää myös spontaanisuuteen, harkintaan ja itsedeterminaatioon⁴²⁸ kykeneviä olioita, jotka eivät ole kaikkietäviä ja tekevät pahoja tekoja, koska luulevat näitä parhaiksi. (v) Suurimpaan mahdolliseen luotujen olioiden täydellisyyteen ja henkisen⁴²⁹ maailman onnellisuuteen pyrkivä Jumala on sisällyttänyt myös pahuuteen kykenevän ihmislajin maailmaan, koska pahuus palautuu lopulta ihmisen ”itsedeterminaation sisäiseen periaatteeseen”⁴³⁰ eli ihmisen omaan toimintaan ja ymmärrykseen. Näin pahuus on seurausta hyvän Jumalan pyrkimyksestä täydellisyyteen, jonka lopputulokseen kuuluu siis myös pahaan kykenevä ihmislaji.⁴³¹

Yhdeksännen proposition kohdan täydennyksessä Kant käsittelee vielä kahta lisähuomiota. Ensimmäiseksi hän esittää, että vapaisiin teoihin liittyvä ”jumalallinen

---

⁴²³ ND 398–401; NE 20–24.

⁴²⁴ Lat. *spontaneitas*.

⁴²⁵ Lat. *principium internus*.

⁴²⁶ Lat. *libertas*.

⁴²⁷ Lat. *infallibilis*.

⁴²⁸ Lat. *semet determinandus*. (i) Ymmärrän tämän niin, että Jumala determinoi predikaatin tai sen vastakohtan ihmisen oman halun perusteella, jonka Jumala on tiennyt jo ennalta. (ii) Esim. Poole esittää Kantia ja Tolstoita koskevassa kirja-arviossaan, että itsedeterminaatio voidaan rinnastaa autonomian kanssa ja että – Poole jatkaa eri näkemyksiin perustuen – itsedeterminaatio ei ole sekä Kantilla että Tolstoilla vain moraalin ydin vaan myös pelastuksen ehto. (Poole 2010, 101.)

⁴²⁹ Lat. *spiritualis*.

⁴³⁰ ND 404 ja 405. (Lat. ”in interno semet determinandi principio”.)

⁴³¹ ND 401–405; NE 24–30.

ennalta tietäminen⁴³² on mahdotonta, ellei siihen liittyvä futuritiot⁴³³ eli tulevaisuutta koskevat faktat ole perusteiden determinoimia, koska Jumala ei voi tietää asioita ennalta, ellei kaikkia asioita ole determinoitu edeltävällä perusteella. Jos ennalta tietämiseen liittyvät futuritiot ovat edeltävästi indeterminoituja, niin tällöin ne eivät ole mitään. Toiseksi Kant esittää, että tasapainotilanteen yhdentekevyyden ongelma⁴³⁴ ratkeaa seuraavasti: koska ihmisen teot ovat useiden muuttuvien perusteiden determinoimia, jotka koskevat muun muassa tietoisuuden ja alitajunnan⁴³⁵ toimintoja, niin jatkuva tasapainotila kahden tai useamman ekvivalenttisen vaihtoehdon välissä on mahdoton.⁴³⁶

Yhdeksännen proposition tahdonvapautta koskeva kohta on tärkeä. Kantin näkemys edustaa mielestäni kompatibilismia, jonka mukaan determinismi ja vapaus ovat yhteensopivia, ja pehmeää determinismia, jonka mukaan determinismi ja kompatibilismi ovat yhteensopivia: ihmisen ”vapaa teko” on itselähtöistä eli halun ja harkinnan mukaista eli vapaata, mutta siten, että teolla on aina edeltävästi determinoiva peruste ja että Jumala tietää teon aina jo ennalta. Lisäksi toisin toimiminen vaatisi toisenlaisen yksilöolion. Näin kaikki olemassa oleva perustuu edeltävästi determinoivien perusteiden ketjuun ja Jumalan ennalta tietämiseen, vaikka ketju sisältää myös olioita, jotka kykenevät vapaisiin ja moraalisiin tekoihin ja ilman, että kausaliiteetti rikkoontuu eli että ketjun oliot kykenevät muuttamaan ennalta determinoituja tapahtumia indeterminoiduiksi.⁴³⁷

Kymmenessä propositiossa Kant esittää DPP:n seuraavat korollaarit:

- 1) *Mitään ei ole seurauksessa, jota ei ole ollut perusteessa.* [– –]
- 2) *Asioissa, jotka eivät omista mitään yhteistä, yksi ei voi olla toisen peruste.* Tämä palaa ensimmäiseksi ehdotettuun.
- 3) *Seurauksessa ei ole enempää kuin on perusteessa.* Samasta säännöstä on selvä.⁴³⁸

---

⁴³² Lat. *praescientia divina*.

⁴³³ Lat. *futuritio*.

⁴³⁴ Ks. s. 26; alaviite 102.

⁴³⁵ Lat. *repraesentatio obscura*.

⁴³⁶ ND 405 ja 406; NE 30 ja 31.

⁴³⁷ Ks. seuraava kohta.

⁴³⁸ ND 406. (Lat. ”1) *Nihil est in rationato, quod non fuerit in ratione.* [– –] 2) *Rerum, quae nihil commune habent, una non potest esse ratio alterius.* Ad propositionem praemissam redit. 3) *Non amplius est in rationato, quam est in ratione.* Ex eadem liquet regula.”) Käännös V. H.

Näiden looginen seuraus on Kantin mukaan seuraava: ”Absoluuttisen todellisuuden määrä ei muutu maailmassa *luonnollisesti*, ei lisääntymällä eikä vähenemällä.”⁴³⁹ Näin ollen Kantilla maailma fysikaalisine ominaisuuksineen sisältä vain ja ainoastaan sen mitä Jumala on luomisessa siihen sisällyttänyt.⁴⁴⁰

Yhdennessätoista propositiossa Kant käsittelee kahta DPP:sta johdettua väärää korollaaria. Ensimmäiseksi Kantin mukaan Baumgartenin seurauksen periaate ei päde sellaisenaan, koska Baumgarten todistaa sen virheellisesti ”ei minkään” ja ”jonkin” kautta.⁴⁴¹ Toisaalta mikäli seurauksen periaate identifioidaan tietämisen perusteen kanssa, niin tällöin Kantin mukaan ongelmaa ei synny, sillä tällöin on kyse siitä, että eksistovasta olista voidaan johtaa uutta tietoa ja alakäsitteitä. Toiseksi Leibnizin erottamattomien identiteettien periaate⁴⁴² ei päde, koska olioiden sisäiset rakenteet voivat olla Kantin mukaan identtiset: esimerkiksi aineen kiteiseksi muuttumisen eli kristallisoinnin seurauksena voidaan löytää kaksi tai useampia olioita, joilla on täysin samanlaiset sisäiset determinaatit.⁴⁴³

Edelliset huomiot ovat mielestäni perusteltuja. Erityisesti jälkimmäinen vaikuttaa uskottavalta, koska olioiden keskeisistä ominaisuuksista puhuttaessa viitataan usein vain olioiden sisäisiin ominaisuuksiin, eikä esimerkiksi relaatioihin, joiden merkitystä Leibniz painottaa; Kantin näkemyksessä hyväksytään siis se, että luonto voi tuottaa sisäisesti täysin samanlaiset oliot, vaikka näillä olisi toisistaan poikkeavat ulkoiset relaatiot.

DPP:n käsittelyn jälkeen Kant esittää kahdennessatoista propositiossa seuraannon periaatteen:

Yksikään muutos ei voi tapahtua substansseille, paitsi sikäli kuin ne ovat liittyneet toistensa kanssa: niiden vastavuoroinen riippuvuus toisistaan määrää muutoksen tilan.⁴⁴⁴

Kant esittää ensimmäiseksi periaatteelle kolme selvennystä: yksinkertainen substanssi, joka ei ole yhteydessä muihin substansseihin, on muuttumaton; kahden muuttumattoman

---

⁴³⁹ ND 407. (Lat. ”Quantitas realitatis absolutae in mundo *naturaliter* non mutatur, nec augescendo nec decrescendo.”) Käännös V. H. Huom. Walfordin ja Meerboten mukaan tämä on Kantin ensimmäinen yritys todistaa häviämättömyyden periaate. (Walford & Meerbote 2002, 419 ja 420.)

⁴⁴⁰ ND 406–408; NE 32–34.

⁴⁴¹ Ks. *Metaphysica* 23. §; s. 72.

⁴⁴² Ks. alaviite 188.

⁴⁴³ ND 408–410; NE 34–36.

⁴⁴⁴ ND 410. (Lat. ”Nulla substantiis accidere potest mutatio, nisi quatenus cum aliis connexae sunt, quarum dependentia reciproca mutuam status mutationem determinat.”) Käännös V. H.

substanssin vuorovaikutuksesta seuraa niiden ulkoinen ja sisäinen muuttumattomuus; jos substanssien välinen yhteys poistetaan, niin seuraanto ja aika häviävät. Toiseksi Kant esittää periaatteen todistuksen kolmena erillisenä argumenttina. Mielestäni näistä selkein on seuraava. (i) Determinoiva peruste toimii välittömästi. (ii) Jos determinoijat⁴⁴⁵ ovat olemassa jakamattoman substanssin⁴⁴⁶ jossakin tilassa eli sisäisesti, niin niiden seuraukset eli determinoidut ilmenevät välittömästi. (iii) Muutos on determinaatioiden peräkkäisyyttä, mutta se ei voi tapahtua substanssin sisäisistä tekijöistä, koska samat sisäiset determinoijat eivät voi saada determinoitua sekä olevaksi että olemattomaksi. (iv) Siis: muutos on seurausta ”ulkoisesta yhteydestä”⁴⁴⁷. Kolmanneksi Kantin mukaan periaatteen soveltaminen tuottaa seuraavat erittäin merkittävät tulokset: ulkoiset ruumiimme ovat olemassa, koska meillä on ruumiimme representaatio, jota voimme vertailla sen aikaansaajaan eli ruumiiseemme; Leibnizin ennalta säädetty harmonia ei ole hyväksyttävissä, koska tällöin sielumme olisi muuttumaton, jota se ei kokemuksen mukaan ole; kaikilla hengillä⁴⁴⁸ on orgaaninen ruumis⁴⁴⁹; Jumala on muuttumaton, koska Jumala on riippumaton ulkoisista suhteista.⁴⁵⁰

Ensimmäiseksi seuraannon periaatteen keskeinen merkitys on mielestäni Kantilla seuraava: muutosta ja aikaa ei ole ilman vuorovaikutusta; jos periaate ei päde, niin tällöin maailma olisi täysin staattinen eli absoluuttisesti kuollut, mutta koska näin ei kokemuksen mukaan ole, niin on oletettava periaate, seuraannon periaate, joka selittää muutoksen. Toiseksi periaatteesta seuraa relationaalinen aika ja dynaaminen todellisuus ja periaatteen avulla Kant päättelee⁴⁵¹ mielen ulkoisen maailman olemassaolon. Kolmanneksi DPP edeltää seuraannon periaatetta, koska muutos perustuu determinaatioon ja determinoiviin perusteisiin.

Nova dilucidation kolmastoista propositio käsittelee yhteiseksistenssin periaatetta:

Äärelliset substanssit eivät perustu – yksin niiden itsensä olemassaolon kautta – keskinäisille suhteille eikä niitä ole yhdistetty keskinäisellä yhteydellä lainkaan, paitsi

---

⁴⁴⁵ Lat. *determinantia*.

⁴⁴⁶ Lat. *substantia simplicis*.

⁴⁴⁷ ND 411. (Lat. *e nexu externo*.) Käännös V. H.

⁴⁴⁸ Lat. *spiritus*.

⁴⁴⁹ Lat. *corpus organicus*.

⁴⁵⁰ ND 410–412; NE 37–40.

⁴⁵¹ Ks. Walford & Meerbote 2002, lxxv.

sikäli kuin vastavuoroisten relaatioiden muodot ylläpidetään niiden yhteisen eksistenssin periaatteella eli jumalallisella ymmärryksellä.⁴⁵²

Kantin esittämän todistuksen sisällön voi tiivistää seuraavasti: (i) Singulaarin substanssin⁴⁵³ eksistenssi voidaan ymmärtää täysin mistään muusta riippumattomaksi, jolloin siitä ei voida johtaa minkään muun substanssin eksistenssiä. (ii) Koska relaatio on relatiivinen determinatio⁴⁵⁴, jota ei voida ymmärtää mistään muusta riippumattomaksi, niin relaatiota ja relaation determinoivaa perustetta ei voida ymmärtää vain yhden substanssin eksistenssin kautta. (iii) Näin ollen yksikään substanssi ei ole vuorovaikutuksessa. (iv) Maailman olioiden on kuitenkin havaittu olevan liittyneenä ”vastavuoroisella yhteydellä”⁴⁵⁵. (v) Tämä on myönnettävä ”yhteisyyssyille”⁴⁵⁶ eli Jumalalle, joka on kaikkien eksistovien yleinen periaate. (vi) Siis: Jumala saa aikaan eksistovat oliot ja niiden vastavuoroiset relaatiot. Kantin mukaan yhteiseksistenssin periaatteen soveltaminen tuottaa seuraavat merkittävät tulokset: substanssit eivät ole erikseen determinoidussa paikassa, asemassa tai tilassa⁴⁵⁷, koska nämä ovat substanssien relaatioita eivätkä substansseja itsessään; Jumala olisi halutessaan voinut luoda useita toisistaan eristettyjä⁴⁵⁸ maailmoja; koska substanssit eivät voi itse aikaansaada molemminpuolista vuorovaikutusta, niin on oltava mainittu yhteisyyssy, josta voidaan muodostaa varmuudella yhden ja vain yhden Jumalan olemassaolon todistus, joka on kosmologista todistusta⁴⁵⁹ voimakkaampi; periaate kumoaa manikealaisuuden oletuksen valon ja pimeyden dualismista⁴⁶⁰: joko ”valon” tai ”pimeyden” on riipputtava toisesta tai molempien on oltava yhteisyyssyyn alaisia, josta seuraa kuitenkin kummassakin tapauksessa ristiriita; kappaleiden välinen vetovoima eli universaali vetovoima eli newtonilainen vetovoima⁴⁶¹ pätee ja se on otaksuttavasti perustavin ainetta määrittelevä

---

⁴⁵² ND 412 ja 413. (Lat. ”Substantiae finitae per solam ipsarum existentiam nullis se relationibus respiciunt, nulloque plane commercio continentur, nisi quatenus a communi existentiae suae principio, divino nempe intellectu, mutuis respectibus conformatae sustinentur.”) Käännös V. H. Huom. Kant ei kuitenkaan sitoudu Malebranchen okkasionaalisten syiden oppiin, ks. ND 415; NE 44.

⁴⁵³ Lat. *substantia singula*.

⁴⁵⁴ Lat. *determinatio respectiva*.

⁴⁵⁵ ND 413. (Lat. ”mutuo nexu”.) Käännös V. H.

⁴⁵⁶ ND 413. (Lat. ”communio causa”.) Käännös V. H.

⁴⁵⁷ Lat. *locus, situs, spatium*.

⁴⁵⁸ Lat. *solitarius*.

⁴⁵⁹ Kant käyttää ilmaisua ”kontingentin todistus” (lat. *demonstratio contingentiae*). Kosmologisessa todistuksessa kontingenteista olioista johdetaan välttämätön olio eli Jumala.

⁴⁶⁰ Manikealaisuuden mukaan valo ja pimeys ovat maailman alkuperusteet. Vrt. AG 113; MET 289.

⁴⁶¹ Lat. *attractio; universalis gravitas; attractio Newtoniana*. Newtonin gravitaatiolain eli yleisen vetovoimalain mukaan kahden kappaleen välinen vetovoima määräytyy kappaleiden massojen ja

ja Jumalan ylläpitämä⁴⁶² laki; vastavuoroiset substanssit eivät voi determinoida toisiaan, koska kaikki muutos palautuu ulkoisiin suhteisiin ja Jumalaan, mutta fysikaalinen tai luonnollinen vaikutus⁴⁶³ on tälle säännölle poikkeus: *universaali harmonia*⁴⁶⁴ valitsee olioiden välillä, jolloin vaikuttavat syyt ovat mahdollisia substanssien välillä. Toisin sanoen substanssit kykenevät siirtämään reaalisuutta toisiinsa.⁴⁶⁵

Yhteiseksistenssin periaatteen keskeinen merkitys on mielestäni seuraava: Jumala mahdollistaa vuorovaikutuksen, joka ei voi syntyä pelkästään singulaareista substansseista ja näiden relaatioista. Periaate liittyy myös muun muassa relationaaliseen avaruuteen, Jumalan todistamiseen, universaali vetovoimaan ja fysikaaliseen vuorovaikutukseen. Lisäksi yhteiseksistenssin periaate vaatii DPP:n olettamisen, koska Jumala determinoi oliot ja niiden ominaisuudet sekä relaatiot.

Laywine esittää laajemmin, että Kant perustaa *todellisen interaktion systeeminsä* seuraannon ja yhteiseksistenssin periaatteisiin seuraavasti. Ensimmäisen johdosta yksikään substanssi ei kykene muutokseen sinällään eli muutos vaatii aina vuorovaikutuksen. Laywine ajattelee nyt siten, että periaate on Newtonin ensimmäisen ja toisen liikelain⁴⁶⁶ metafyyssinen kannanotto tai puolto. Jälkimmäinen periaate puolestaan selittää, miksi vuorovaikutus on ylipäänsä olemassa: luontokappaleet eivät ole vuorovaikutuksessa siksi, että ne ovat olemassa, vaan siksi, että Jumala käsittää ne äärettömän ymmärryksensä tuottamassa mallissaan tekevän näin. Lisäksi Laywine esittää Kantin systeemin kohtalosta seuraavaa: Kant uskoi aluksi voivansa välttyä systeemillään Leibnizin ja Wolffin systeemien ongelmilta, koska se selittäisi, miten luontokappaleiden spatiotemporaaliset relaatiot ovat mahdollisia ja erityisesti universaalien vetovoiman avulla ja kaukovaikutuksen hyväksymisellä. Myöhemmin Kant joutui kuitenkin

---

etäisyyksien perusteella ja jokainen massan omaava kappale vaikuttaa jokaiseen toiseen massan omaavaan kappaleeseen.

⁴⁶² Lat. ”quae non nisi Deo immediato statore iugiter durat”. (ND 415.)

⁴⁶³ Lat. *influxus physicus*.

⁴⁶⁴ Tämä ei tarkoita Leibnizin ennalta säädettyä harmoniaa.

⁴⁶⁵ ND 412–416; NE 40–45.

⁴⁶⁶ Nämä ovat yksinkertaistetusti seuraavat. *Jatkuvuuden laki*: kappaleet jatkavat muuttumatonta liikettä vakionopeudella tai ne pysyvät levossa, mikäli niihin ei kohdistu ulkoisia voimia. *Dynamiikan peruslaki*: liikkeen muutos on verrannollinen liikkeen aiheuttavaan voimaan eli mitä suurempi kappaleeseen kohdistuva voima on, niin sitä suurempi on sen kiihtyvyys.

hyväksymään systeeminsä puutteellisuuden. Laywinen mukaan suurin ongelma on se, että Kant ei selitä lainkaan sitä, miten sielu on läsnä avaruudessa.⁴⁶⁷

5.2 Yhteenveto ja pohdinta

Suhteellisen lyhyessä mutta runsassisältöisessä *Nova dilucidatione* Kant selventää, tarkentaa ja kritisoi Leibnizin, Wolffin ja Baumgartenin näkemysten lähtökohtia, jotka ovat ristiriidan periaate, identiteetin periaate ja RPP eli DPP. Lisäksi Kant esittelee seuraannon ja yhteiseksistenssin periaatteensa, jotka hän johtaa DPP:sta.

Kirjoituksen ensimmäisessä sektiossa Kant pyrkii selventämään ristiriidan periaatteen ja identiteetin periaatteen sisältöjä ja näiden keskinäistä suhdetta. Kant ajattelee siten, että ristiriidan periaate ei voi olla ensisijaisin, koska hyväksyvät ja kieltävät totuudet vaativat erilliset periaatteet, jotka kuitenkin sisältyvät identiteetin periaatteeseen, jolloin se on ensisijaisin. Lisäksi kantin mukaan ristiriidan periaate paljastaa vain ristiriidan määritelmän.

Nova dilucidatione toisessa sektiossa Kant pyrkii selventämään, kritisoimaan ja korjaamaan monia RPP:seen liittyviä asioita. DPP^{K1}:ssa Kant esittää, että ”determinoida” tarkoittaa predikaatin asettamista vastakkaisen poissulkemisen kanssa, että ”peruste” determinoi subjektia sen predikaattien suhteen ja että perusteet jakautuvat edeltävästi ja seurauksellisesti determinoiviin perusteisiin. Viimeksi mainittu korjaa Kantin mukaan monia RPP:seen liittyviä epäselvyyksiä, kuten Wolffin virheellisen ajatuksen siitä, että periaate vastaa vain siihen kysymykseen, miksi jokin pikemminkin on kuin ei ole. Edeltävästi determinoiva peruste eli olevan tai tulemisen peruste, on vastaus miksi-kysymykseen ja seurauksellisesti determinoiva peruste eli tietämisen peruste, on vastaus että-kysymykseen. Vaikka erottelu vaikuttaa osittain epäselvältä, niin ensimmäinen voidaan tulkita kausaliiteetin periaatteeksi ja jälkimmäinen havainnon periaatteeksi. Lisäksi Kant uudelleennimeää RPP:n determinoivan perusteen periaatteeksi Crusiuksen mukaisesti ja mielestäni perustellusti.

---

⁴⁶⁷ Laywine 1993, 4 ja 5. Laywinen mukaan ongelma koskee mm. sielun jakamattomuutta ja sen muita ominaisuuksia sekä Kantin käsitystä *fysikaalisten monadien* ominaisuuksista. (Laywine 1993, 6 ja 7.)

Viidennen proposition kohdalla Kant esittää argumentit DPP^{K2} ja DPP^{K3} , jotka perustelevat determinoivan perusteen ja totuuden yhteyttä seuraavasti: (i) Jokaisessa todessa propositiossa subjektin predikaatit on determinoitu ristiriidattomasti eli indeterminoidut kohteet muuttuvat determinoinnin myötä todeksi ja niiden vastaparit epätodeksi. (ii) Jokaiselle totuudelle on determinoiva peruste, joka on sen selitys eli selitys, miksi totuus eikä sen vastapari toteutuu. Mielestäni DPP^{K2} selventää kuitenkin enemmän determinaation funktiota ja DPP^{K3} determinaation ja indeterminaation suhdetta eksistenssiin. Kohdan lopussa Kant esittää, että seurauksellisesti determinoivaan perusteeseen eli havaintoihin ja tietämiseen vetoaminen on asioiden todellisen syyn selvittämisen sijaan ihmiselle tavanomaisempaa, mikä tuntuu uskottavalta väitteeltä.

Kuudennen ja seitsemännen proposition kohdalla Kant selventää Jumalan olemusta sekä Jumalan ja kontingentisti eksistovien olioiden yhteyttä. Ensimmäiseksi Jumalalle ei voi olla edeltävää syytä eikä täten edeltävästi determinoivaa perustetta, koska Jumala on ikuinen ja absoluuttisesti välttämätön. Jumala siis eksistoi, koska vastakohta ei ole mahdollinen. Toiseksi Jumala edeltää kontingentteja olioita, koska on oltava välttämätön olio, joka siirtää reaalisuuden näihin ja on valinnut eksistovat oliot kaikkien mahdollisten joukosta vertailulla. Kolmanneksi on olemassa vain ja ainoastaan yksi Jumala.

Kahdeksannen proposition eli DPP^{K4} :nen mukaan edeltävästi determinoiva peruste on välttämätön jokaiselle kontingentisti eksistovalle, koska ilman edeltävästi determinoivaa perustetta kontingentisti eksistoinnista olisi absoluuttisesti välttämätön ja sen vastakohta absoluuttisesti mahdoton. Lisäksi Kant selventää DPP:ta seuraavasti: totuuden peruste on erotettava eksistenssin perusteesta; kaikki ihmisen vapaat teot ovat edeltävästi determinoivan perusteen alaisia; Wolffin RPP^{W1} ja Baumgartenin PP^B ovat teennäisiä todistuksia, koska jos jollakin ei ole perustetta, niin se ei tarkoita, että ”ei mikään” on perusteena, mistä johdetaan se, että ”jonkin” on oltava perusteena, vaan sitä, että olemassaolo ei kuulu perusteen käsitteeseen, jolloin peruste puuttuu. Siis jos perustetta ei ole, niin tällöin perustetta ei vastaa mikään käsite.

Yhdeksännen proposition kohdassa Kant selventää DPP:ta ja vapaata tekoa koskevaa seuraavaa ongelmaa: koska jokaisella kontingentisti eksistovalla oliolla on edeltävästi determinoiva peruste, niin nyt vaikuttaa siltä, että kaikki on määräytynyt jo edeltävästi, jolloin vapaat teot ja moraalinen toiminta eivät ole mahdollisia. Kant kieltää tämän

seuraavien seikkojen kautta. (i) Jumalan toiminnalla on taivuttavat perusteet, jotka eivät tee sitä välttämättömäksi. (ii) Ihmisen toiminnalle on edeltävästi determinoivat perusteet, mutta siten, että ne eivät ole ristiriidassa ihmisen halujen kanssa. (iii) Eläinten ja koneiden teot perustuva puhtaasti ulkoisiin ärsykkeisiin ja ilman ymmärryksen ja tahdon läsnäoloa. (iv) Spontaani eli itselähtöinen teko on seuraus sisäisestä periaatteesta, ja jos siihen liittyy representaatio siitä, mikä on parasta, niin se on vapaa teko. (v) Ihmisen vapaille teoilla on edeltävästi determinoivat perusteet, mikä mahdollistaa moraalisen toiminnan, koska ilman perustetta vapaa teko on mielivaltainen tai satunnainen. (vi) Jumala ei ole vastuussa pahuudesta, koska ihminen kykenee itse moraalisesti väärin tekoihin. (vii) Pahuus on olemassa, koska suurimpaan mahdolliseen luotujen olioiden täydellisyyteen ja henkisen maailman onnellisuuteen pyrkivä Jumala on sisällyttänyt maailmaan myös pahuuteen kykenevän ihmislajin. (viii) Jumalan ennalta tietäminen on ihmisen vapaan tahdon kannalta välttämätöntä. (ix) Jatkuva tasapainotila kahden tai useamman vaihtoehdon välissä on mahdoton, koska teot ovat alati muuttuvien perusteiden alaisia. Näin ollen Kantin näkemyksen perusteella voidaan esittää seuraava tiivistys: kova determinismi ei päde, koska ihminen kykenee vapaisiin tekoihin ja tämän kriteereinä ovat spontaanisuus, harkinta ja ennalta määräävät perusteet.

Kymmenen ja yhdennentoista proposition kohdalla Kant hyväksyy DPP:n seuraukseksi absoluuttisen todellisuuden määrän muuttumattomuuden mutta kieltää Baumgartenin seurauksen periaatteen ja Leibnizin erottamattomien identiteettien periaatteen, koska ensimmäinen perustuu ”ei minkään” ja ”jonkin” sisältävään teennäiseen päättelyyn ja jälkimmäinen ei salli sisäisesti samanlaisia olioita, joita Kantin mukaan voi olla olemassa.

Kirjoituksen kolmannessa sektiossa Kant esittää seuraannon ja yhteiseksistenssin periaatteet. Ensimmäisestä seuraa aika, dynaaminen todellisuus ja mielen ulkoisen maailman olemassaolo ja jälkimmäisestä substanssien välinen vuorovaikutus. Periaatteet liittyvät DPP:een seuraavasti: seuraannon periaate vaatii DPP:n olettamisen, koska seuraannon aikaansaama muutos perustuu determinaatiolle ja determinoiviin perusteisiin ja yhteiseksistenssin periaate vaatii DPP:n olettamisen, koska Jumala determinoi oliot ominaisuuksineen ja relaatioineen. Näiden periaatteiden avulla Kant johtaa lukuisia seurauksia, joita ovat muun muassa relationaalinen aika ja avaruus, orgaanisten ruumiiden välttämättömyys, universaali vetovoima ja vaikuttavan syyn kategoria.

5.3 Kant ja Tolstoin ongelma

Miten *Nova dilucidation* sisältö ja Tolstoin ongelma ovat yhteydessä? Tähän voidaan vastata siten, että tarkastellaan ensin kirjoituksen ihmiskäsitystä ja sen jälkeen kirjoituksen sisältöä kokonaisvaltaisemmin.

Ensimmäiseksi *Nova dilucidation* ihmiskäsitys on seuraava. Ihminen on kontingentisti eksistoiva determinoitu kokonaisuus eli DPP:n alainen, sisäisesti ristiriidaton ja itsensä kanssa identtinen olio sekä ulkoisesti ristiriidaton eli yhteensopiva kaikkien muiden olioiden kanssa. Toisin sanoen kunkin ihmisen ominaisuudet ovat sellaisia, jotka ovat Jumalan harkinnan mukaisia eivätkä aiheuta ristiriitaa. Lisäksi ihminen kykenee itselähtöiseen vuorovaikutukseen muiden olioiden kanssa. Toiseksi *Nova dilucidation* sisällön perusteella ihminen kykenee moraalisesti hyvään tekoon: tällainen teko on vapaa eli itselähtöinen eli spontaani, harkinnan alainen ja perusteista syntynyt sekä siihen liittyvä onnistuneen harkinnan toteutuminen. Tällaisessa tapauksessa representaatio siitä, mikä on parasta, on myös parasta, eikä representaatioon liittyvä teko johda pahaan. Koska ihminen on nyt moraalinen toimija, niin hänen teoillaan on myös hyvyys tai pahuus liittyviä seurauksia ja vaikutuksia; mahdollisimman paljon hyviä tekoja tehnyt ihminen on moraalissa arvokas ja merkityksellinen, jolloin osa ihmisen merkityksestä koostuu hänen teoistaan. Kolmanneksi kokonaisvaltaisemmin katsottuna *Nova dilucidatio* sisältää seuraavanlaisen käsityksen. Absoluuttisesti välttämättömän Jumalan, joka pyrkii suurimpaan mahdolliseen luotujen olioiden täydellisyyteen ja henkisen maailman onnellisuuteen, luoma kontingentti maailma on determinoivien perusteiden alainen, jolloin kaikille Jumalan hyväksymille ominaisuuksille on perusteet ja maailma on intelligenti. Tässä olemassaolon ketjussa on vapaaseen ja moraaliseen toimintaan kykenevien yksilöolioiden joukko eli ihmislaji, jonka yksilöt toimivat spontaanisti ja edeltävistä determinoivista perusteista mutta Jumalan kaikkietävyys puitteissa.

6. RPP ja Tolstoin ongelma

Millaisessa yhteydessä Leibnizin, Wolffin, Baumgartenin ja Kantin näkemykset sekä Tolstoin ongelma ovat? Aluksi on huomattava, että Tolstoi itse ei hyväksyisi edellä mainittujen näkemyksiä ongelmansa ratkaisuksi, koska ne edustaisivat hänelle ”professorifilosofiaa” eli jo olemassa olevien ilmiöiden hedelmätöntä ja abstraktia lokerointia eli ne eivät olisi ”aitoa filosofiaa”. Tolstoin oma ratkaisu kehittyi seuraavasti. Hän etsi aluksi Platonin, Spinozan, Kantin, Hegelin ja Schopenhauerin filosofioista ratkaisua kuolemanpelkoonsa ja elämän merkitystä koskevaan kysymykseen mutta päätyi kiistämään elämän arvon Schopenhauerin opin mukaisesti. Myöhemmin Tolstoin kanta kuitenkin muuttui: Jumalaan tukeutuminen on ainoa vaihtoehto kuolemanpelolle ja elämän merkityksen haasteelle, jonka – Tolstoin oman havainnoinnin mukaan – tavalliset ihmiset tajuavat vaistonvaraisesti, mutta usko ei saa tällöin perustua järjenvastaisille dogmeille.⁴⁶⁸ Kutsun Tolstoin ratkaisua *terapeuttisen uskon intuitioksi* ja määrittelen sen seuraavasti: elämän merkityksettömyys voidaan voittaa transsendenttia koskevan uskon avulla, mutta ilman, että se sisältää järjenvastaisia dogmeja.

Leibnizin, Wolffin, Baumgartenin ja Kantin näkemysten ja Tolstoin ongelman yhteyttä voidaan pohtia, mikäli Tolstoin ongelmaa pidetään yleisenä kysymyksenä. Heidän näkemyksensä⁴⁶⁹ perustuvat seuraavalle lähtökohdalle: kaikilla kontingentisti eksistioivilla on aina riittävä tai determinoiva peruste. RPP ja DPP sekä näihin liittyvät seikat ovat yhteydessä Tolstoin ongelmaan seuraavasti. Suppeammassa mielessä kontingentilla ihmiselämällä on aina jokin ihmisyyksilön yli ulottuva merkitys, koska hän on olemassa riittävän tai determinoivan perusteen johdosta, joka ei voi palautua ihmiseen itseensä. Näin ollen ihmiselämä ei ole koskaan puhdas sattuma vaan riippuu aina jostakin muusta. Laajemmassa mielessä ihminen on Jumalan luoma ja ominaisuuksiensa ja yhteensopivuutensa johdosta paras mahdollinen olio, joka toimii itselähtöisesti Jumalan luomassa maailmassa mutta Jumalan ennalta tietämisen mukaisesti. Näiden neljän näkemyksen kautta Tolstoin ongelmaan saadaan seuraava kolmiosainen vastaus: (i) ihmisellä on ulkoinen peruste, josta hänen olemassaolonsa seuraa ja jolloin olemassaolo

---

⁴⁶⁸ Lehtinen 2012, 8, 11 ja 12. Huom. Tolstoi piti Jeesuksen vuorisaarnaa moraalin perustana. (Lehtinen 2012, 13.)

⁴⁶⁹ Niputan näkemykset yhteen käsittelyn helpottamiseksi, vaikka ne sisältävätkin eroja.

on sidottu laajempaan kokonaisuuteen eli Jumalaan sekä aktuaaliseen maailmaan ja sen muihin olioihin, (ii) ihminen ei ole sattuma ja (iii) ihminen on seuraus Jumalasta, mutta toimintansa suhteen omaehtoinen ja moraalisesti vastuullinen.

Edelliseen vastaukseen liittyen on myös tarkasteltava siihen liittyvää metodiikkaa, maailmankatsomusta ja metafilosofiaa. Ensimmäiseksi mainittuun liittyen huomattiin, että jokainen näkemyksistä perustuu rationalismin metodeihin⁴⁷⁰ ja epistemologiseen maltilliseen rationalismiin, joista seuraa seuraavat totuudet: mikään ristiriitainen ei voi olla todellista; kaikki totuudet ovat joko myöntäviä tai kieltäviä; RPP tai DPP on totta; on oltava välttämätön olio; kontingenttien olioiden olemassaolo johtuu välttämättömästä oliosta. Tässä kohtaa on huomattava erityisesti se, että järjen totuuksien on oltava sovussa kokemuksen kanssa. Näin esimerkiksi ristiriidan periaate ja RPP tai DPP saavat kokemuksesta tukea, koska kokemus ja erityisesti arkikokemus ei juurikaan tue ristiriitaisten faktojen ja raakafaktojen olemassaoloa.

Millaiseen maailmankatsomukseen näkemykset liittyvät? Pidän maailmankatsomuksen kriteereinä tiettyä epistemologiaa, tiettyä arvoperustaa ja tiettyä maailmankuvaa.⁴⁷¹ Ensimmäiseksi näkemysten epistemologinen kanta on epistemologinen maltillinen rationalismi⁴⁷², kuten edellä huomattiin. Ihminen nähdään tällöin yksilöoliona, joka saavuttaa totuuksia maailmasta sekä järjen että kokemuksen kautta. Toiseksi kyseiset näkemykset perustuvat mielestäni seuraavalle arvoperustalle: niiden moraalikäsitys pohjautuu (i) kristilliselle etiikalle, jota kuitenkin määrittää (ii) metafysiset elementit ja oletukset, kuten käsitykset Jumalan perfektioista, maailman fyysikaalisen rakenteen harmoniasta ja pahasta välttämättömänä tai illusorisena, sekä (iii) tieteellisen ja loogisen ajattelun hyve. Kolmanneksi kyseisten näkemysten maailmankuva on mielestäni vähäisessä määrin uskonnollinen mutta olennaisessa määrin tiedepohjais-

---

⁴⁷⁰ Mielestäni Huenemannin jaottelu sopii käsiteltyihin näkemyksiin: epistemologiaan liittyen hyväksytään (i) *a priori* - totuudet, (ii) ainakin joidenkin ideoiden synnynäisyys ja (iii) ihmisen kognitiivinen ”koneisto” (engl. *machinery*), joka mahdollistaa järjen ja kuvittelun kohteiden erottelun. Lisäksi metafysiikkaan liittyen hyväksytään seuraavat: (i) järki kykenee paljastamaan todellisuuden, (ii) todellisuus on asteittaista ja (iii) Jumala sekä (iv) sielu ovat olemassa. (Huenemann 2008, 7 ja 12.)

⁴⁷¹ Seuraan Niiniluodon seuraavaa näkemystä: ”Yhteenvetona voidaan sanoa, että kokonaisvaltaiseen maailmankatsomukseen tulee kuulua ainakin seuraavat ainekset: (a) *tietoteoria*: käsitys siitä, miten maailmaa koskevaa tietoa hankitaan ja perustellaan; (b) *maailmankuva*: maailmaa koskevat väitteet, jotka on saavutettu kohdassa (a) mainittujen tiedostamisen keinojen avulla; (c) *arvoteoria*: käsitykset hyvästä ja pahasta, oikeasta ja väärästä, näkemys ihmisen tehtävästä maailmassa [––].” (Niiniluoto 1984, 87.)

⁴⁷² Tällöin totuuksia perustellaan *a priori* ja *a posteriori*.

metafyysinen,⁴⁷³ koska niiden sisältämien väitteiden perustelut muodostuvat pääasiallisesti filosofisista argumenteista, joihin yhdistyy jonkin verran luonnontieteen ja kristinuskon väitteitä.

Näkemykset sisältävät seuraavia metafilosofisia seikkoja. Ensinnäkin maailman rakenteen selittäminen näyttää olevan Leibnizille, Wolffille, Baumgartenille ja Kantille eräs filosofian päätehtävä. Seurauksena kaikki neljä näkemystä perustuvat ontologiselle lähestymistavalle, jolloin keskeisenä pyrkimyksenä on esittää mahdollisimman uskottava metafysiikka. Toiseksi näkemykset perustuvat rationalistiselle metodiikalle, kuten edellä huomattiin. Kolmanneksi näkemyksissä on mielestäni elämänfilosofiaan liittyvä kiistaton yhteys, koska ne sisältävät tietyn ihmiskuvan ja selityksen ihmisen asemasta maailmassa. RPP ja DPP ovat tällöin merkittävässä tehtävässä: ihmisen eksistenssi ei johdu koskaan sattumasta vaan aina jostakin perusteesta. Lisäksi näkemyksiä voi mielestäni pitää osittain vakavana elämänfilosofiana, koska ne perustelevat ja selittävät ihmisen asemaa maailmassa kriittisesti ja filosofisesti argumentoiden. Toisaalta näkemykset sisältävät kuitenkin vakavan elämänfilosofian suhteen hyvin ongelmallisia asioita, kuten suhteellisen epäkriittisen ja dogmaattisen oletuksen Jumalan olemassaolosta.

Kysyttäessä siis, että millaisessa yhteydessä Leibnizin, Wolffin, Baumgartenin ja Kantin näkemykset ja Tolstoin ongelma ovat, niin laajempi vastaus on aiempaan perustuen seuraava: (i) Varsinainen vastaus: ihmiselämällä on merkitys, joka liittyy sekä muihin olioihin että riittävään tai determinoivaan perusteeseen, jolloin (a) ihmisen olemassaolo on sidottu aktuaaliseen maailmaan ja sen olioihin, (b) ihminen ei ole absoluuttinen olio tai sattuma ja (c) ihminen ominaisuuksineen on seuraus Jumalasta. (ii) Vastaus saadaan rationalistisen metodiikan ja rationalistisen maailmankatsomuksen kautta, ja viimeksi mainittu koostuu (a) epistemologisesta maltillisesta rationalismista, (b) arvopohjasta, joka muodostuu kristillisestä etiikasta, metafyyysisistä elementeistä sekä tieteellisen ja loogisen ajattelun hyveestä, ja (c) tiedepohjais-metafyyysisestä maailmankuvasta, jossa on uskonnollisen maailmankuvan joitain elementtejä. (iii) Vastaus paljastaa seuraavia metafilosofia oletuksia: filosofian keskeisenä tehtävänä pidetään maailman rakenteen selittämistä; näkemykset perustuvat rationalistisen metodiikan hyväksymiselle; näkemykset sisältävät tietyn suhteellisen yhtenäisen elämänfilosofian, jota voidaan pitää

---

⁴⁷³ Niiniluoto 1984, 81–83.

osittain vakavana eli kriittisenä elämänfilosofiana. Kutsun tätä vastausta *dogmaattisen rationalismin elämänarvon todistukseksi* ja määrittelen sen seuraavasti: elämän merkityksettömyys pyritään voittamaan siten, että hyväksytään rationalistinen metodiikka sekä eräät dogmaattiset oletukset, kuten oletus kaikkivoivasta, kaikkitietävästä, täydellisestä ja absoluuttisen hyvästä Jumalasta.

Kuinka uskottavasti ja onnistuneesti edellinen eli dogmaattisen rationalismin elämänarvon todistus vastaa Tolstoin ongelmaan? Mielestäni se on mielenkiintoinen, lohdullinen ja vakuuttamaton. Ensimmäiseksi vastaus on mielenkiintoinen, koska näkemykset pyrkivät yhdistämään laajoja kokonaisuuksia, kuten metafysiikkaa ja elämänfilosofiaa, toisiinsa; pidän kuitenkin vastausta vain osittain vakavana elämänfilosofiana, koska näkemykset sisältävät sellaisia dogmaattisia ja epäkriittisiä oletuksia, joita on vaikea hyväksyä. Toiseksi vastaus on lohdullinen, koska maailman ja sen mielettömyyksien taustalla nähdään kaikkivoipa, kaikkitietävä ja absoluuttisen hyvä Jumala, jonka johdosta maailmamme on lopulta paras mahdollinen. Kolmanneksi pidän vastausta kuitenkin olennaisesti vakuuttamattomana ja syvästi ongelmallisena, koska se perustuu (i) Jumalan osittain dogmaattiselle olettamiselle,⁴⁷⁴ jota on vaikea hyväksyä, (ii) vakuuttamattomille RPP:ta ja DPP:ta koskeville todistuksille ja argumenteille ja (iii) RPP:n hyväksymättömälle itsestään selvänä⁴⁷⁵ pitämiselle.

Mielestäni Tolstoin oma vastaus, terapeutin uskon intuitio, vaikuttaa nyt rationalistien vastausta uskottavammalta vaihtoehdolta: vaikka ihmiselämän perimmäistä merkitystä ei voida tietää eikä Jumalaa voida todistaa varmuudella, niin elämän merkityksettömyyden voittamista sellaisen transsendenttia koskevan uskon avulla, joka ei perustu järjenvastaisille dogmeille, kritiikkittömyydelle tai uskonnolliselle fanaattisuudelle, voidaan pitää hyödyllisenä ja kenties jopa terveen järjen mukaisena kantana, koska tällöin ei sitouduta dogmaattisuuteen mutta ei myöskään kielletä transsendentin ulottuvuuden olemassaoloa, joka vaikuttaa loogisesti ja käsitteellisesti mahdolliselta.

---

⁴⁷⁴ Mm. kosmologista todistusta on pidetty ongelmallisena.

⁴⁷⁵ Huom. ainoastaan Kant ei näytä pitävän periaatetta itsestään selvänä.

7. Tulokset

Työn tutkimuskysymykset ovat seuraavat: (1) Miten riittävän perusteen periaate esiintyy Leibnizilla, Wolffilla, Baumgartenilla ja esikriittisen kauden Kantilla, (2) mitä se merkitsee heillä ja (3) miten periaate ja olemassaolo ovat tällöin yhteydessä? (4) Millaisessa yhteydessä käsitellyt näkemykset ja Tolstoin ongelma ovat?

(1) Miten riittävän perusteen periaate esiintyy mainituilla? Näkemysten yhteinen lähtökohta on seuraava: on välttämätön Jumala, josta seuraa aktuaalinen maailma, joka on paras mahdollinen, intelligiibeli ja sen asioille on perusteet, jolloin raakafaktoja ei ole.

Leibnizin filosofia sisältää seuraavat RPP:n argumentit:

RPP^{L1}: *A priori* -todistus: RPP seuraa riittävän perusteen ja edellytyksen käsitteistä.

RPP^{L2}: Jokaisessa propositiossa predikaatilla on yhteys subjektiin, jolloin jokainen propositio voidaan todistaa *a priori*.

RPP^{L3}: (i) RPP on Leibnizin totuusteorian (identiteettiperiaate + ristiriidan periaate + predikaatit-käsitteessä-periaate) osa. (ii) Kokemus on yhdenmukainen RPP:n kanssa. (iii) Ikuisilla ja kontingenteilla asioilla on perusteet.

RPP^{L4}

RPP^{L4a}: Jumala on kaiken perimmäinen peruste.

RPP^{L4b}: Ikuisilla asioilla ei ole kausaalista syytä; niiden peruste on välttämättömyys ja kontingenttien olioiden peruste taivuttavat syyt.

RPP^{L4c}: Olemukset pyrkivät olemassaoloon.

RPP^{L4d}: RPP + runsauden periaate: olemassaoloa on niin paljon kuin on loogisesti mahdollista.

RPP^{L5}

RPP^{L5a}: RPP on metafyyssinen periaate, koska mikään ei ole olemassa ilman syytä.

RPP^{L5b}: RPP ja perimmäiset kysymykset: Miksi olemassaoloa? Miksi asiat ovat niin kuin ovat?

RPP^{L6}: (i) Järjen toiminta perustuu periaatteille. (ii) RPP on metafyyssinen ja heuristiikan periaate sekä totuusteorian osa; useimmissa tapauksissa perusteet eivät kuitenkaan ole inhimillisen järjen tavoitettavissa. (iii) Ääretön analyysi: kontingentit asiat ovat periaatteellisesti todistettavissa ja selitettävissä. (iv) Kontingenttien asioiden lopullinen peruste on kontingentin sarjan ulkopuolella.

RPP^{L7}

RPP^{L7a}: RPP liittyy (i) Jumalan todistamiseen sekä (ii) olemassaolon että (iii) aktuaalisen maailman ominaisuuksien selittämiseen.

RPP^{L7b}: RPP on itsestään selvä periaate.

Ontologia sisältää seuraavat RPP:n argumentit:

RPP^{W1}: *A priori* -todistus: koska ”ei mikään” ei voi olla koskaan ”jonkin” riittävä peruste, niin perusteen on oltava aina ”jokin”, jolloin RPP on totta.

RPP^{W2}: *A posteriori* -todistus: RPP ei ole kokemuksen vastainen

RPP^{W3}: RPP on välttämätön edellytys olemassaololle.

Metaphysica sisältää seuraavat RPP:n argumentit:

PP^B: (i) *A priori* -todistus: Jokaisella mahdollisella on peruste, koska ”ei mikään” ei voi olla ”jonkin” perusteena. (ii) PP seuraa Baumgartenin systeemistä.

RPP^{B1}: PP:n alaisessa kokonaisuudessa mikään ei ole ilman riittävää perustetta.

RPP^{B2}: RPP on eräs eksistenssin välttämätön edellytys.

Nova dilucidatio sisältää seuraavat DPP:n argumentit:

DPP^{K1}: (i) ”Determinoida”: predikaatti asetetaan vastakkaisen poissulkemisen kanssa. (ii) ”Peruste”: tämä determinoi subjektia sen predikaattien suhteen. (iii) Perusteet jakautuvat edeltävästi ja seurauksellisesti determinoiviin perusteisiin.

DPP^{K2}: Jokaisessa todessa propositiossa subjekti on sen predikaattien suhteen determinoitu ja vastakkaiset poissulkemalla.

DPP^{K3}: Perusteen avulla ymmärretään, mikä vastakkaisista predikaateista on hyväksytty subjektille ja mikä kielletty.

DPP^{K4}: Yksikään kontingentisti eksistoiva ei kykene olemaan ilman edeltävästi determinoivaa perustetta.

(2) Mitä periaate merkitsee käsitellyissä näkemyksissä? (i) Periaate on erityisesti metafyyminen ja epistemologinen periaate, jonka seurauksena jokaiselle eksistoivalle yksilöoliolle ja totuudelle on olemassa riittävä tai determinoiva peruste. Lisäksi Kant erottaa periaatteen eksplisiittisesti kahdeksi alaperiaateeksi, joita voidaan pitää kausaliiteetin ja havainnon periaatteina. (ii) Aktuaaliset oliot ovat perusteidensa johdosta harkittuja ja täten metafyyminen merkityksellisempiä kuin satunnaiset oliot. (iii) Kontingentti maailma on välttämättömän ja ikuisen Jumalan luoma systeemi, jossa kaikelle on peruste ja joka ei sisällä mitään Jumalan tahdon vastaista.

(3) Miten periaate ja olemassaolo⁴⁷⁶ ovat nyt yhteydessä? RPP tai DPP on kontingentin olemassaolon välttämätön edellytys. Tarkemmin sanottuna periaate on jokaisen kontingentisti eksistoivan välttämätön mutta ei riittävä ehto.

---

⁴⁷⁶ Huom. kussakin näkemyksessä eksistenssiä pidetään predikaattina.

Käsiteltyjen asioiden perusteella voidaan muodostaa seuraava taulukko:

	Leibniz	Wolff <i>Ontologia</i>	Baumgarten <i>Metaphysica</i>	Kant <i>Nova dilucidatio</i>
ristiriidan periaate	kyllä	kyllä	kyllä	kyllä ⁴⁷⁷
identiteetin periaate	kyllä	kyllä ⁴⁷⁸	kyllä ⁴⁷⁹	kyllä
poissuljetun kolmannen periaate	kyllä	kyllä ⁴⁸⁰	kyllä	kyllä ⁴⁸¹
RPP / DPP	kyllä	kyllä	kyllä ⁴⁸²	kyllä
keskeiset argumentit	RPP ^{L1} –RPP ^{L7}	RPP ^{W1} – RPP ^{W3}	PP ^B , RPP ^{B1} ja RPP ^{B2}	DPP ^{K1} –DPP ^{K4}
RPP / DPP eksistenssin ehtona	kyllä	kyllä	kyllä	kyllä
periaatteeseen liittyviä seikkoja	avaruuden ja ajan relationaalisuus; erottamattomien identiteettien periaate	”jokin” ja ”ei mikään”; mahdollinen ja mahdoton; determinaatio	perusteen periaate; seurauksen periaate ⁴⁸³	absoluuttisen todellisuuden muuttumattomuus; seuraannon ja yhteiseksistenssin periaatteet
RPP:n / DPP:n itsestäänselvyys	kyllä	kyllä	kyllä ⁴⁸⁴	ei ⁴⁸⁵
Jumalan olemassaolo	kyllä	kyllä	kyllä	kyllä
Jumalan ja RPP:n / DPP:n yhteys⁴⁸⁶	kyllä ⁴⁸⁷	kyllä	kyllä	kyllä

Taulukko 1.

⁴⁷⁷ Kant kieltää ristiriidan periaatteen ensisijaisuuden, ei periaatetta itsessään.

⁴⁷⁸ ”Varmuuden periaate”.

⁴⁷⁹ ”Myönnön periaate”.

⁴⁸⁰ ”Kesimmäisen poissulkeminen ristiriidoissa”.

⁴⁸¹ Kant sisällyttää tämän identiteetin periaatteeseen.

⁴⁸² PP + RPP.

⁴⁸³ PP + RPP ja seurauksen periaate ovat komplementaariset.

⁴⁸⁴ PP.

⁴⁸⁵ Ymmärrykseni mukaan Kant ei pidä periaatetta itsestään selvänä.

⁴⁸⁶ Tämä tarkoittaa sitä, että Jumalan olemassaolo on välttämätön ehto periaatteelle.

⁴⁸⁷ Leibnizin mukaan (RPP^{L7a}) RPP todistaa Jumalan eksistenssin.

Taulukon sisällön perusteella huomataan, että kyseiset filosofiat perustuvat pitkälti samoille lähtökohdille. Toisaalta ne sisältävät myös eroja.

Leibnizin, Wolffin ja Baumgartenin väliset erot tutkimuksen sisältöön liittyen ovat mielestäni suhteellisen pieniä. Erityisesti kahden viimeksi mainitun näkemykset keskeisine käsitteineen ovat melko lähellä toisiaan. Leibnizin näkemyksen ominaispiirteinä ovat mielestäni filosofinen luovuus ja tietty keskeneräisyys; hän käsittelee RPP:ta urauurtavasti ja monipuolisesti, mutta samalla siten, että periaatteen sisältö vaihtelee suuresti ja sen yhteydet hänen filosofiansa muihin osa-alueisiin eivät ole selvät. Wolff selventää (i) Leibnizin näkemystä systemaattisuudellaan ja käsitelmäärittelyllään, esittää sekä (ii) dogmaattisen varmuuden periaatteensa että (iii) *a priori* -todistuksensa (RPP^{W1}) ja (iv) luo uutta käsitteistöä, jota Baumgarten ja Kant käyttävät. Baumgarten (i) erottaa perusteen ja riittävän perusteen käsitteet sekä (ii) näitä koskevat periaatteet toisistaan, (iii) esittää apologian, jossa hän puolustaa periaatetta ja selventää eräitä siihen liittyviä epäselvyyksiä ja syytöksiä, (iv) mutta ei vetoa RPP:n yhteydessä juuri lainkaan kokemukseen, kuten muut tekevät. Kantin selontekoa voidaan pitää itsenäisenä ja kriittisenä revisiona. Hän (i) hylkää ristiriidan periaatteen ensisijaisuuden ja esittää identiteetin periaatetta tämän tilalle, (ii) uudelleennimeää periaatteen DPP:ksi Crusiuksen mukaisesti ja (iii) jakaa sen edeltävästi ja seurauksellisesti determinoivaan perusteeseen, (iv) hylkää *a priori* -todistukset, RPP^{W1} ja PP^B, (v) selventää, miten inhimillinen teko ja vapaus ovat yhteydessä DPP:een, (vi) esittää häviämättömyyden periaatteen⁴⁸⁸ DPP:n seuraukseksi, (vii) kieltää sekä Baumgartenin seurauksen periaatteen sellaisenaan että Leibnizin erottamattomien identiteettien periaatteen ja (viii) johtaa laaja-alaiset seuraannon ja yhteiseksistenssin periaatteet DPP:sta, joiden kautta hän luo uuden substanssien interaktiota koskevan teoriansa.

(4) Millaisessa yhteydessä käsitellyt näkemykset ja Tolstoin ongelma ovat? Saatu vastaus, dogmaattisen rationalismin elämänarvon todistus, on tiivistetysti seuraava. (i) Varsinainen vastaus: ihmiselämällä on merkitys, joka liittyy osittain ulkoiseen riittävään tai determinoivaan perusteeseen, jolloin ihmisen olemassaolo on sidottu maailman muihin olioihin, ihminen ei ole sattuma ja ihminen on seuraus Jumalasta. (ii) Vastaus perustuu rationalistiseen metodiikkaan ja rationalistiseen maailmankatsomukseen, joka

---

⁴⁸⁸ Ks. alaviite 439.

koostuu epistemologisesta maltillisesta rationalismista, tietystä arvopohjasta⁴⁸⁹ ja tiedepohjais-metafyysisestä maailmankuvasta, joka sisältää eräitä uskonnollisen maailmankuvan elementtejä. (iii) Vastaus paljastaa seuraavia metafilosofisia seikkoja: näkemyksissä filosofian tehtävänä pidetään maailman rakenteen selittämistä; näkemykset perustuvat rationalistisen metodiikan hyväksymiselle; näkemykset sisältävät suhteellisen yhtenäisenä pidettävän elämänfilosofian, jota voidaan pitää osittain vakavana eli kriittisenä elämänfilosofiana.

Kuinka uskottavasti kyseiset näkemykset onnistuvat vastaamaan Tolstoin ongelmaan? Mielestäni dogmaattisen rationalismin elämänarvon todistus on ensimmäiseksi mielenkiintoinen, koska se yhdistää laajoja kokonaisuuksia, kuten metafysiikkaa ja elämänfilosofiaa, toisiinsa ja sitä voidaan pitää osittain vakavana elämänfilosofiana. Toiseksi vastaus tuntuu lohdulliselta, koska pahuutta sisältävän maailman perusteena pidetään kuitenkin kaikkivoipaa, kaikkitietävää ja absoluuttisen hyvää Jumalaa, jonka seurauksena maailma on paras mahdollinen. Kolmanneksi vastaus tuntuu lopulta kuitenkin olennaisesti vakuuttamattomalta ja ongelmalliselta, koska se perustuu Jumalan suhteellisen epäkriittiselle olettamiselle, RPP:ta koskeville ongelmallisille todistuksille ja argumenteille sekä RPP:n itsestään selvänä pitämiselle. Mielestäni Tolstoin oma vastaus, terapeutin uskon intuitio, vaikuttaa rationalistien vastausta uskottavammalta vaihtoehdolta: koska ihmiselämän perimmäistä merkitystä ei voida tietää varmuudella eikä Jumalan olemassaoloa voida todistaa, niin elämän merkityksettömyyden voittamista sellaisen transsendenttia koskevan uskon avulla, joka ei perustu järjenvastaisille dogmeille eikä kritiikittömyydelle, voidaan pitää hyödyllisenä ja kenties jopa terveen järjen mukaisena kantana.

---

⁴⁸⁹ Kristillinen etiikka + metafysiset elementit + tieteellisen ja loogisen ajattelun hyve.

Lähteet

Päälähteet

Baumgarten, Alexander. *Metaphysica. Halae Magdeburgicae, Impensis Carol. Herman Hemmerde, 1750.*

—— *Metaphysics.* (Käännös Courtney D. Fugate ja John Hymers.) Bloomsbury, 2014.

Kant, Immanuel. A new elucidation of the first principles of metaphysical cognition. (Käännös David Walford ja Ralf Meerbote.) Teoksessa Kant, Immanuel. *Theoretical philosophy, 1755–1770.* Cambridge University Press, 2002: 1–45.

—— Principiorum primorum cognitionis metaphysicae nova dilucidatio. Teoksessa *Kant's gesammelte Schriften.* von der Königlich Preussischen Akademie der Wissenschaften, I. Abt., Bd. I., Berlin, G. Reimer, 1910: 385–416.⁴⁹⁰

URL = < http://modernsource.daphnet.org/box_view_url_shortener?u=2b >. (5. 2. 2019.)

Leibniz, Gottfried Wilhelm. *Die philosophischen Schriften.* Georg Olms, 1960 ja 1961.

—— *Filosofisia tutkielmia.* (Käännös Tuomo Aho *et al.*⁴⁹¹) Gaudeamus, 2011.

—— *Philosophical Essays.* (Käännös Roger Ariew ja Daniel Garber.) Hackett Publishing Company, 1989.

Wolff, Christian. *Philosophia prima sive ontologia methodo scientifica pertractata qua omnis cognitionis humanae principia continentur.* Georg Olms, 2001.

Muut lähteet

Adams, Robert Merrihew (1994). *Leibniz – Determinist, Theist, Idealist.* Oxford University Press.

Aho, Tuomo & Yrjönsuuri, Mikko (2002). ”Selitykset”. Teoksessa Descartes, René. *Teokset II.* Gaudeamus, Tampere; 359–396.

Anicius Manlius Severinus Boëthius (2001). *Filosofian lohdutus.* (Käännös Juhani Sarsila.) Osuuskunta vastapaino, Tampere.

---

⁴⁹⁰ Viitataan ko. moniosaisen lähteen kohdalla sivunumeroon ilman nidemerkintää.

⁴⁹¹ Kääntäjät: Aho, Tuomo; Jylhä, Kimmo; Kivistö, Sari; Korkman, Petter; Oksanen, Mika; Repo, Arto; Roinila, Markku; Siukonen, Jyrki; Sivenius, Hannu; Vilkkö, Risto.

- Anselm Canterburylainen (1991). *Jumala ihmiseksi*. (Käännös Heikki Koskenniemi.) SLEY-kirjat.
- (1857). *Cur deus homo*. Berolinl, sumtibus Gust. Schlawitz.
- Aristoteles (1992). Fysiikka. Teoksessa Aristoteles. *Teokset III*. (Käännös Tuija Jatakari ja Kati Näätsaari.) Gaudeamus: 7–189.
- (1990). Metafyysiikka. Teoksessa Aristoteles. *Teokset VI*. (Käännös Tuija Jatakari, Kati Näätsaari ja Petri Pohjanlehto.) Gaudeamus: 7–267.
- (2003). Taivaasta. Teoksessa Aristoteles. *Teokset IV*. (Käännös Petri Pohjanlehto.) Gaudeamus: 7–86.
- Bealer, George (1999). ”The A Priori”. Teoksessa Greco, John & Sosa, Ernest (toim.). *The Blackwell Guide to Epistemology*. Blackwell Publishing: 223–242.
- Blumenfeld, David (1995). ”Leibniz’s ontological and cosmological arguments”. Teoksessa Jolley, Nicholas (toim.). *The Cambridge Companion to Leibniz*. Cambridge University Press: 353–381.
- Brody, Baruch (1994). ”Leibniz’s Metaphysical Logic”. Teoksessa Woolhouse, Roger (toim.). *Gottfried Wilhelm Leibniz. Critical Assessments* (Vol. 1). Routledge: 82–96.
- Camus, Albert (1963). ”Sisyfoksen myytti”. Teoksessa Camus, Albert. *Esseitä*. (Käännös Leena Löfsted.) Otava, Helsinki: 102–107.
- Colli, Giorgio (1997). *Filosofian synty*. (Käännös Jussi Vähämäki.) Tutkijaliitto.
- Couturat, Louis (1994). ”On Leibniz’s metaphysics”. Teoksessa Woolhouse, Roger (toim.). *Gottfried Wilhelm Leibniz. Critical Assessments* (Vol. 1). Routledge: 1–19.
- Crusius, Christian August (1743). *Dissertatio de usu et limitibus principii rationis determinantis vulgo sufficientis*. In academia Lipsiensi, Lipsiae.
- Descartes, René (2002a). ”Kirjeitä 1619–1640”. Teoksessa Descartes, René. *Teokset I*. (Käännös Sami Jansson.) Gaudeamus, Tampere: 261–308.
- (2002b). Mietiskelyjä ensimmäisestä filosofiasta. Teoksessa Descartes, René. *Teokset II*. (Käännös Tuomo Aho ja Mikko Yrjönsuuri.) Gaudeamus, Tampere: 19–316.
- Della Rocca, Michael (2003). ”A Rationalist Manifesto: Spinoza and the Principle of Sufficient Reason”. *Philosophical Topics*. Vol. 31, Nos. 1 & 2, Spring and Fall.
- (2010). ”PSR”. *Philosophers' Imprint*. Vol. 10, No.7. July.

- (2012). "Violations of the Principle of Sufficient Reason (in Leibniz and Spinoza)". Teoksessa Correia & Schnieder (toim.). *Metaphysical Grounding – Understanding the Structure of Reality*. Cambridge University Press: 139–164.
- Deleuze, Gilles & Guattari, Félix (1993). *Mitä filosofia on?* (Käännös Leevi Lehto.) Gaudeamus.
- Enqvist, Kari & Maalampi, Jukka (1994). *Tyhjästä syntynyt*. WSOY, Porvoo.
- Frankel, Lois (1994a). "Being Able to do Otherwise: Leibniz on Freedom and Contingency". Teoksessa Woolhouse, Roger (toim.). *Gottfried Wilhelm Leibniz. Critical Assessments* (Vol. 4). Routledge: 284–302.
- (1994b). "From a metaphysical point of view: Leibniz and the Principle of Sufficient Reason". Teoksessa Woolhouse, Roger (toim.). *Gottfried Wilhelm Leibniz. Critical Assessments* (Vol. 1). Routledge: 58–73.
- Frankl, Viktor (2008). *Logoterapia – avain mielekkääseen elämään*. (Käännös Raija Viitanen.) Lyhytterapia instituutti Oy.
- Frodeman, Robert & Briggles, Adam (2016). "When Philosophy Lost Its Way". *The New York Times*, 1. 11. 2016.
URL = < <https://opinionator.blogs.nytimes.com/2016/01/11/when-philosophy-lost-its-way/> >. (5. 2. 2019.)
- Fugate, Courtney D. & Hymers, John (2014). "Introduction to the Translation". Teoksessa Baumgarten, Alexander. *Metaphysics*. Bloomsbury: 1–65.
- Gurr, John (1959). *The Principle of Sufficient Reason in Some Scholastic Systems 1750–1900*. The Marquette University Press, Milwaukee.
- Hawking, Stephen & Mlodinow, Leonard (2011). *Suuri suunnitelma*. (Käännös Markus Hotakainen.) WSOY, Helsinki.
- Hegel, G. W. F. (1994). *Oikeusfilosofian pääpiirteet eli luonnonoikeuden ja valtiotieteen perusteet*. (Käännös Markus Wahlberg.) Pohjoinen, Oulu.
- Heidegger, Martin (2018). *Perusteen periaate*. (Käännös Miika Luoto.) Teos, Helsinki.
- Helenius, Visa (2013). *Eräistä sangen mahtavasta filosofisesta periaatteesta – riittävän perusteen periaate leibnizlaisittain ja sen kritiikkiä*. Omakustanne (pro gradu - tutkimus), Turku.
- Hettche, Matt (2014). "Christian Wolff". Teoksessa Edward N. Zalta (toim.). *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Winter 2016 Edition).
URL = < <https://plato.stanford.edu/archives/win2016/entries/wolff-christian/> >. (5. 2. 2019.)

- Huenemann, Charlie (2008). *Understanding Rationalism*. Acumen.
- Hume, David (1975). *An Inquiry Concerning Human Understanding*. Teoksessa Hume, David. *On Human Nature and the Understanding*. Collier Books, London.
- Hämeen-Anttila, Virpi (2007). ”Johdanto”. Teoksessa *Sanalaskujen kirja & Saarnaajan kirja*. Kirjapaja, Helsinki: 3–27.
- Jasper, Karl (2005). *Johdatus filosofiaan*. (Käännös Paula Leistén.) Otava, Helsinki.
- Kant, Immanuel. (2002). *Theoretical philosophy, 1755–1770*. (Käännös David Walford ja Ralf Meerbote.) Cambridge University Press.
- (1766). *Träume eines Geistersehers, erläutert durch Träume der Metaphysik*. Johann Jacob Kanter, Königsberg.
- URL = < <http://www.gutenberg.org/files/36076/36076-h/36076-h.htm> > (5. 2. 2019.)
- Koistinen, Olli (2013). ”Johdatus puhtaan järjen kritiikkiin”. Teoksessa Kant, Immanuel. *Puhtaan järjen kritiikki*. Gaudeamus: 13–46.
- (2003). ”Spinoza's proof of necessitarianism”. *Philosophy and Phenomenological Research*. Vol. 67. No. 2.
- Koistinen, Olli & Repo, Arto (1999). ”Compossibility and being in the same world in Leibniz's metaphysics”. *Studia Leibnitiana*, Vol. 31, No. 2.
- Kosko, Bart (2001). *Sumea logiikka*. (Käännös Kimmo Pietiläinen.) Art house.
- Kovalainen, Heikki (2010). ”Filosofia ja elämä”. Teoksessa Rydenfelt, Henrik & Kovalainen, Heikki (toim.). *Mitä on filosofia?* Gaudeamus, Helsinki: 189–200.
- Krauss, Lawrence (2012). *A Universe from Nothing*. Atria Paperback.
- Laplace, Pierre Simon (1902). *A Philosophical Essay on Probabilities*. (Käännös F. W. Truscott ja F. L. Emory.) John Wiley & Sons.
- Laywine, Alison (1993). *Kant's early metaphysics and the origins of the critical philosophy*. Ridgeview Publishing Company, Atascadero.
- Lehrer, Keith (1999). ”Rationality”. Teoksessa Greco, John & Sosa, Ernest (toim.). *The Blackwell Guide to Epistemology*. Blackwell Publishing: 206–219.
- Lehtinen, Torsti (2012). ”Tolstoin Sisifoksen kivi”. Teoksessa Tolstoi, Leo. *Tunnustuksia*. Basam Books Klassikko, Helsinki: 5–21.
- Longuenesse, Béatrice (2001). ”Kant's deconstruction of the principle of sufficient reason”. *The Harvard Review of Philosophy*, Vol. 9, No. 1: 67–87.

- Look, Brandon (2013). "Gottfried Wilhelm Leibniz". Teoksessa Edward N. Zalta (toim.). *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Summer 2017 Edition).
- URL = < <https://plato.stanford.edu/archives/sum2017/entries/leibniz/> >. (5. 2. 2019.)
- Lucius Annaeus Seneca (1928). *Kaitselmuksesta*. (Käännös K. P. Kalliovaara.) Arvi A. Karisto Osakeyhtiö, Hämeenlinna.
- Mates, Benson (1986). *The Philosophy of Leibniz – Metaphysics & Language*. Oxford University Press.
- Maunu, Ari (2006). "Leibniz ja spinozalainen välttämättömyysoppi". Teoksessa Haukioja, Jussi & Repo Arto (toim.). *Halu ymmärtää*. Turun yliopisto: 76–82.
- McDonough, Jeffrey (2015). "Leibniz, Spinoza and an Alleged Dilemma for Rationalists". *Ergo*, Vol. 2, No. 15.
- Melamed, Yitzhak & Lin, Martin (2016). "Principle of Sufficient Reason". Teoksessa Edward N. Zalta (toim.). *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2016 Edition).
- URL = < <http://plato.stanford.edu/entries/sufficient-reason/> >. (5. 2. 2019.)
- Mercer, Christia & Robert C. Sleigh Jr. (1995). "Metaphysics: The early period to the Discourse on Metaphysics". Teoksessa Jolley, Nicholas (toim.). *The Cambridge Companion to Leibniz*. Cambridge University Press: 67–123.
- Mulligan, Kevin & Correia, Fabrice (2013). "Facts". Teoksessa Edward N. Zalta (toim.). *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Spring 2013 Edition).
- URL = < <https://plato.stanford.edu/archives/win2017/entries/facts/> >. (5. 2. 2019.)
- Nagel, Thomas (1979). *Mortal Questions*. Cambridge University Press.
- Nietzsche, Friedrich (2008). *Tragedian synty*. (Käännös Jarkko S. Tuusvuori.) *Niin & Näin* -lehden filosofinen julkaisusarja, Tampere.
- Niiniluoto, Ilkka (1984). *Tiede, filosofia ja maailmankatsomus: filosofisia esseitä tiedosta ja sen arvosta*. Otava, Helsinki.
- Niiniluoto, Ilkka & Saarinen, Esa (2002). "Filosofia muutoksen tilassa". Teoksessa Niiniluoto, Ilkka & Saarinen, Esa (toim.). *Nykyajan filosofia*. WSOY, Helsinki, 13–43.
- Nikkarla, Markus (2000). *Riittävän perusteen periaate Immanuel Kantin kirjoituksessa Principiorum primorum cognitionis metaphysicae nova dilucidatio*. Omakustanne (pro gradu -tutkimus), Turku.

- Nuzzo, Angelica (2018). ”Determination, Determinability, and the Structure of *Ens*”. Teoksessa Fugate, Courtney ja John Hymers (toim.) *Baumgarten and Kant on Metaphysics*. Oxford University Press, 2018.⁴⁹²
- Platon (1982). Timaios. Teoksessa Platon. *Teokset 5*. (Käännös Päivi Itkonen-Kaila, A. M. Anttila ja Maria Tyni.) Otava, Helsinki: 157–245.
- Poole, Randall A. (2010). ” ”Russia’s first modern man”: Tolstoy, Kant, and Russian religious thought.” *Tolstoy Studies Journal*, 22: 99–117.
- Pruss, Alexander (2006). *The Principle of Sufficient Reason – A Reassessment*. Cambridge University Press.
- Russell, Bertrand (2005). *Filosofian ongelmat*. (Käännös Pellervo Oksala.) Otava, Helsinki.
- (2008). *The Philosophy of Leibniz*. Spokesman.
- (1927). ”Why I Am Not a Christian”. Watts & Co., for the Rationalist Press Association Limited.
- URL = < <https://users.drew.edu/jlenz/whynot.html> >. (13. 9. 2017.)
- Rydenfelt, Henrik & Kovalainen, Heikki (toim.) (2010). *Mitä on filosofia?* Gaudeamus, Helsinki.
- Saddhatissa, H. (1979). *Buddhan elämä*. Arvi A. Karisto Osakeyhtiö.
- Schopenhauer, Arthur (1991) *Kuolema ja kuolematon*. (Käännös Eino Kaila.) Karisto OY, Hämeenlinna.
- (1944). *Pessimistin elämänviisaus*. (Käännös Sirkka Salomaa.) WSOY.
- (1903). On the Fourfold Root of the Principle of Sufficient Reason. (Käännös Karl Hillebrand.) Teoksessa *Two Essays By Arthur Schopenhauer*. London, George Bell and Sons.
- Sleigh, Robert (1994). ”Leibniz on the Two Great Principles of all our Reasonings”. Teoksessa Woolhouse, Roger (toim.). *Gottfried Wilhelm Leibniz – Critical Assessments* (Vol. 1). Routledge: 58–73.
- (1982). ”Truth and Sufficient Reason in the Philosophy of Leibniz”. Teoksessa Hooker, Michael (toim.). *Leibniz: Critical and Interpretive Essays*. Manchester University Press: 209–242.
- Spinoza, Baruch (1998). *Etiikka*. (Käännös Vesa Oittinen.) Gaudeamus.

---

⁴⁹² Minulla oli tähän artikkeliin rajoitettu pääsy.

- (1925). *Renati Des Cartes Principiorum philosophiae*. Teoksessa Spinoza, Baruch. *Opera*. (Toimitus von Gebhardt, Carl.) Im Auftrag der Heidelberger Akademie der Wissenschaften: 81–137.
- (1963). *The Principles of the Philosophy of René Descartes, Demonstrated in the Geometrical Manner*. Teoksessa Spinoza, Baruch. *Earlier Philosophical Writings*. (Käännös Frank A. Hayes.) The Bobbs-Merrill Company Inc.: 11–103.
- Sprigge, Timothy (2002). ”Idealism”. Teoksessa Gale, Richard M. (toim.) *The Blackwell Guide to Metaphysics*. Blackwell, Oxford: 219–241.
- Thesleff, Holger & Sihvola, Juha (1994). *Antiikin filosofia ja aatemaailma*. WSOY.
- Titus Lucretius Carus (1947). *De rerum natura*. Clarendon Press, Oxford.
- (1965). *Maailmankaikkeudesta*. (Käännös Paavo Numminen.) WSOY.
- Tolstoi, Leo (1957). *Исповедь (Ispoved)*. Teoksessa Tolstoi, Leo. *Полное собрание сочинений, том 23. Художественная литература*, Москва.
- URL = < [https://ru.wikisource.org/wiki/Исповедь_\(Толстой\)](https://ru.wikisource.org/wiki/Исповедь_(Толстой)) >. (5. 2. 2019.)
- (2012). *Tunnustuksia*. (Käännös Eero Balk.) Basam Books Klassikko, Helsinki.
- Voltaire (1953). *Candide*. (Käännös J. A. Hollo.) Tammi, Helsinki.
- Walford, David & Meerbote, Ralf (2002). ”General introduction”, ”Introductions to the translations”, ”Résumés of the works” ja ”Biographical–bibliographical sketches of person mentioned by Kant”. Teoksessa Kant, Immanuel. *Theoretical philosophy, 1755–1770*. Cambridge University Press: xxxv–lxxxix ja 491–524.
- Wilson, Catherine (1994). ”Leibnizian optimism”. Teoksessa Woolhouse, Roger (toim.). *G. W. Leibniz – Critical Assessments*. (Vol. 4). Routledge: 433–450.